

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DENÍK LEGIONÁŘE VOJTĚCHA HOLANA Z ROKU 1920

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autorka práce: Martina Štiková

Studijní obor: Historie – Archivnictví

Ročník: III.

2019

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdání textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátorů.

Ve Hvozděanech 25. července 2019

.....
Martina Štiková

Poděkování

Ráda bych tímto způsobem poděkovala doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc., za laskavý přístup, trpělivost, odborné rady a podnětné připomínky při vedení práce. Můj velký dík dále patří PaedDr. Josefu Velflovi za vstřícnost a poskytnutí cenných informací. Dále chci poděkovat zaměstnancům Vojenského historického archivu Praha, Státního okresního archivu Mladá Boleslav, Katastrálního pracoviště Příbram, MěÚ Sedlčany a MěÚ Rožmitál pod Třemšínem. Děkuji též vnučkám Vojtěcha Holana Jaroslavě Polákové a Zdeně Vernerové za poskytnutí fotografií a písemných materiálů. V neposlední řadě bych ráda poděkovala také rodičům za umožnění studia a podporu při psaní bakalářské práce.

Anotace

Cílem bakalářská práce „*Deník legionáře Vojtěcha Holana z roku 1920*“ je vytvořit kritickou edici a provést rozbor deníku. Hlavním tématem pramene je sibiřská anabáze a cesta legionářů do Československa. Práce se dělí do tří kapitol. První kapitola se věnuje historickému kontextu od začátku první světové války přes vznik československých legií v Rusku, sibiřskou anabázi až po postavení legionářů v Československu po roce 1948. Druhá kapitola přibližuje život autora deníku Vojtěcha Holana. Třetí se zabývá vnějším a vnitřním popisem pramene, tématem záznamů a reflexí obsahu zápisků. Součástí práce jsou vedle samotné edice také přílohy v podobě itineráře cesty, map, fotografií a dokumentů z Vojenského historického archivu.

Annotation

The aim of the bachelor thesis „*Diary of a Legionnaire Vojtěch Holan from the year 1920*“ is to bring out a critical edition and carry out an analysis of the diary. The main topic of the source is Siberian anabasis and legionnaires' journey to Czechoslovakia. The thesis is structured in three chapters. The first chapter deals with historical context from the beginning of World War I over the establishment of the Czechoslovak legions in Russia, Siberian anabasis to the position of legionnaires in Czechoslovakia after 1948. The second chapter is concentrated on Holan's life. The last chapter is focused on outer and inner description of the source, also on records and reflexion of contents of his notes. The thesis covers attachments such as travel itinerary, maps, photographs and documents from Military archive.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vznik a vývoj československých legií	12
1.1. Začátek první světové války.....	12
1.2. Krajané v Rusku.....	12
1.3. Vznik československých legií v Rusku.....	13
1.4. Únorová revoluce v Rusku.....	15
1.5. Bitva u Zborova.....	15
1.6. Říjnová revoluce	16
1.7. Brest-litevský mír.....	17
1.8. Bitva u Bachmače	17
1.9. Občanská válka v Rusku	17
1.10. Konec první světové války a vznik Československa.....	18
1.11. Sibiřská anabáze	18
1.12. Cesta do vlasti.....	20
1.13. Legionáři za první republiky	21
1.14. Legionáři za druhé světové války.....	21
1.15. Legionáři po únoru 1948	22
2. Životopis Vojtěcha Holana	23
3. Rozbor pramene	27
3.1. Popis vnější	27
3.2. Popis vnitřní	27
3.3. Téma zápisů	28
3.4. Reflexe obsahu zápisů.....	29
Závěr	30
Seznam zkratk	32
Seznam použitých pramenů, literatury a internetových zdrojů	33
Rejstříky.....	39
Seznam příloh	44
Přílohy.....	46
Příloha č. 1 – Ediční poznámka.....	46
Příloha č. 2 – Edice	47
Příloha č. 3 – Mapy a itinerář cesty Vojtěcha Holana v roce 1920.....	87
Příloha č. 4 – Obrazová příloha.....	89

Úvod

V minulém roce oslavila naše země významné jubileum. Uběhlo sto let od vzniku Československé republiky, při němž zásadní roli sehráli českoslovenští legionáři. V rámci své bakalářské práce jsem zpracovala edici deníku ruského legionáře. Autor deníku, Vojtěch Holan, byl mým prapradědečkem z matčiny strany. Deník, který nazval „Zápisky z Úderníku“, pokrývá období od dubna do začátku července 1920. Velice cenný pramen nám slouží jak ke zjištění situace v Rusku v roce 1920, tak pro poznání každodenního života československých legionářů při jejich cestě Transsibiřskou magistrálou a následné evakuaci do Československa.

Deník patří mezi písemné prameny osobní povahy. Obvykle je datován a chronologicky řazen. Pro deníkové zápisy je charakteristická autentičnost a autobiografičnost. Záznamy najdeme buď v podobě publikované nebo rukopisné. V tom prvním případě lze deníky dále rozdělit na dva druhy. Jednak ty, které k vydání připravil sám autor, anebo ty, které vydal editor, většinou po smrti autora. Velice důležitým hlediskem deníku je čas a účel původu. Zápisky v deníku vzniknou buď ihned po události, nebo ji zpětně rekonstruují, v tomto případě mohl však daný časový odstup záznam poznamenat. Deníky podávají svědectví o faktech a zachycují názory a stanoviska autora. Ve většině případů jsou deníky psány jen pro vlastní potřebu. Autoři nepředpokládají, že by jejich zápisky byly jednou vydány.¹

V současné době jsou stále častěji vydávány edičně zpřístupněné legionářské deníky. Za zmínku stojí deník Františka Matiaška *Očima prostého legionáře*, vydaný v minulém roce. Záznamy mapují období od července 1917, kdy se František Matiašek nacházel na Ukrajině. Poté následují zápisky z jeho pobytu v Rusku, např. v Samaře nebo Petropavlovsku, až po jeho návrat do vlasti v únoru 1920. V publikaci vedle samotného deníku nalezneme také historii působení československých legionářů v Rusku, přehled organizace československých vojsk v Rusku a životopis Františka Matiaška.² Další je deník Karla Svobody *S vichřicí do dvou světadílů*, vichřicí autor myslí první světovou válku. Zde se také nejedná jen o pouhé vydání zápisků legionáře, autor v textu zpětně upravil a doplnil historické skutečnosti. Součástí knihy jsou vedle samotného deníku také

¹ Dagmar MOCNÁ – Josef PETERKA, *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha 2004, s. 98-99; Miroslav HROCH, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985, s. 156.

² František MATIÁŠEK, *Očima prostého legionáře. Z historie 7. roty 1. střeleckého pluku M. J. Husi od roku 1917 do roku 1920*, Státní oblastní archiv v Třeboni, Pelhřimov 2018.

hlášení velitele francouzské vojenské mise na Sibiři generála Maurice Janina.³ Následující deník Čenka Klose je kromě deníkových zápisků doplněn o životopis legionáře a medailonky osobností, které jsou v zápiscích zmiňovány. Dále v publikaci nalezneme fotografie sochy Čenka Klose, která je umístěna na Olšanských hřbitovech. V deníku autor zaznamenává období od nástupu do rakousko-uherské armády v roce 1914 až do března 1919, kdy se vrátil do Československa.⁴ Poslední z vybraných deníků je nazván *Kronika legionáře Františka Krejčího*. Publikaci vedle samotného deníku doplňují Krejčího malby z Ruska, básně Rudolfa Medka *Zborov*,⁵ úryvek z bolševického agitáčního spisu, ukázka z časopisu inženýrské roty *Bodák* a v neposlední řadě také životopis a fotografie Františka Krejčího.⁶

Dalším velice cenným pramenem jsou periodika, která vycházela v době působení československých legionářů v Rusku. Mezi ně lze zařadit týdeníky českých krajanských organizací *Čechoslovan* a *Čechoslovák*. První z uvedených časopisů vycházel v Kyjevě v letech 1911-1914 a poté byl znovu obnoven v letech 1916-1918. Spolupracoval s Odbočkou Československé národní rady na Rusi.⁷ *Čechoslovák* vycházel v letech 1915-1918 v Petrohradě. Plně podporoval program T. G. Masaryka. Redaktorem časopisu se stal Bohdan Pavlů.⁸ Čtrnáctideník *Československá samostatnost* založil T. G. Masaryk roku 1915 v Ženevě. O rok později začal být vydáván v Paříži a stal se ústředním periodikem Československé národní rady.⁹ *Československý deník* byl hlavním časopisem československých legií v Rusku v letech 1917-1920 pod redakcí Bohdana Pavlů.¹⁰ Nelze opomenout také periodikum *Československý voják* pro velení československých legií v Rusku, které vycházelo v letech 1917-1920.¹¹

V československé meziválečné literatuře nalezneme literární směr, který se nazývá legionářská literatura. Autoři ve svých dílech vycházejí ze zkušeností, které prožili v legiích během první světové války. K nejznámějším autorům tohoto literárního směru

³ Kamil MAŘÍK (ed.), *Karel Svoboda. S vichřicí do dvou světadílů*, Praha 2006.

⁴ Čeněk KLOS, *Boj s rakouskou hydrou. Deník legionáře Čenka Klose*, Praha, Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2016.

⁵ Rudolf MEDEK, *Zborov*, Praha 1922.

⁶ František KREJČÍ, *Denník. Ilustrovaná kronika legionáře Františka Krejčího*, Praha, Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2018.

⁷ Jiří FIDLER, *Zborov 1917. Malý encyklopedický slovník*, Brno 2003, s. 100; Jan GALANDAUER a kol., *Slovník prvního československého odboje 1914-1918*, Praha 1993, s. 21.

⁸ J. FIDLER, *Zborov*, s. 100-101; J. GALANDAUER a kol., *Slovník*, s. 21.

⁹ J. FIDLER, *Zborov*, s. 106; J. GALANDAUER a kol., *Slovník*, s. 25.

¹⁰ J. GALANDAUER a kol., *Slovník*, s. 28.

¹¹ TAMTÉŽ.

bezpochyby patří Rudolf Medek. Jeho románová pentalogie *Anabase*,¹² která v pěti dílech popisuje osudy československých vojáků, od jejich vstupu do rakousko-uherské armády, přes život v zajateckých táborech, občanskou válku v Rusku, až po jejich cestu do Československa. Z jeho další tvorby stojí za připomenutí již zmíněná báseň *Zborov* nebo drama *Plukovník Švec*.¹³ Rudolf Medek se také autorsky podílel na zatím jedinečné publikaci svého druhu. Rozsáhlá čtyřsvazková monografie *Za svobodu*,¹⁴ která podrobně popisuje historii československých legií v Rusku. Dílo je doplněno o velké množství fotografií. Jako dalšího autora legionářské literatury lze uvést Josefa Koptu. Mezi jeho nejznámější díla patří románová trilogie *Třetí rota*,¹⁵ která mapuje období československých legií v Rusku přes boje s bolševiky až po první roky strávené v Československu. K autorovým dalším publikacím patří drama *Revoluce*¹⁶ či biografie *Štefánik*.¹⁷ Dalším autorem je Jaroslav Kratochvíl, který v díle *Prameny*¹⁸ popsal situaci v Rusku v letech 1916-1917 a blíže nastínil život českých zajatců. Nelze opomenout ani Františka Langeru. K nejznámější dílům jeho dramatické tvorby bezesporu patří *Jízdní hlídka*,¹⁹ která vypráví o osudech jedné hlídky na Sibiři v roce 1919. Z autorovy další tvorby stojí za zmínku próza *Železný vlk*,²⁰ jejímž ústředním dějem je anabáze československých legionářů. Mezi další legionářské autory lze zařadit také Rudolfa Vlasáka, Václava Kaplického nebo Zdeňka Němečka. Tento literární směr nám slouží k poznání toho, jak sami legionáři chtěli, aby na ně veřejnost pohlížela. K této literatuře však nebylo v bakalářské práci přihlédnuto.²¹

K nastínění historického kontextu jsem použila monografie o první světové válce od zahraničních autorů R. G. Granta²² a J. M. Wintera,²³ dále pak publikace Ivana Šedivého²⁴ a Roberta Kvačka,²⁵ které řeší problematiku první světové války ve spojitosti s českou

¹² R. MEDEK, *Ohnivý drak*, Praha 1921; R. MEDEK, *Velké dni*, Praha 1923; R. MEDEK, *Ostrov v bouři*, Praha 1924; R. MEDEK, *Mohutný sen*, Praha 1926; R. MEDEK, *Anabase*, Praha 1927.

¹³ R. MEDEK, *Plukovník Švec*, Praha 1930.

¹⁴ Otakar VANĚK – Vojtěch HOLEČEK – R. MEDEK (edd.) *Za svobodu I-IV.*, Praha 1926-1929.

¹⁵ Josef KOPTA, *Třetí rota*, Praha 1924; J. KOPTA, *Třetí rota na Magistrále*, Praha 1927; J. KOPTA, *Třetí rota doma*, Praha 1934.

¹⁶ J. KOPTA, *Revoluce*, Praha 1925.

¹⁷ J. KOPTA, *Štefánik*, Praha 1923.

¹⁸ Jaroslav KRATOCHVÍL, *Prameny I-III.*, Praha 1956.

¹⁹ František LANGER, *Hry I. Jízdní hlídka*, Praha 2000.

²⁰ F. LANGER, *Železný vlk. Příběhy z naší anabáze*, Praha 1994.

²¹ Jan MUKAŘOVSKÝ a kol., *Dějiny české literatury IV.*, Praha 1995, s. 227-229; Jiří POLÁČEK a kol., *Průhledy do české literatury 20. století*, Praha 2000, s. 61-79.

²² R. G. GRANT, *První světová válka. Od Sarajeva k Versailles*, Praha 2018.

²³ J. M. WINTER, *První světová válka*, Praha 1995.

²⁴ Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a velká válka*, Praha 2001.

²⁵ Robert KVAČEK, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2013.

otázkou. Nelze opomenout také knihu Richarda Pipes, ²⁶ která se zabývá situací v Rusku na počátku 20. století. Dále jsem čerpala z titulů od Edmunda Oriána, ²⁷ Miroslava Honzíka, ²⁸ Jiřího Fidlera ²⁹ a Jana Galandauera, ³⁰ které se věnují vzniku a vývoji československých legií v Rusku. Ke studiu problematiky československých legionářů během Ruské občanské války byly stěžejními publikacemi *Anabáze* od Roberta Saka ³¹ a *Ostrov v bouři* od Dalibora Váchy, ³² ve kterých je podrobně popsána cesta přes Rusko do Vladivostoku. Problematikou dalšího života československých legionářů po návratu do vlasti, v době protektorátu a komunistické totality, se zabývá monografie od Jana Michla. ³³ Při psaní své práce jsem rovněž uvítala přehledně zpracovnou monografii od autorského kolektivu Karla Pichlíka, Bohumíra Klípy a Jitky Zabloudivové, která popisuje začátek první světové války, boje československých legionářů v Rusku, jejich návrat do vlasti a končí obdobím komunismu v Československu. ³⁴

Pro sepsání kapitoly Životopis Vojtěcha Holana jsem čerpala jak z literatury, tak z archivních materiálů. Pro zjištění informací o jeho rodičích, sourozencích a dětech jsem využila matriční záznamy, které jsou buď zdigitalizované, anebo uložené na MěÚ v Sedlčanech a v Rožmitále pod Třemšínem. Hlavním archivním materiálem pro mou práci byly dokumenty z Vojenského historického archivu, které se týkaly legionářské činnosti Vojtěcha Holana. Z hlediska literatury pro mě byla klíčová publikace *Legionáři z Příbramska*. ³⁵ Další informace o jeho životě po návratu do vlasti jsem čerpala z titulů Vojtěcha Laštovky ³⁶ a Františka Hály. ³⁷

Vedle literatury jsem pro zpracování své práce použila také články z časopisu *Historie a vojenství*, který v současnosti vychází. Jedná se o čtvrtletník z oblasti vojenské historie, který vydává Vojenský historický ústav. Časopis vychází už od roku 1952,

²⁶ Richard PIPES, *Dějiny ruské revoluce*, Praha 1998.

²⁷ Edmund ORIÁN (ed.), *Československá legie v Rusku 1914-1920 I.*, Praha 2014.

²⁸ Miroslav HONZÍK, *Legionáři*, Praha 1990.

²⁹ J. FIDLER, *Zborov*.

³⁰ J. GALANDAUER, *2. 7. 1917. Bitva u Zborova*, Praha 2002.

³¹ Robert SAK, *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, Praha 1996.

³² Dalibor VÁCHA, *Ostrov v bouři. Každodenní život československých legií v Ruské občanské válce (1918-1920)*, Praha 2016.

³³ Jan MICHL, *Legionáři a Československo*, Praha 2009.

³⁴ Karel PICHLÍK – Bohumír KLÍPA – Jitka ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*, Praha 1996.

³⁵ Josef VELFL a kol., *Legionáři z Příbramska*, Příbram 2002.

³⁶ Vojtěch LAŠTOVKA, *Odboj pod Třemšínem*, Praha 1976.

³⁷ František HÁLA, *Příspěvek k dějinám Rožmitálska v období let 1939-1948*, Buková 2008.

ale články s legionářskou tematikou se zde objevují až po roce 1989.³⁸ Mezi další současná periodika, která se věnují legionářské problematice, stojí za připomenutí časopis *Legionářský směr*, který od roku 2012 vydává organizace Československá obec legionářská.³⁹

V současné době se studiem historie a problematiky československých legionářů v České republice zabývá řada ústavů. Jedním z nich je Vojenský historický ústav Praha, který je jak muzejní organizací, která spravuje např. Letecké muzeum Kbely, Armádní muzeum Žižkov nebo Vojenské technické muzeum Lešany, tak vědeckovýzkumným a v neposlední řadě také knihovním zařízením při Ministerstvu obrany. Předchůdcem tohoto ústavu byl již v roce 1919 Památník odboje a posléze Památník osvobození na Vítkově.⁴⁰ Dalším pracovištěm je Vojenský historický archiv Praha. Jde o specializovaný archiv Ministerstva obrany, který se skládá ze tří oddělení.⁴¹ V této oblasti nelze opomenout také záslužnou práci Československé obce legionářské, která byla založena již v roce 1921.⁴² V současné době se tato organizace věnuje projektu s názvem „Legie 100“, v jehož rámci vyjela v roce 2015 po České republice replika legionářského vlaku z let 1918-1920.⁴³ Dále pořádá výstavy, přednášky nebo pečuje o pietní místa spojená s legionáři. Záměrem projektu je připomenout zásluhy legionářů při vzniku Československa.⁴⁴

V příloze bakalářské práce nalezneme ediční poznámku, edici deníku, dvě mapy s místy, kterými projížděly vlaky s legionáři. Dále itinerář cesty Vojtěcha Holana v roce 1920, díky kterému přehledněji zmapujeme putování obrněného vlaku *Úderník* a americké lodi *Crook*. Následuje obrazová příloha, která práci doplňuje o dokumenty z Vojenského historického archivu. Najdeme zde např. Legionářskou kartu, Průběh pobytu v Rusku, který Vojtěch Holan přikládá jako přílohu k Žádosti o vyhotovení výkazu o jeho činnosti v osvobozovacím hnutí, Demobilizační záznam nebo Potvrzení o přiznání statutu legionáře. V příloze také nalezneme osobní fotografie Vojtěcha Holana, dále snímky deníku nebo fotografie lastury a obrazu, které si autor přivezl z Ruska.

³⁸ <http://www.vhu.cz/veda/zakladni-informace-o-hav/> (k 1. červenci 2019).

³⁹ <http://www.csol.cz/projekty/casopis-legionarsky-smer/> (k 1. červenci 2019).

⁴⁰ <http://www.vhu.cz/zakladni-informace-o-vhu-praha/> (k 1. červenci 2019).

⁴¹ <http://www.vuapraha.cz/archiv-historicky> (k 1. červenci 2019).

⁴² <http://www.csol.cz/o-nas/historie-csol/> (k 1. červenci 2019).

⁴³ <http://www.csol.cz/legiovlak/> (k 1. červenci 2019).

⁴⁴ <http://www.csol.cz/projekty/legie-100/> (1. červenci 2019).

1. Vznik a vývoj československých legií

1.1. Začátek první světové války

Záminkou k rozpoutání první světové války bylo provedení atentátu na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou. Dne 28. června 1914 byli manželé srbskými nacionalisty z organizace Mladá Bosna zastřeleni v Sarajevu.⁴⁵

První světová válka vypukla v důsledku vzniku dvou mocenských bloků v Evropě, které se snažily změnit politické, ekonomické a vojenské rozložení sil na evropském kontinentu. O vyvolání válečného konfliktu se svou politikou nejvíce zasloužilo Německo, které v něm vidělo změnu v mocenském rozložení Evropy, a především naději na získání nových kolonií.⁴⁶

Proti sobě tedy najednou stály dva mocenské bloky. Prvním z nich byly Centrální mocnosti, kam patřilo Německo, Rakousko-Uhersko, Osmanská říše a Bulharsko. Druhým blokem byly státy dohody, tam příslušela Velká Británie, Francie a Rusko. Postup, který vedl k vyvolání konfliktu, byl následovný. Dne 23. července předalo Rakousko-Uhersko Srbsku ultimátum a o dva dny později vyhlásilo částečnou mobilizaci. Za měsíc po spáchání atentátu vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku válku a o tři dny později byla v Rakousku-Uhersku vyhlášena všeobecná mobilizace. V následujících dnech vyhlásilo Německo válku Rusku a Francii. Poté Velká Británie vypověděla válku Německu a spolu s Francií také Rakousku-Uhersku, které vyhlásilo válku Rusku. Dne 23. srpna přestal být konflikt evropskou záležitostí, protože se do války zapojilo také Japonsko, které vypovědělo válku Německu. Tento válečný konflikt byl označován jako Velká válka.⁴⁷

1.2. Krajané v Rusku

V Rusku na začátku první světové války žilo kolem sto tisíc Čechů. Velice obtížné je však zjistit, kdy migrace českých krajanů do Ruska začala. Pro česko-ruské vztahy byla zásadní Všeruská etnografická výstava a Slovanský sjezd v Moskvě roku 1867.

⁴⁵ J. GALANDAUER, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha 2000, s. 296-303;

R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 28-29.

⁴⁶ I. ŠEDIVÝ, *Češi*, s. 17; M. HONZÍK – Hana HONZÍKOVÁ, *1914/1918. Léta zkázy a naděje*, Praha 1984, s. 8.

⁴⁷ R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 30-31; J. M. WINTER, *První světová válka*, s. 27-29.

U příležitosti konání výstavy a sjezdu do Ruska tehdy přijela česká delegace, jejímiž členy byli např. František Palacký či František Ladislav Rieger. V té době došlo k aktivaci česko-ruských vztahů. Za první spolupráci lze pokládat pozvání českých učitelů do Ruska v rámci reformy vzdělání. Šlo především o učitele, kteří vyučovali jazyky a tělesnou výchovu. Důvodem jedné z prvních vln migrace bylo zemědělství. Ve spoustě ruských regionů se nacházela levná a neobdělávaná půda. Další vlnu migrace můžeme označit jako průmyslovou. Ta probíhala od poloviny 80. let 19. století. Do Ruska přijížděli kvalifikovaní řemeslníci, jelikož spousta profesí v Rusku chyběla. V důsledku první světové války odcházela do Ruska další vlna migrace, kterou lze nazvat jako nucenou či dočasnou.⁴⁸

1.3. Vznik československých legií v Rusku

První světová válka vzbudila v českých krajanech v Rusku naději na změnu postavení českého národa v rámci Rakouska-Uherska. Češi žádali o vstup do ruského vojska. Dne 12. srpna 1914 čeští krajané v Moskvě podali na Ministerstvo vojenství návrh na zřízení českého dobrovolnického oddílu v rámci ruské armády. Vojenská rada návrh schválila dne 20. srpna a ustanovila oddíl s názvem Česká družina. Dne 11. října (podle juliánského kalendáře na svátek svatého Václava) byl v Kyjevě na Sofijském náměstí slavnostně vysvěcen prapor a poté čeští dobrovolníci vykonali slavnostní přísahu. Už 22. října čeští dobrovolníci odjeli na frontu. V Jaroslavi družinu převzal velitel 3. ruské armády gen. Radko Dmitrijev. Česká družina byla na frontě rozdělena na půlroty, čety a poločety a prováděla frontový průzkum. Vzhledem k úspěchům Čechů ve výzvědné službě gen. Radko Dmitrijev povolil už v prosinci 1914 nábor z řad zajatců rakousko-uherské armády. A tak vedle tzv. starodružiníků byli v České družině také novodružiníci.⁴⁹

Ve dnech 7. až 11. března 1915 došlo na československém sjezdu v Moskvě ke vzniku Svazu československých spolků na Rusi. Vznikla tak nová organizace českých a slovenských krajanů v Rusku. Sídlem svazu se stal Petrohrad a Vojenská komise svazu byla umístěna v Kyjevě. Předsedou svazu byl jmenován Bohumil Čermák a tajemníkem

⁴⁸ Alexandr MURATOV – Dina MURATOVA, *Osudy Čechů v Rusku, 19.-20. století. Cesta z Kyjeva do Vladivostoku*, Praha 2017, s. 11-12.

⁴⁹ František V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí na Rusi*, in: E. ORIÁN (ed.), *Československá legie*, s.14-15; J. FIDLER, *Zborov*, s. 257-260; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 54-62; R. SAK, *Anabáze*, s. 7.

Jiří Klecanda. V dubnu 1915 bylo ruskému ministrovi zahraničí S. D. Sazonovi předáno memorandum, ve kterém vedení Svazu československých spolků na Rusi žádalo o povolení náboru českých a slovenských zajatců do ruského vojska. V červnu 1915 bylo v Petrohradě vydáno první číslo časopisu *Čechoslovák*. Stal se z něj oficiální tiskový orgán pro Svaz československých spolků na Rusi. V říjnu roku 1915 vznikl v Paříži Český komitét zahraniční. Zakládajícími členy byli představitelé československého zahraničního odboje T. G. Masaryk a Josef Dürich. V listopadu Český komitét zahraniční vytvořil Prohlášení, kterým deklaroval politické sjednocení českého exilu a českých a slovenských krajanských organizací, jejichž záměrem bylo dosažení samostatnosti budoucího československého státu.⁵⁰

V Rusku příchod nových dobrovolníků zapříčinil, že v únoru roku 1916 z České družiny vznikl Československý střelecký pluk a v dubnu Československá střelecká brigáda. Ta se skládala ze dvou pluků, které se rozdělovaly každý na dva prapory o čtyřech rotách. Stále to však nebyla vojenská jednotka, která by sama operovala. Jednotky byly rozptýleny po obrovské délce ruské jihozápadní fronty. Podíl českých zajatců v brigádě neustále rostl.⁵¹

V květnu 1916 vznikla v Paříži Československá národní rada, která převzala řízení krajanských organizací ve Francii, Spojených státech amerických a Velké Británii. V Rusku si vliv vydobyla až o rok později díky vzniku Odbočky Československé národní rady na Rusi. Ta vznikla na zasedání třetího sjezdu Svazu československých spolků na Rusi. V červenci 1916 přijel do Ruska místopředseda Československé národní rady Josef Dürich. O měsíc poději došlo k narovnání mezi představiteli českých krajanů a českých zajatců. To uzákonil zástupce České národní rady Milan Rastislav Štefánik a Gustáv Košík, který byl zástupcem Slovenské ligy, což byla krajanská organizace ve Spojených státech amerických, která vznikla v roce 1907. Na základě toho byl sepsán Kyjevský pakt, který odňal Svazu československých spolků na Rusi vojenské záležitosti a pověřil jimi Československou národní radu. V květnu 1917 se T. G. Masaryk stal předsedou Odbočky Československé národní rady na Rusi a v Kyjevě zahájila své působení Komise pro výstavbu československých vojenských oddílů.⁵²

⁵⁰ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 16; J. FIDLER, *Zborov*, s. 261-263; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 65; R. SAK, *Anabáze*, s. 12-13.

⁵¹ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 17; J. FIDLER, *Zborov*, s. 264-265; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 66-67.

⁵² F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 19-23; J. FIDLER, *Zborov*, s. 266-272; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 68-69; R. SAK, *Anabáze*, s. 13-14.

1.4. Únorová revoluce v Rusku

Rusko se na počátku 20. století zmítalo v sociálních a politických problémech. Vládl zde autokratický režim bez parlamentu a ústavy. Dne 8. března 1917 (dle juliánského kalendáře 23. února 1917) proběhly dělnické protestní bouře v Petrohradě. Vojáci, kteří dostali rozkaz protesty potlačit, se však postavili na stranu demonstrantů. Dne 15. března 1917 car Mikuláš II. abdikoval a дума jmenovala Prozatímní vládu v čele s A. F. Kerenským. Vedle toho byly vytvořeny dělnické a vojenské rady (sověty). A. F. Kerenskij dále pokračoval ve válce s Německem. To se však přiklápělo k bolševikům, kteří hlásili konec války, a tak Němci pomohli vůdci bolševiků V. I. Leninovi, aby se dostal k moci. Pomoc Německa spočívala v tom, že V. I. Lenina v přestrojení přepravili vlakem ze Švýcarska do Ruska.⁵³

1.5. Bitva u Zborova

Nasazení Československých legií u Zborova dne 2. července 1917 bylo prvním vojenským vystoupením legionářů v Rusku jako samostatného vojenského celku. Do té doby působili v malém počtu rozptýleni v rámci ruské armády. Tehdy v čele Ruska stála Prozatímní vláda A. F. Kerenského, ministra války. Ten byl přesvědčen, že Rusko zachrání jen velká ofenziva, díky které se podaří odrazit nepřítele a zároveň přispět k obnovení bojeschopnosti ruské armády. Ofenzivu chtěl zahájit na haličské frontě. To znamenalo zasadit těžký úder proti Rakousko-Uhersku, které se v té době nacházelo ve velice tíživé sociální a politické situaci. Cílem bitvy u Zborova bylo dobýt hlavní město rakouské Haliče Lemberg (dnes Lvov).⁵⁴

Českoslovenští legionáři měli nevyhovující výstroj a výzbroj. Disponovali pouze puškami a ručními granáty, lehké kulometry vůbec neměli. Dle původního plánu měla československá brigáda útočit v rámci 7. ruské armády (hlavní útok), byla však přidělena k 11. ruské armádě (vedlejší útok), a tudíž měla pouze pomocnou funkci. V noci z 21. na 22. června brigáda obsadila úsek dlouhý asi 6,5 km na jihozápadní straně od Zborova. Na rakousko-uherské straně fronty stála Druhá armáda, které velel gen. Böhm Ermolli, a vrchním velitelem rakouské východní fronty byl princ

⁵³ R. PIPES, *Dějiny*, s. 17, 84-85, 94-96, 116-120; R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 210-211; J. M. WINTER, *První světová válka*, s. 60-61.

⁵⁴ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 24; J. GALANDAUER, *2. 7. 1917. Bitva*, s. 29-32; J. FIDLER, *Zborov*, s. 59-60.

Leopold Bavorský. Úsek, který zaujala československá brigáda, byl ve středu postavení 49. armádního sboru gen. Selivačeva. Československé brigádě velel ruský plukovník V. P. Trojanov. Velitelé rot, kterými byli Stanislav Čeček, Otakar Švec a Jan Srový, vypracovali plán útoku. Průběh útoků byl plánovaný podle taktiky českých rozvědčků, tzn. malé skupiny se vyhýbaly palbě a snažily se dostat do rakouských pozic využitím zákopů. Českoslovenští vojáci měli vysokou morálku a bojeschopnost, s nadšením se vrhali do boje, při tom se tím dopouštěli velezrady vůči Rakousku-Uhersku, za což jim hrozil trest smrti.⁵⁵

Bitva začala dne 2. července 1917 po deváté hodině ráno. Opevnění Mogila bylo dobyto kolem 14. hodiny. Českoslovenští legionáři útočili s odhodláním a nadšením. Během bitvy u Zborova padlo v řadách Československé střelecké brigády celkem 167 mužů. Díky hrdinství a bojovému úsilí prorazili frontu v šíři téměř deseti kilometrů a do hloubky pěti kilometrů. Dobyli všechny tři obranné linie rakousko-uherské armády. I když bitva u Zborova byla z válečného pohledu jen pouhou epizodou, pro československé legionáře znamenala přelomovou událost a počátek zrodu samostatné československé armády bojující za vznik nezávislého československého státu.⁵⁶

1.6. Říjnová revoluce

V noci z 24. na 25. října 1917 (dle juliánského kalendáře z 6. na 7. listopadu 1917) převzaly bolševické jednotky velení nad hlavními pozicemi v Petrohradě. Přebírat proběhl prakticky bez násilí. V rukou dosavadní vlády zůstal jen Zimní palác. V. I. Lenin, bolševický vůdce, vyhlásil bolševickou vládu lidových komisařů. Ustanovil se předsedou a Lva Trockého jmenoval komisařem pro zahraniční záležitosti. Dne 25. října v devět hodin večer byla zahájena palba z křižníku Aurora. Výstřel znamenal útok na Zimní palác. Po bolševickém převratu T. G. Masaryk, představitel československého zahraničního odboje, zaslal do Odbočky Československé národní rady na Rusi zprávu, aby českoslovenští legionáři při vnitřních bojích v Rusku zachovali neutralitu.⁵⁷

⁵⁵ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 24-25; J. GALANDAUER, *2. 7. 1917. Bitva*, s. 33-43; J. FIDLER, *Zborov*, s. 62-64; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 98-102.

⁵⁶ J. GALANDAUER, *2. 7. 1917. Bitva*, s. 43-46; J. FIDLER, *Zborov*, s. 65-66; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 103-104.

⁵⁷ R. PIPES, *Dějiny*, s. 144-145; R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 252-253; J. M. WINTER, *První světová válka*, s. 61.

1.7. Brest-litevský mír

V. I. Lenin byl rozhodnut uzavřít mír s Centrálními mocnostmi (Německo a Rakousko-Uhersko), pokud nesvrhnou jeho vládu. Obě strany se na příměří dohodly v prosinci 1917. Dne 3. března 1918 podepsalo Rusko v Brestu Litevském mírovou smlouvu s Centrálními mocnostmi. Rusko tak přišlo o Zakavkazsko, Finsko, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Ukrajinu a Polsko. Území, která Rusko ztratilo, byla nejobydenějšími a nejvíce prosperujícími oblastmi. Mezi podmínky míru dále patřila demobilizace armády či ustanovení, že pro občany Centrálních mocností neplatí zákony, které se týkají komunistických znárodnovacích dekretů. Uzavření míru přivedlo československé legionáře do velice složité situace. Znamenalo to pro ně ohrožení všeho, co si do té doby vydobyli. V případě zjetí ze strany Německa nebo Rakouska-Uherska legionářům hrozil test smrti za velezradu. Jejich jedinou nadějí byl transport z Ukrajiny na jinou frontu první světové války, kde se stále ještě bojovalo proti Rakousko-Uhersku a Německu.⁵⁸

1.8. Bitva u Bachmače

Legionářům při evakuaci z Ukrajiny hrozilo, že Němci obsadí železniční uzel Bachmač, což by znemožnilo jejich přesun. Z důvodu bezpečného transportu do Ruska bylo nezbytně nutné, aby jednotky legionářů zajistily železniční trojúhelník Bachmač-Ična-Kruty. Boje mezi příslušníky československých legií a německými jednotkami se odehrávaly ve dnech od 8. do 13. března 1918. Konflikt probíhal na dvou frontách. Té severní velel kapitán Eduarda Kadlec a západní kapitán Ludvík Krejčí. Střet skončil úspěšným transportem legionářských z Ukrajiny.⁵⁹

1.9. Občanská válka v Rusku

Když jednotky československých legionářů dorazily do Ruska, právě zde probíhala občanská válka. Jednalo se o střet mezi Rudou armádou bolševické vlády a tzv. bílými gardami, což byli stoupenci předchozího režimu Prozatímní vlády. Boj se odehrával na jižní, východní a severovýchodní ruské frontě. Trvání občanské války můžeme rozdělit do tří fází. Tu první lze vymezit na dobu od bolševického převratu do složení zbraní na západní frontě. Druhá etapa trvala od března do listopadu roku 1919. V této fázi začala

⁵⁸ R. PIPES, *Dějiny*, s. 165, 168, 172-173; R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 276-277; J. M. WINTER, *První světová válka*, s. 62-63.

⁵⁹ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 29; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 85.

vojensky převládat Rudá armáda. Poslední období se vyznačovala neúspěšnými boji na Krymu. V listopadu 1920 ruská občanská válka skončila vítězstvím Rudé armády. Byl to však pouze vojenský konec války. Z pohledu sociálního a politického válka trvala ještě několik let. Do ruské občanské války se zapojili také českoslovenští legionáři. Ti bojovali na straně bílých gard.⁶⁰

1.10. Konec první světové války a vznik Československa

Československo vzniklo dne 28. října 1918. Ten den byla vydána ministrem zahraničí Rakouska-Uherska Gyulym Andrássem nota o přijetí podmínek k mírovým jednáním kapitulace. Národní výbor československý vydal zákon o zřízení samostatného československého státu. Vzniku republiky předcházela Tříkrálová deklarace českých politiků ze dne 6. ledna 1918, která se přihlásila k myšlence sebeurčení národa. V této dohodě však ještě nezazněl návrh na rozpad monarchie. K samostatnosti českého národa se poprvé vyslovil Alois Jirásek v dubnu 1918 v Obecním domě. Zde byl předložen požadavek rozchodu s monarchií. Další v pořadí byla Pittsburská dohoda z května 1918, která schválila spojení Čechů a Slováků v jednom státě. A nakonec Washingtonská deklarace z října 1918, která znamenala prohlášení nezávislosti československého národa. Dne 14. listopadu 1918 byl Národním revolučním shromážděním zvolen prezidentem republiky T. G. Masaryk. První světová válka skončila dne 11. listopadu 1918 vítězstvím Dohody.⁶¹

1.11. Sibiřská anabáze

Od jara 1918 až do léta 1920 probíhaly v Rusku boje mezi příslušníky československých legií a bolševiky na Transsibiřské magistrále. Toto období se nazývá sibiřská anabáze.⁶²

Po uzavření Brest-litevského míru se T. G. Masaryk rozhodl, že se českoslovenští legionáři přepraví do Vladivostoku a odtud zamíří do Francie, kde se zúčastní dalšího boje proti Německu a Rakousko-Uhersku. Bylo tedy nutné, aby českoslovenští legionáři neprodleně opustili Ukrajinu. T. G. Masaryk se proto obrátil na bolševické vedení, aby

⁶⁰ R. PIPES, *Dějiny*, s. 227-228; R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 342-343.

⁶¹ R. KVAČEK, *První světová válka*, s. 126-127, 137, 162, 174; K. PICHLÍK, *Bez legend. Zápas o československý program*, Praha 1991, s. 332, 398-406, 412-413.

⁶² J. GALANDAUER a kol., *Slovník*, s. 8.

umožnilo odchod legionářů z Ruska. V březnu 1918 byla v ruském městě Penza podepsána mezi Odbočkou Československé národní rady na Rusi a Radou lidových komisařů dohoda o přepravě legionářů do Vladivostoku. Dohoda vznikla pod podmínkou, že si českoslovenští legionáři nechají pouze sto pušek na tisíc mužů. Znění dohody však bylo z ruské strany několikrát porušeno. Tento fakt vedl k bojům mezi legionáři a bolševiky. V dubnu 1918 byla přeprava legionářů do Vladivostoku zastavena. Byl však zahájen transport německých a maďarských zajatců ze Sibíře směrem na západ.⁶³

Dne 14. května 1918 se odehrál čeljabinský incident. Jakýsi Maďar vyhodil z projíždějícího vlaku kus litiny, která zranila československého legionáře. Ostatní ho v první chvíli považovali za mrtvého. Legionáři vlak okamžitě zastavili, našli viníka a ubili ho. Čeljabinský sovět je požádal, aby podali vysvětlení. V budově sovětu však byli příslušníci československých legií zatčeni. Ostatní legionáři tedy obsadili Čeljabinsk a vězně osvobodili. Celý incident se proměnil v protibolševické povstání.⁶⁴

Dne 25. května 1918 Lev Trockij odeslal telegram, dle kterého měly být vlaky s legionáři kontrolovány a každý ozbrojený legionář měl být zastřelen. Ten den přepadli bolševici dva vlaky s legionáři na stanici Marjanovka západně od Omska. Pod velením R. Gajdy legionáři obsadili ruské město Novonikolajevsk. V dalších dnech se legionářské jednotky zmocnily Nižněudinska, Kanska a Penzy, kde si postavily obrněný vlak Orlik. V červnu 1918 legionáři zvítězili u města Lipjag. Porážka bolševiků otevřela legionářům cestu do města Samara, které obsadili téměř bez výstřelu. Když se legionáři přiblížili k městu Jekatěrinburku, kde byla bolševiky internována carská rodina, bolševici se rozhodli k likvidaci rodiny a dne 17. července 1918 cara Mikuláše II. s jeho rodinou zavraždili. Po Jekatěrinburku legionáři dobyli také město Omsk, kde se 23. července konal sjezd československých vojsk, zde byla opětovně potvrzena Národní rada jako ústřední a řídicí orgán. Vrchním velitelem československých vojsk v Rusku byl jmenován gen. Syrový.⁶⁵

V listopadu 1918 v Omsku byla svržena tamní vláda a k moci se dostala nová v čele s admirálem A. V. Kolčakem. Nejdříve s ním někteří českoslovenští legionáři

⁶³ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 29; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 142-143; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 85-87; R. SAK, *Anabáze*, s. 23-25.

⁶⁴ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 30; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 90-91; R. SAK, *Anabáze*, s. 28.

⁶⁵ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 31-34; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 95-97; R. SAK, *Anabáze*, s. 37, 42, 65.

sympatizovali, neboť je motivovalo prohlášení o pokračování války s Německem. Kolčakovu neschopnost však postrehli velice brzy. V prosinci 1918 zahájil M. R. Štefánik reorganizaci dobrovolnické armády. Za pomoci reformy přeměnil vojsko na pravidelnou armádu. Zrušil Odbočku Československé národní rady na Rusi a místo ní zde zřídil pět úřadů. Rozkaz ze dne 1. února 1919 rozhodl o přejmenování z Československého armádního sboru na Československé vojsko na Rusi. V lednu 1919 se jednotky československých legionářů začaly stahovat z fronty a přemísťovat na magistrálu. Dne 27. ledna 1919 byl vydán gen. Syrovým rozkaz o ochraně sibiřské železnice mezi městy Irkutskem a Novonikolajevskem.⁶⁶

V létě 1919 se začala Kolčakova armáda rozpadat z důvodu zesílení ofenzívy Rudé armády. V důsledku toho Kolčak na legionáře naléhal, aby přestali být neutrální. V té chvíli se legionáři ocitli ve velice složitém postavení. Vedle bolševiků jim hrozilo nebezpečí také od Kolčakovy a Semenovovy armády.⁶⁷

V lednu 1920 se českoslovenští legionáři v Rusku dostali do zoufalé situace. Nedařilo se jim udržet pod kontrolou železniční úsek z Irkutsku do Omska a Rudá armáda postupovala velice rychle. Dne 7. února 1920 došlo k uzavření příměří. Bolševická vláda přislíbila pomoc při evakuaci do vlasti pod podmínkou, že legionáři zachovají při občanské válce naprostou neutralitu.⁶⁸

1.12. Cesta do vlasti

V prosinci 1918 začala československá vláda plánovat další evakuaci československých legionářů. Tentokrát šlo o přepravu boje neschopných vojáků. První transport z Vladivostoku vyrazil 15. ledna 1919 a přeprava invalidních vojáků skončila až v prosinci 1919. Poté byly zahájeny také transporty řadových jednotek. Poslední transport z Vladivostoku vyplul 2. září 1920. Dle záznamů bylo evakuováno 72 644 osob, z toho 4 914 invalidů, 1 726 žen a 717 dětí. Transporty s československými legionáři byly vypraveny pod americkou, britskou, francouzskou, italskou či japonskou vlajkou. Do vlasti se legionáři přepravovali po třech trasách. Nejčastější byla trasa kolem

⁶⁶ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 39-40; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 238-241; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 103-104; R. SAK, *Anabáze*, s. 98-100.

⁶⁷ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí* s. 42; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 247-248; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 105-106.

⁶⁸ F. V. ŠTEIDLER, *Československé hnutí*, s. 44, 46; M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 106; R. SAK, *Anabáze*, s. 148-152.

Číny, napříč Indickým oceánem a Rudým moře do Suezského průplavu a poté přes Středozemní moře do italského přístavu Terst. Další trasa vedla přes Tichý oceán do USA nebo Kanady. Poté následovala cesta napříč Atlantským oceánem do Evropy. Třetí trasa směřovala přes Tichý oceán na Havaj, Panamským průplavem a přes Atlantský oceán do Terstu.⁶⁹

1.13. Legionáři za první republiky

V listopadu 1918 byla v nově vzniklé Československé republice při Ministerstvu národní obrany ustanovena Kancelář československých legií. Byla založena za účelem vedení seznamů příslušníků legií. Dále měla pomoci legionářům při přechodu do civilního života a zabezpečit invalidy a pozůstalé. V červenci 1919 byl přijat zákon „o propůjčování míst legionářům“. V roce 1919 byla založena Banka československých legií, do níž byly převedeny peníze ze spořitelny v Rusku, která vznikla v srpnu 1918. V roce 1921 vznikla organizace Československá obec legionářská. Vznikly také další legionářské organizace, např. Družina československých legionářů či Svaz československých legionářů. Z legionářů se stala elita první republiky.⁷⁰

1.14. Legionáři za druhé světové války

Po rozbití Československa a okupaci vlasti hitlerovským Německem se ani českoslovenští legionáři nevyhnuli nacistické perzekuci. Už v srpnu 1939 byly zrušeny legionářské organizace. Během druhé světové války se legionáři zapojili do protinacistického odboje. Z iniciativy bývalých legionářů vznikla Obrana národa, vojenská ilegální organizace bojující proti nacismu. K nejznámějším československým legionářům, kteří se zapojili do protinacistického odboje, náleželi Josef Mašín a Josef Balabán. Bohužel se mezi legionáři našly také výjimky. Jednou z nich byl Emanuel Moravec, který kolaboroval s Němci a v době Protektorátu Čechy a Morava působil jako ministr školství a národní osvěty. Naopak československý legionář Alois Eliáš, který se v době protektorátu stal předsedou vlády, se na německou stranu nikdy nepřidal a spolupracoval s protinacistickým odbojem. V roce 1941 byl však nacisty

⁶⁹ D. VÁCHA, *Ostrovny*, s. 361-364; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 251.

⁷⁰ J. MICHL, *Legionáři*, s. 27-33, 57-59; J. ZABLOUDILOVÁ, *Vojenská spořitelna čs. vojska v Rusku*, *Historie a vojenství* 48, 1999, č. 1, s. 98, 115; I. ŠEDIVÝ, *Legionářská republika. K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*, *Historie a vojenství* 51, 2002, č. 1. s. 159.

popraven. Českoslovenští legionáři si mysleli, že po druhé světové válce skončila jejich nejhorsí životní etapa, to se však mylili.⁷¹

1.15. Legionáři po únoru 1948

Nejtemnější období v legionářské tradici započalo komunistickým převratem dne 25. února 1948 a pokračovalo vládou Komunistické strany československé následujících čtyřicet let. Pro komunisty byli legionáři nežádoucí z důvodů boje s bolševiky v tehdejším Rusku. Největší ranou pro československé legionáře byla bezpochyby poprava legionáře a účastníka protinacistického odboje gen. Heliodora Píky v roce 1949. Nadějí se pro ně stalo období pražského jara 1968, kdy byl prezidentem zvolen bývalý československý legionář Ludvík Svoboda. Počáteční nadšení však přerušila srpnová okupace a následné období normalizace. Sametové revoluce se dožilo jen několik československých legionářů.⁷²

⁷¹ J. MICHL, *Legionáři*, s. 202-204; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 265-267; R. KVAČEK – Dušan TOMÁŠEK, *Generál Alois Eliáš. Jeden český osud*, Praha 1996, s. 83-84, 100-102.

⁷² J. MICHL, *Legionáři*, s. 257; K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 271-273.

2. Životopis Vojtěcha Holana

Vojtěch Holan se narodil 30. března 1894 ve Vápenici čp. 10 u Vysokého Chlumce⁷³ jako sedmé dítě kameníka Josefa Holana (*25. února 1859)⁷⁴ a jeho manželky Františky Holanové, rozené Janderové (12. srpna 1859–20. listopadu 1901).⁷⁵ Holanovi měli kromě Vojtěcha ještě osm dětí: Františka (*18. září 1883),⁷⁶ Josefa (*22. března 1885),⁷⁷ Rudolfa (*15. dubna 1887),⁷⁸ Jana (*14. dubna 1889),⁷⁹ Marii (*12. prosince 1890),⁸⁰ Jiřího (*23. února 1892),⁸¹ Václava (*25. července 1895)⁸² a Čestmíra (*9. srpna 1897).⁸³

Po smrti své manželky se otec s dětmi odstěhoval do Mladé Boleslavi, kde se Vojtěch Holan v letech 1908-1911 vyučil truhlářem na Průmyslové škole pokračovací.⁸⁴

Po vypuknutí první světové války narukoval do rakousko-uherské armády v Benešově, kde byl přidělen k 28. zeměbraneckému pěšímu pluku.⁸⁵ Dne 21. března 1915 v Karpatech padl do ruského zajetí.⁸⁶ Po pěti týdnech nemoci musel odejít ze Samary do zajateckého tábora do Omska. Zde pobýval dvacet dní a poté byl poslán na polní práce do Tobolské gubernie do kozácké stanice Ačejíru. Zde pracoval celé léto, ale nevydělal si téměř žádné peníze, proto se vrátil zpět do zajateckého tábora do Omsku. Zanedlouho si ho najal na práci sedlák z Azova z Akmolinské oblasti. Zde pracoval jako truhlář. V té době se poprvé setkal s časopisy *Čechoslovák* a *Čechoslovan*. Pracovali tam s ním i další Češi a společně se scházeli vždy v neděli na dvě až tři hodiny a četli zmíněné časopisy. V létě v roce 1916 spolu s dalšími Čechy a Slováky založili odbočku organizovaných Čechů a Slováků v Azově. Dne 17. listopadu 1916 se Vojtěch Holan stal důvěrníkem této odbočky. U sedláka však nemohl pro krajskou organizaci pracovat,

⁷³ MěÚ Sedlčany, Počepice, Kniha narozených (nedatováno), Vápenice, s. 330.

⁷⁴ SOA Praha, Počepice, Kniha narozených 1852-1868, Vápenice s. 491.

⁷⁵ SOA Praha, Počepice, Kniha narozených 1852-1868, Rovina, s. 399; MěÚ Sedlčany, Počepice, Kniha zemřelých 1879-1949, Vápenice, s. 503.

⁷⁶ SOA Praha, Počepice, Kniha narozených 1869-1893, Vápenice, s. 399.

⁷⁷ TAMTÉŽ.

⁷⁸ TAMTÉŽ.

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 400.

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 401.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 402.

⁸² MěÚ Sedlčany, Počepice, Kniha narozených (nedatováno), Vápenice, s. 330.

⁸³ TAMTÉŽ, s. 331.

⁸⁴ SOkA Mladá Boleslav, fond Živnostenská škola pokračovací v Mladé Boleslavi (1883-1954), Třídní katalogy 1908-1909, 1909-1910, 1910-1911.

⁸⁵ VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana, Demobilizační záznam.

⁸⁶ TAMTÉŽ, Legionářská karta.

a tak si u tzv. volostného⁸⁷ úřadu vyžádal povolení pro nájem bytu a dílny. Zanedlouho se seznámil s Čechy a Slováky z vedlejší vesnice a organizační činnost rozšířil po celé volosti. V organizační činnosti se mu dařilo, jen týdeníky docházely velice nepravidelně, dle jeho názoru se cestou ztrácely. O velkých svátcích v organizaci pořádali večírky, na které vždy pozvali všechny zajatce slovanské národnosti. Na večírcích se podařilo vybrat kolem 20-30 rublů na invalidní fond, přestože zajatci na vesnici měli platy jen kolem 3-10 rublů. Peníze, které vybrali, posílali do redakce časopisu *Čechoslovan*. Češi byli nadšeni vítězstvím u Zborova v roce 1917 a chtěli nastoupit do vojska. Narazili však na odpor volostných úřadů, které nechtěly, aby do vojska vstoupili. Vše to bylo z popudu sedláků, u kterých zajatci pracovali. Vojtěch Holan tedy odjel do Omsku, aby zjistil, kdy přijede emisar. Zde se také dozvěděl o Omském sdružení Čechů a Slováků a ihned se sdružením navázal písemný styk. Příslušníci Organizované odbočky Čechů a Slováků v Azově se s Omským sdružením Čechů a Slováků sloučili a obdrželi legitimace.⁸⁸

Do československé legionářské armády Vojtěch Holan vstoupil dne 8. května 1918 v Omsku.⁸⁹ Od roku 1920 byl příslušníkem 6. pluku generála Maurice Janina (tzv. Hanácký pluk).⁹⁰ Sloužil na obrněném vlaku č. 2 *Úderník* jako střelní mistr pod poručíkem Rumlem.⁹¹ *Úderník* byl postaven 3. československým střeleckým plukem a jel po trase Jekatěrinburk, Nižnij Tagil, Kungur, Krasnojarsk-Tajšet, Nižněudinsk, Harbin a Vladivostok.⁹² Dne 19. května 1920 vyplul Vojtěch Holan na americké lodi *Crook* z Vladivostoku. Přes Filipíny, Singapur, Srí Lanku, Suezský průplav, Krétu a Terst se dostal do Československa.⁹³

Z československého vojska byl Vojtěch Holan demobilizován dne 9. července 1920.⁹⁴ V dokumentech, které se týkají legionářské činnosti Vojtěcha Holana, se nachází chybně uvedené jeho datum narození, a to 4. 4. 1894.⁹⁵ Pro tento fakt existují dvě možná vysvětlení. Prvním z nich je nevědomá chyba evidenčního úředníka a ve druhém případě

⁸⁷ Volost – administrativní a teritoriální jednotka v Rusku, viz *Ottův slovník* 22, Praha 1904, s. 295.

⁸⁸ VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis V. Holana, „Průběh mého pobytu v Rusku“.

⁸⁹ TAMTÉŽ, Potvrzení o přiznání statutu legionáře.

⁹⁰ J. VELFL a kol., *Legionáři*, s. 188.

⁹¹ VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis V. Holana, Legionářská karta.

⁹² Vojtěch HOLAN, *Zápisky z Úderníku*, s. 1, 4-11.

⁹³ V. HOLAN, *Zápisky*, s. 115-195.

⁹⁴ VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis V. Holana, Potvrzení o přiznání statutu legionáře.

⁹⁵ VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis V. Holana.

se lze domnívat, že Vojtěch Holan záměrně nahlásil chybné datum. Důvodem byla snaha zmást rakousko-uherské úřady, kdyby padl do zajetí.

Dne 30. května 1922 odkoupil Vojtěch Holan od Družstevní záložny čsl. legionářů „Legiozáložna“ spol. s r. v Praze – Karlíně dům v obci Vranovice čp. 103 u města Rožmitál pod Třemšínem.⁹⁶ Zde vybudoval truhlářskou firmu. Dne 22. června 1922 se oženil s Marií Dražanovou⁹⁷ (22. října 1901–4. června 1989),⁹⁸ dcerou Josefa Dražana a Barbory Dražanové rozené Švejnhovové. V manželství se narodily tři děti: Zdeňka Holanová (18. května 1923–22. února 2009),⁹⁹ Miloš Holan (13. července 1924–1. dubna 1993),¹⁰⁰ a Jaroslav Holan (21. září 1929–30. července 2001).¹⁰¹

V době druhé světové války se Vojtěch Holan zapojil do protinacistického odboje v ilegální organizaci Národní revoluční výbor v Rožmitále pod Třemšínem.¹⁰² Vojtěch Holan poskytoval úkryt několika osobám. Nejdříve ukrýval praporčíka Němce z Březových Hor, dále Karla Aloise Hovorku a jako posledního poručíka Rudé armády Sergeje Pavloviče Vezděněva.¹⁰³ Dne 18. ledna 1945,¹⁰⁴ dle jiných materiálů 2. prosince 1944,¹⁰⁵ byl zatčen gestapem i se svou manželkou Marií a nejstarším synem Milošem za přechovávání osob říši nepřátelských. Dne 18. února 1945 proběhl soud na Pankráci, kterému předcházely výslechy zatčených v Rožmitále pod Třemšínem a v Klatovech. Gestapo bylo o ilegální činnosti velice dobře informováno. Z toho manželé Holanovi usoudili, že je gestapu udal lékárník Jiří Třasoň z Rožmitálu pod Třemšínem, který jediný tyto informace znal. Dle rozsudku dostal Miloš Holan tři roky káznice za útěk z práce v Praze, kde byl totálně nasazen. Vojtěch Holan a Marie Holanová byli odsouzeni k trestu smrti. Nakonec byl rozsudek ve prospěch Marie Holanové přehodnocen z trestu smrti na čtyři roky káznice. Odsouzení Vojtěcha Holana bohužel přehodnoceno nebylo,

⁹⁶ Katastrální úřad pro Středočeský kraj, Katastrální pracoviště Příbram, Pozemková kniha pro katastrální obec Vranovice, s. 191-193.

⁹⁷ SOA Praha, Starý Rožmitál, Kniha oddaných 1911-1924, s. 243.

⁹⁸ SOA Praha, Starý Rožmitál, Kniha narozených 1889-1902, Vranovice, s. 447; Smuteční oznámení v soukromém držení.

⁹⁹ MěÚ Rožmitál pod Tř., Starý Rožmitál, Kniha narozených 1921-1949, Vranovice, s. 184; Smuteční oznámení v soukromém držení.

¹⁰⁰ MěÚ Rožmitál pod Tř., Starý Rožmitál, Kniha narozených 1921-1949, Vranovice, s. 186;

MěÚ Rožmitál pod Tř., Rožmitál pod Tř., Kniha úmrtí 1988 – 30. 6. 2001, Vranovice, s. 7.

¹⁰¹ MěÚ Rožmitál pod Tř., Starý Rožmitál, Kniha narozených 1921-1949, Vranovice, s. 191;

MěÚ Rožmitál pod Tř., Rožmitál pod Tř. Kniha úmrtí 1. 7. 2001, Sedlice, s. 1.

¹⁰² F. HÁLA – J. VELFL, *Příběh Jaroslava Pompla (část I. do roku 1945)*, Podbrdsko XVII., 2010, s. 111.

¹⁰³ *KSČ v odboji 1939-1945 na Příbramsku*, Příbram 1982, s. 110-111.

¹⁰⁴ F. HÁLA, *Příspěvek*, s. 140.

¹⁰⁵ V. LAŠTOVKA, *Odboj*, s. 56-57.

a tak byl dne 4. dubna 1945 v 16 hodin popraven na Pankráci.¹⁰⁶ Právě ten den byla Marie Holanová odvezena do německého Aichachu, zpět se vrátila dne 18. května 1945.¹⁰⁷

Dne 20. října 1945 prezident Československé republiky udělil Vojtěchu Holanovi Československý válečný kříž 1939 in memoriam.¹⁰⁸

V rodině Vojtěcha Holana se do dnešní doby vedle deníku „Zápisky z Úderníku“ dochovaly také dopisy, které napsal ve věznici na Pankráci. Obsahy dopisů si rodina nepřeje zveřejňovat.

¹⁰⁶ *Žalují. Pankrácká kalvarie II.*, Rejstřík odsouzených k smrti, Praha 1946, s. 7.

¹⁰⁷ *KSC*, s. 110-111.

¹⁰⁸ F. HÁLA, *Příspěvky*, s. 195.

3. Rozbor pramene

3.1. Popis vnější

Deník Vojtěcha Holana „Zápisky z Úderníku“ je uložen v soukromém archivu jeho potomků. „Zápisky z Úderníku“ tvoří jedna kniha o rozměrech 18 x 11 cm. Desky zápisníku jsou potaženy papírem tmavě modré barvy, který se však z důvodu opotřebení loupe. Desky nenesou žádný nápis, který by blíže naznačil něco o obsahu knihy. Vazba deníku je poničena a listy vypadávají. Látkový hřbet knihy je potrhaný. Kovové sponky, které drží deník pohromadě, jsou zrezlé a papír kolem sponek je zbarven tmavě hnědě.

Psací látkou je papír a psacím nástrojem je obyčejná tužka. Zápisky deníku jsou napsány moderní humanistickou kurzívou. Papír je linkovaný a zápisy jsou psány z obou stran listu. Strany v deníku očíslovány nejsou, pouze pro potřebu zpracování edice byla použita paginace. Deník obsahuje 357 pagin, z toho „Zápisky z Úderníku“ tvoří 195 pagin a ruské dopisy 50 pagin. Deník tedy není celý popsán. Přední i zadní strana předeštlí a předsádky popsány nejsou. Části, kde není text, jsou pokresleny pastelkami, dle toho můžeme soudit, že deník dostalo na hraní malé dítě.

3.2. Popis vnitřní

„Zápisky z Úderníku“ byly napsány převážně v češtině. Místy však narazíme na ruská slova psána azbukou. První zápis v deníku je ze dne 2. dubna 1920 a poslední ke dni 1. července 1920. „Zápisky z Úderníku“, kromě posledního zápisu z 1. července 1920, můžeme tedy rozdělit do tří měsíců. Zápisky z měsíce dubna čítají 67 pagin, z května 87 pagin a z června 43 pagin. Součástí deníku je také přepis rusky psaných dopisů, které Vojtěchu Holanovi napsala dívka Zoja. Rodina si nepřeje obsah dopisů zveřejňovat, proto se nestaly součástí edice.

Deník je dle všeho přepis z konceptu, z důvodu toho, že písmo je úhledné, bez přepisování a škrtnání. „Zápisky z Úderníku“ nejsou rozděleny do kapitol. Zápisy jsou členěny dle data, které je vždy psáno na samostatném řádku vpravo. Samotný text je rozdělen do odstavců. Jen v jednom případě je text v deníku označen nadpisem „Drobnosti ze Sibíře“. Autor tak učinil proto, aby oddělil současný text od vypravování předchozích událostí, které se týkají boje s bolševiky.

3.3. Téma zápisů

Z hlediska tematického se deník věnuje sibiřské anabázi a evakuaci československých legionářů do vlasti. Součástí zápisků jsou pravidelné zmínky o počasí. V deníku nechybí ani popis krajiny a měst, která legionáři navštívili. Tematicky lze deník rozdělit na tři části. Členění není součástí pramene, bylo vytvořeno pro potřeby této práce.

První část deníku čítá 64 pagin a zahrnuje období od 2. do 25. dubna 1920. Autor zde popisuje dobu, kdy legionáři cestují v obrněném vlaku *Úderník* po Transsibiřské magistrále. Ústředním dějem této části je boj mezi legionáři a bolševiky. V rámci bojů byly ničeny železniční tratě. V důsledku toho byli legionáři nuceni na stanicích čekat několik hodin, někdy i dní. V této části také nalezneme článek Vojtěcha Holana o obrněném vlaku *Úderník*, který otiskl *Československý deník* dne 28. dubna 1920.

Druhá část čítá 55 pagin a zahrnuje období od 29. dubna do 20. května 1920. Legionáři se nacházeli na Ruském ostrově, kde byli ubytováni v kasárnách a čekali na loď, na které byli přepraveni do Československa. Čekání si autor zkrátil zápisy, ve kterých se vracel k přechozím bojům. Vedle bolševiků zde autor zmiňuje také skupiny protibolševických Semenovců. Z dalších zápisků se dozvídáme, že někteří legionáři vystupují z armády a v Rusku zůstávají. V této části deníku autor podrobněji popisuje nehody obrněného vlaku *Úderník*.

Třetí část deníku čítá 76 pagin a zahrnuje období od 22. května do 1. července 1920. Legionáři plují na americké lodi *Crook*. Loď zastavila na Filipínských ostrovech, v Singapuru, na Srí Lance, v Egyptě a na ostrově Kréta. Při zastávkách legionáři navštívili zoologickou zahradu na Filipínských ostrovech nebo muzeum v Singapuru.

3.4. Reflexe obsahu zápisů

Zápisky z deníku nám pomohou se blíže seznámit se životem československého legionáře v Rusku v roce 1920 a během evakuace do Československa. Záznamy nám také přiblíží myšlení autora, jeho pocity a názory.

V deníku nalezneme obvyklé zápisky, které souvisí s popisem cesty po Transsibiřské magistrále. Autor si pečlivě poznamenává stanice, na kterých vlak zastavil. Dále se autor věnuje popisování krajiny a měst, která navštívil, a neopomene připojit ani poznámky k počasí. Podrobně se autor také věnuje vypravování o bojích legionářů s bolševiky.

Velice přínosné jsou zápisky, které obsahují úryvky rozhovorů mezi Rusy, které nám přiblíží jejich pohled na legionáře. Zajímavé jsou bezpochyby také poznámky, které se věnují otázce kriminality mezi legionáři, nebo vztahům, které panovaly mezi legionáři a velitelem obrněného vlaku *Úderník*. Překvapující je autorova informace, že Japonci, kteří jsou prezentováni jako spojenci legionářů, se snaží evakuaci komplikovat a legionáře dokonce napadají.

Autor naopak nevěnuje velkou pozornost každodennosti. Podivuhodné je, že se v zápiscích téměř vůbec nezmiňuje o jídle. Nedozvíme se o nic o pokrmech, které byly na jídelníčku legionářů. Dále v zápiscích nenajdeme ani bližší informace o ubytování, hygienických podmínkách či ošacení legionářů. A o trávení volného času je v deníku jen pár poznámek. Alespoň zmínka o oslavě autorova svátku nám přiblíží, jak legionáři mezi sebou slavili jmeniny. Okrajové poznání každodennosti nalezneme až v poznámkách, které se věnují životu legionářů na lodi. Častým obsahem zápisů v této části deníku je nevolnost, kterou legionáři trpěli při plavbě a velká horka, která je sužovala.

Zřejmě autor informace, které by čtenáři více přiblížily každodenní život legionářů, považoval za nedůležité a nezajímavé, proto se více zaměřil na to, co bylo z jeho pohledu neobvyklé, např. nevolnost na lodi. Překvapující už ale je, že se autor v deníku vůbec nezmiňuje o tzv. ruském zlatém pokladu,¹⁰⁹ což je však ve spojitosti s československými legionáři velmi diskutovatelné téma. Jednalo se o carský poklad, který legionáři převezli z Kazaně do Irkutsku. Poklad legionáři předali sovětským orgánům až po evakuaci posledního vlaku z Irkutsku. V pozdější době se objevilo tvrzení, že legionáři část pokladu odvezli do Československa.

¹⁰⁹ K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 248-250.

Závěr

Bakalářská práce „*Deník legionáře Vojtěcha Holana z roku 1920*“ si klade za cíl zpřístupnit deníkové záznamy ruského legionáře během bojů s bolševiky na Transsibiřské magistrále a jejich evakuaci do Československa. Autor bohužel zaznamenal jen tři měsíce roku 1920, což je velká škoda. Tento pramen nám napomáhá, vedle poznání poměrů v Rusku na počátku 20. let 20. století, seznámit se s myšlením mladého člověka, který zažil mobilizaci, odvedení na východní frontu, ocitl se v ruském zajetí a prošel československými legiemi v Rusku. Můžeme si položit otázky: Jak on sám vnímal situaci, ve které se legionáři po skončení první světové války nacházeli? Co si myslel o poměrech v Rusku?

První kapitola bakalářské práce se zabývá vznikem a vývojem československých legií v Rusku. Dále mapuje proměnlivé postavení československých legionářů v průběhu dějin 20. století. První úspěchy a uznání jim přinesla bitva u Zborova. Následně se legionáři nacházeli ve složité situaci po uzavření Brestlitevského míru, kdy museli neprodleně opustit území Ukrajiny. Poté je čekal neustálý boj s bolševiky a nejasné vyhlídky na návrat do vlasti. Za první republiky se však z legionářů stala elita, které měla mnoho výhod, např. při získání zaměstnání, kdy jim bylo promíjeno nedostatečné vzdělání na danou funkci. V průběhu druhé světové války se aktivně zapojovali do protinacistického odboje, díky tomu jich mnoho přišlo o život. Nakonec přišla komunistická nadvláda a s ní i utiskování legionářů. Hlavním důvodem bylo, že bojovali proti bolševikům a znali poměry v Rusku po první světové válce.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na životní osudy autora deníku. Díky dokumentům z Vojenského historického archivu mohu celkem podrobně zmapovat život Vojtěcha Holana od doby, kdy padl v Rusku do zajetí až po vstup do československých legií. Archivní materiál nám také objasňuje, k jakému pluku Vojtěch Holan patřil nebo kdy byl demobilizován z československého vojska. Pomocí matričních záznamů jsem se snažila o shromáždění informací, které souvisí s jeho rodinou. Vojtěch Holan však nebyl jen československým legionářem. Během druhé světové války patřil do ilegální organizace Národní revoluční výbor v Rožmitále pod Třemšínem, za což také zaplatil životem. Za jeho činnost v protinacistickém odboji byl prezidentem republiky vyznamenán Československým válečným křížem 1939 in memoriam.

Třetí kapitola zkoumá samotný deník „Zápisky z Úderníku“. Nejdříve jsem zpracovala vnější a vnitřní popis pramene, ten podává obraz o vzhledu a současném stavu deníku. Dále zde nalezneme informace o písmu, jazyce či členění zápisů v deníku. Poté jsem se soustředila na tematické rozdělení záznamů. Došla jsem k závěru, že zápisník lze rozdělit na tři témata, a to boje legionářů s bolševiky na Transsibiřské magistrále, čekání na loď, která příslušníky československých legií přepraví do vlasti a cesta do Československa. V neposlední řadě jsem se zaměřila na rozbor obsahu zápisů. V této části textu jsem zkoumala, čemu autor věnuje větší či naopak menší pozornost, které záležitosti popisuje podrobně a které naopak nezmiňuje vůbec.

Doufám, že předkládaná bakalářská práce bude nápomocná při dalším studium osobních pramenů z prostředí československých legií v Rusku. A zároveň věřím, že ani další generace nezapomenou na odkaz legionářů, jimž vděčíme za vznik samostatného československého státu.

Seznam zkratek

- A. F. – Alexandr Fjodorovič
a kol. – a kolektiv
A. V. – Alexandr Vasiljevič
čp. – číslo popisné
čsl. – československé
čs. – československé
ed. – editor
edd. – editoři
Ex. – Bible, Starý zákon, Exodus
Gn. – Bible, Starý zákon, Genesis
gen. – generál
M. R. – Milan Rastislav
MěÚ – městský úřad
např. – například
R. – Radola
s. – strana
S. D. – Sergej Dmitrijevič
SOA – státní oblastní archiv
SOkA – státní okresní archiv
spol. s. r. – společnost s ručením omezeným
sv. – svatý
T. G. – Tomáš Garrigue
tzv. – tak zvaný
Tř. – Třemšín
V. I. – Vladimír Iljič
V. O. – Vladimír Oskarovič
V. P. – Vjačeslav Platonovič
VHA – vojenský historický archiv

Seznam použitých pramenů, literatury a internetových zdrojů

Prameny nevydané

HOLAN, Vojtěch, *Zápisky z Úderníku*.

Katastrální úřad pro Středočeský kraj, Katastrální pracoviště Příbram, Pozemková kniha pro katastrální obec Vranovice.

MěÚ Rožmitál pod Třemšínem, Starý Rožmitál, Kniha narozených 1921-1949.

MěÚ Rožmitál pod Třemšínem, Rožmitál pod Třemšínem, Kniha úmrtí 1988 – 30. 6. 2001.

MěÚ Rožmitál pod Třemšínem, Rožmitál pod Třemšínem Kniha úmrtí 1. 7. 2001.

MěÚ Sedlčany, Počepice, Kniha narozených (nedatováno).

MěÚ Sedlčany, Počepice, Kniha zemřelých 1879-1949.

SOA Praha, Počepice, Kniha narozených 1852–1868.

SOA Praha, Počepice, Kniha narozených 1869–1893.

SOA Praha, Starý Rožmitál, Kniha narozených 1889-1902.

SOA Praha, Starý Rožmitál, Kniha oddaných 1911-1924.

SOkA Mladá Boleslav, fond Živnostenská škola pokračovací v Mladé Boleslavi (1883-1954).

VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana.

Prameny vydané

KLOS, Čeněk, *Boj s rakouskou hydrou. Deník legionáře Čenka Klose*, Praha, Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2016.

KREJČÍ, František, *Denník. Ilustrovaná kronika legionáře Františka Krejčího*, Praha, Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2018.

MAŘÍK, Kamil (ed.), *Karel Svoboda. S vichřicí do dvou světadílů*, Praha 2016.

MATIÁŠEK, František, *Očima prostého legionáře. Z historie 7. roty 1. střeleckého pluku M. J. Husi od roku 1917 do roku 1920*, Státní oblastní archiv v Třeboni, Pelhřimov 2018.

Literatura

Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona, Praha 1984.

- DUBÁNEK, Martin, *Pevnost Vladivostok a československé legie v Rusku*, Historie a vojenství 56, 2007, č. 2, s. 64-75.
- FIDLER, Jiří, *Zborov 1917. Malý encyklopedický slovník*, Brno 2003.
- GALANDAUER, Jan, *2. 7. 1917. Bitva u Zborova*, Praha 2002.
- GALANDAUER, Jan, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha 2000.
- GALANDAUER, Jan a kol., *Slovník prvního československého odboje 1914-1918*, Praha 1993.
- GRANT, R. G. *První světová válka. Od Sarajeva k Versailles*, Praha 2018.
- HÁLA, František, *Příspěvek k dějinám Rožmitálska v období let 1939-1948*, Buková 2008.
- HÁLA, František – VELFL, Josef, *Příběh Jaroslava Pompl (část I. do roku 1945)*, Podbrdsko XVII., 2010, s. 101-121.
- HONZÍK, Miroslav, *Legionáři*, Praha 1990.
- HONZÍK, Miroslav – HONZÍKOVÁ Hana, *1914/1918. Léta zkázy a naděje*, Praha 1984.
- HROCH, Miroslav, *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.
- CHVOJKA, Miloš – SKÁLA, Jiří, *Malý slovník jednotek měření*, Praha 1982.
- Ilustrovaný atlas světa pro nové století*, Praha 2001.
- KLIMEŠ, Lumír, *Slovník cizích slov*, Praha 1986.
- KOPTA, Josef, *Třetí rota*, Praha 1924.
- KOPTA, Josef, *Třetí rota na Magistrále*, Praha 1927.
- KOPTA, Josef, *Třetí rota doma*, Praha 1934.
- KOPTA, Josef, *Revoluce*, Praha 1925.

- KOPTA, Josef, *Štefánik*, Praha 1923.
- KRATOCHVÍL, Jaroslav, *Prameny I-III.*, Praha 1956.
- KSČ v odboji 1939-1945 na Příbramsku*, Příbram 1982.
- KVAČEK, Robert, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2013.
- KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan, *Generál Alois Eliáš. Jeden český osud*, Praha 1996.
- LANGER, František, *Hry I. Jízdní hlídka*, Praha 2000.
- LANGER, František, *Železný vlk. Příběhy z naší anabáze*, Praha 1994.
- LAŠTOVKA, Vojtěch, *Odboj pod Třemšínem*, Praha 1976.
- LIMBURSKÁ, Olga – MRÁZKOVÁ, Eva a kol., *Německo-český, česko-německý slovník*, Praha 1991.
- Lingea velký slovník. Francouzsko-český, česko-francouzský*, Brno 2007.
- MEDEK, Rudolf, *Zborov*, Praha 1922.
- MEDEK, Rudolf, *Ohnivý drak*, Praha 1921.
- MEDEK, Rudolf, *Velké dni*, Praha 1923.
- MEDEK, Rudolf, *Ostrov v bouři*, Praha 1924.
- MEDEK, Rudolf, *Mohutný sen*, Praha 1926.
- MEDEK, Rudolf, *Anabase*, Praha 1927.
- MEDEK, Rudolf, *Plukovník Švec*, Praha 1930.
- MICHL, Jan, *Legionáři a Československo*, Praha 2009.
- MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef, *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha 2004.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan a kol., *Dějiny české literatury IV.*, Praha 1994.

- MURATOV, Alexandr – MURATOVA, Dina, *Osudy Čechů v Rusku 19.-20. století. Cesta z Kyjeva do Vladivostoku*, Praha 2017.
- ORIÁN, Edmund (ed.), *Československá legie v Rusku 1914-1920 I.*, Praha 2014.
- Ottova všeobecná encyklopedii A-L*, Praha 2003.
- Ottův slovník naučný 3*, Praha 1890.
- Ottův slovník naučný 13*, Praha 1898.
- Ottův slovník naučný 16*, Praha 1900.
- Ottův slovník naučný 22*, Praha 1904.
- Ottův slovník naučný 27*, Praha 1908.
- PICHLÍK, Karel, *Bez legend. Zápas o československý program*, Praha 1991.
- PICHLÍK, Karel – KLÍPA, Bohumír – ZABLOUDILOVÁ, Jitka, *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*, Praha 1996.
- PIPES, Richard, *Dějiny ruské revoluce*, Praha 1998.
- PLAVEC, Michal, *Na Čechy musíme pohlížet jako na spojence. Přeprava vojáků ze Sibíře v dokumentech State Departmentu (1918-1922)*, *Historie a vojenství* 67, 2018, č. 4, s. 28-53.
- POLÁČEK, Jiří a kol., *Průhledy do české literatury 20. století*, Praha 2000.
- SAK, Robert, *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, Praha 1996.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka*, Praha 2001.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Legionářská republika. K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR*, *Historie a vojenství* 51, 2002, č. 1, s. 158-184.
- ŠROUFKOVÁ, Miloslava – PLESKÝ, Rostislav – VENCOVSKÁ, Marta, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, Praha 1988.

ŠŤOVÍČEK, Ivan, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16. – 20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

TREPTOW, Kurt W. (ed.), *Dějiny Rumunska*, Praha 2000.

VÁCHA, Dalibor, *Ostrov v bouři. Každodenní život československých legií v ruské občanské válce (1918-1920)*, Praha 2016.

VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch – MEDEK, Rudolf (edd.), *Za svobodu I-IV.*, Praha 1926-1929.

VELFL, Josef a kol., *Legionáři z Příbramska*, Příbram 2002.

WINTER, J. M., *První světová válka*, Praha 1995.

ZABLOUDILOVÁ, Jitka, *Vojenská spořitelna čs. vojska v Rusku*, *Historie a vojenství* 48, 1999, č. 1, s. 98-120.

Žaluji. Pankrácká kalvarie II., Praha 1946.

Internetové zdroje

<http://www.vhu.cz/veda/zakladni-informace-o-hav/>

<http://www.vhu.cz/zakladni-informace-o-vhu-praha/>

(odkazy na Vojenský historický ústav, k 1. červenci 2019).

<http://www.csol.cz/projekty/casopis-legionarsky-smer>

<http://www.csol.cz/o-nas/historie-csol>

<http://www.csol.cz/legiovlak>

<http://www.csol.cz/projekty/legie-100>

(odkazy na Československou obec legionářskou, k 1. červenci 2019).

<http://www.vuapraha.cz/archiv-historicky>

(odkaz na Vojenský ústřední archiv, k 1. červenci 2019).

<http://www.vuapraha.cz/soldier/16845001>

<http://www.vuapraha.cz/soldier/16759022>

<http://www.vuapraha.cz/soldier/16765318>

<http://www.vuapraha.cz/soldier/16793941>

<http://www.vuapraha.cz/soldier/16793901>

(odkaz na databázi Vojenský historického archiv, k 21. červnu 2019).

<http://www.digitalniknihovna.cz/nacr/view/uuid:35a4404b-7d5e-11e1-9ec7-001b21b897bf?page=uuid:365e1a6d-7d5e-11e1-9ec7-001b21b897bf>

(odkaz na Národní archiv, kde je uloženo periodikum Československý deník, k 20. červnu 2019).

Rejstříky

Místní rejstřík

A

Ačejír 23

Afrika 63, 84

Aichach 26

Amerika 62, 63

Akmolinská oblast 23

Atlantský oceán 21

Azov 23, 24

B

Bachmač 17

Balej 49, 51

Benešov 23

Bošňákov 54, 55

Bulharsko 12

Buched 47, 66

C

Ceylon 82

Colombo 82, 83, 84

Č

Čeljabinsk 19, 48

Československo 7-11, 18, 21, 24,
26, 28-31, 72

Čurkino 61

D

Druhá říčka 58, 88

E

Egypt 28, 88

Estonsko 17

F

Filipíny 24, 28, 74, 88

Finsko 17

Francie 12, 18, 63

G

Gniloj Ugol 61, 72, 88

H

Halič 15

Harbin 47, 65

Havaj 21

CH

Chajlam 47

Chajbar 66

I

Ična 17

Ilanskij 55, 56, 69, 70, 71

Indický oceán 21

Indie 63

Itálie 63

Irkutsk 20, 29, 65, 68

J

Japonsko 12, 62, 63

Jaroslav 13

Jekatěrinburk 19, 24, 48, 49

Jeruzalém 85

K

Káhira 85

Kamarčaga 70

Místní rejstřík

Kanada 21, 63

Kansk 19, 55, 56, 69, 70, 71

Karpaty 23

Kazaň 29

Klanská 70

Klatovy 25

Kljukvennaja 50, 51, 52, 70

Krasnojarsk-Tajšet 24, 49, 57, 70

Kréta 24, 28, 86, 88

Kruty 17

Krym 18

Kungur 24, 49

Kyjev 8, 13, 14

L

Laja 49

Lipjag 19

Litva 17

Lotyšsko 17

Lvov 15

M

Mana 68

Mandžurie 47, 64

Mandžusko 47, 48, 65

Manila 75, 77, 82, 83, 88

Marjanovka 19

Mladá Boleslav 23

Mekka 84

Mogila 16

Moskva 12, 13

N

Naděždinsk 56, 88

Narva 68

Německo 12, 15, 18, 20, 21

Nikolsk-Ussurijsk 47, 53, 54, 88

Nil 84

Nižnij Tagil 24, 48, 49

Nižněudinsk 19, 24, 50

Novonikolajevsk 19, 20, 68

O

Okeanskaja 56, 88

Olovjannaja 63, 64

Osmanská říše 12

Omsk 19, 20, 23, 24

P

Palestina 84, 85

Panamský průplav 21

Paříž 8, 14

První říčka 58, 66, 88

Penza 19

Petrohrad 8, 13, 14, 15, 16

Petropavlovsk 7

Pograničnyj 48, 54, 66, 88

Polsko 17

Port-Saind 86

R

Rakousko-Uhersko 12, 13, 15-18

Místní rejstřík

Rudé moře 84

Rožmitál pod Třemšínem 10, 25, 30

Rusko 16-22, 28-31, 61, 65, 67, 72, 82

Ruský ostrov 28, 61, 62, 72, 87

S

Samara 19, 23

Sarajevo 12

Sibiř 8, 9, 19, 27, 50, 63, 67, 76

Singapur 24, 28, 77, 79, 81, 83, 88

Sedlčany 10

Srbsko 12

Srí Lanka 24, 28, 88

Suezský průplav 21, 24, 63, 84, 85, 88

Sumatra 81

Š

Španělsko 63

Švýcarsko 15

T

Tichý oceán 21

Tinskaja 52

Terst 21, 24, 63, 86

Tobolská gubernie 23

U

Ujar 50

Ukrajina 7, 17, 18, 30

USA 14, 21

V

Vápenice 23

Velká Británie 12, 14

Vladivostok 10, 18, 19, 20, 24,
47, 53, 57, 60, 65, 72, 82, 88

Vranovice 25

Vysoký Chlumeč 23

Y

Yimianpo 47

Z

Zabajkalsko 47

Zakavkazsko 17

Zaožernyj 70

Zborov 15, 16, 24, 30

Ž

Ženeva 8

Jmenný rejstřík

B

Balabán Josef 21

Č

Čeček Stanislav 16, 72

Čermák 59, 60

Čermák Bohumil 13

D

Dmitrijev Radko 13

Dražan Josef 25

Dražanová Barbora 25

Dürich Josef 14

E

Eliáš Alois 21

Ermolli Böhm 15

F

František Ferdinand d'Este 12

H

Holan Čestmír 23

Holan František 23

Holan Jan 23

Holan Jaroslav 25

Holan Jiří 23

Holan Josef 23

Holan Josef ml. 23

Holan Miloš 25

Holan Rudolf 23

Holan Václav 23

Holanová Františka 23

Holanová Marie (matka) 23

Holanová Marie (manželka) 25, 26

Holanová Zdeňka 25

Hovorka Karel Alois 25

CH

Chotková Žofie 12

I

Iljinský Sergej 48

J

Janin Maurice 8, 24, 69, 70

K

Kadlec Eduard 17

Kerenskij A. F. 15

Klecanda Jiří 14

Kolčák A. V. 19, 20

Košík Gustáv 14

Krejčí Ludvík 17

L

Lenin V. I. 15, 16, 17

Leopold Bavorský 16

M

Masaryk T. G. 8, 14, 16, 18

Mašín Josef 21

Mikuláš II. 15, 19

Moravec Emanuel 21

Mráček Antonín 52

Mráček Václav 52

N

Němec 25

Jmenný rejstřík

P

Palacký František 13

Pavlů Bohdan 8

Píka Heliodor 22

R

Rieger František Ladislav 13

S

Sazonov S. D. 14

Selivačev 16

Svoboda Ludvík 22

Syrový Jan 16, 19, 20, 48, 70

Š

Ščetinkin 68

Štefánik M. R. 14, 20

Švec Otakar 16

T

Trockij Lev 16, 19

Trojanov V. P. 16

Třasoň Jiří 25

V

Vezděněv Sergej Pavlovič 25

Vitoul Josef 47

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Ediční poznámka

Příloha č. 2 – Edice

Příloha č. 3 – Mapy a itinerář cesty Vojtěcha Holana v roce 1920

Mapa č. 1 – Místa, kterými projížděly vlaky s legionáři [Josef VELFL a kol.,
Legionáři z Příbramska, Příbram 2002, s. 62.]

Mapa č. 2 – Místa, kterými projížděly vlaky s legionáři [Josef VELFL a kol.,
Legionáři z Příbramska, Příbram 2002, s. 62.]

Tabulka č. 1 – Itinerář cesty Vojtěcha Holana v roce 1920

Příloha č. 4 – Obrazová část

Obrázek č. 1 – Legionářská karta [VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946,
Legionářský spis Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 2 – Žádost legionáře Vojtěcha Holana z roku 1920 [VHA, fond
Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 3 – „Průběh mého pobytu v Rusku“ [VHA, fond Kancelář čs. legií
1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 4 – Pokračování „Průběh mého pobytu v Rusku“ [VHA, fond
Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 5 – Demobilizační záznam Vojtěcha Holana z roku 1920 [VHA, fond
Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 6 – Oznámení o odemobilizování Vojtěcha Holana z roku 1920
[VHA, fond Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis
Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 7 – Potvrzení o přiznání statutu legionáře z roku 1921 [VHA, fond
Kancelář čs. legií 1919-1946, Legionářský spis Vojtěcha Holana]

Obrázek č. 8 – Fotografie legionáře Vojtěcha Holana, nedatováno
[Archiv rodiny]

Obrázek č. 9 – Fotografie legionáře Vojtěcha Holana (sedící), nedatováno
[Archiv rodiny]

- Obrázek č. 10 – Obraz, který si Vojtěch Holan přivezl z Ruska
[Archiv rodiny]
- Obrázek č. 11 – Lastura, kterou si Vojtěch Holan přivezl z Ruska
[Archiv rodiny]
- Obrázek č. 12 – Snímek deníku „Zápisky z Úderníku“ [Archiv rodiny]
- Obrázek č. 13 – Ukázka písma z deníku „Zápisky z Úderníku“
[Archiv rodiny]
- Obrázek č. 14 – Svatební fotografie Vojtěcha Holana z roku 1922
[Archiv rodiny]
- Obrázek č. 15 – Na fotografii (zleva) Marie Holanová, Jaroslav Holan,
Vojtěch Holan a truhláři z jeho firmy z roku 1931
[Archiv rodiny]
- Obrázek č. 16 – Vizitka strojního truhlářství Vojtěcha Holana, nedatováno
[Archiv rodiny]
- Obrázek č. 17 – Fotografie Vojtěcha Holana, nedatováno [Archiv rodiny]
- Obrázek č. 18 – Fotografie Vojtěcha Holana z roku 1945 [*KSČ v odboji
1939-1945 na Příbramsku*, Příbram 1982, s. 86.]
- Obrázek č. 19 – Československý válečný kříž z roku 1945 [Archiv rodiny]

Přílohy

Příloha č. 1 – Ediční poznámka

Pro přepis textu v českém jazyce byla zvolena metoda transkripce a pro přepis ruského jazyka metoda transliterace. Pramen je v rámci bakalářské práce označován pojmy „deník“ a „zápisník“. Gramatické i pravopisné chyby a interpunkce jsou upraveny dle současných pravidel pravopisu. Označení uvozovkami je ponecháno. Z důvodu autentičnosti pramene nejsou v textu opraveny chyby v místopisných názvech, které jsou správně uvedeny v poznámce pod čarou. S ohledem na dlouhý časový odstup mezi sepsáním deníku a vytvořením edice nebylo možné přesně identifikovat některé osoby či přesně určit polohu některých lokalit uváděných v deníku. Zkratky jsou rozepisovány do hranatých závorek. Editorские zásahy jsou ohraničeny hranatými závorkami. Z důvodu lepší orientace je do hranatých závorek doplněna paginace dle pramene. Součástí edice je poznámkový aparát. K překladu ruských slov byl použit rusko-český, česko-ruský slovník.¹¹⁰ Edice byla zpracována podle platných zásad pro vydávání novověkých historických pramenů.¹¹¹

¹¹⁰ Miloslava ŠROUFKOVÁ – Rostislav PLESKÝ – Marta VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, Praha 1988.

¹¹¹ Ivan ŠTOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16. – 20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002, s. 50-60.

Příloha č. 2 – Edice

Zápisky z Úderníku

2. dubna 1920

[1] Přes Mandžusko¹¹² projíždíme v porovnání se Zabajkalím,¹¹³ velmi rychle. Na stanici Mandžurie¹¹⁴ stáli jsme „dva dni“, načež opět jedeme dále. Ze st[anice] Chajlam¹¹⁵ doháním vlak, který mně ujel. Brzy přijíždíme do Charbina,¹¹⁶ ve kterém je vidět čilý obchodní ruch a velká spekulace papírovými i všelijakými penězi. Mnoho čínských „běhounů“ zapřažených ve dvoukolových kočárech působí zvláštním dojmem. Následující den přijíždíme do stanice Imjaňpo,¹¹⁷ kde setkávám se se starým druhem telegraf[istou] Josefem Vitoulem.¹¹⁸ Stojíme dva dni, potom opět kupředu. Bez dlouhých [2] zastávek dojíždíme do Pograničné,¹¹⁹ kde se končí území Mandžuska. Cesta přes Mandžusko celkem působila na mě nudně. Holé pískové kopce táhnoucí se ze Zabajkalí, sahají hluboko do Mandžuska. Pak přicházejí širé stepi, neúrodné a močálovité. Krajina se mění východně [od] Charbina vysokými horami a skálami, místy holými, místy porostlými lesem, jenž se táhne až do Pograničné. Železnice je zajímavá mnoha tunely, z nichž největší je západně [od] Buchedu,¹²⁰ tři versty¹²¹ dlouhý, s velkými serpentínami.

4. dubna [1920]

[3] Stojíme v Pograničné, kupředu nic nejede, proslýchá se, že Japonci bojují s povstalci na dráze Nikolsk-Ussurijsk¹²² Vladivostok. Obě města mají v rukách. Poškozen tunel, jeden most a trať rozebrána prý v délce 26 verst. Naše radio-rot

¹¹² Mandžusko – oblast na severovýchodě Číny, na jihovýchodě sousedí s Koreou a na jihu se Žlutým moře, viz, *Ottův slovník 16*, Praha 1900, s. 754-757.

¹¹³ Zabajkalsko – oblast na východě Sibíře, leží jihovýchodně od jezera Bajkal, na jihu sousedí s Čínou, viz *Ottův slovník naučný 27*, Praha 1908, s. 351.

¹¹⁴ Mandžurie – železniční stanice, nedohledáno.

¹¹⁵ Chajlam – železniční stanice, nedohledáno.

¹¹⁶ Harbin – čínské město, nachází se na severovýchodě Číny, leží na řece Songhua Jiang, viz *Ilustrovaný atlas světa pro nové století*, Praha 2001, s. 129.

¹¹⁷ Yimianpo – čínské město, nachází se na severovýchodě Číny, leží jihozápadně od hory Lou Shan, TAMTÉŽ.

¹¹⁸ Josef Vitoul – (*3. září 1893) československý legionář <http://www.vuapraha.cz/soldier/16845001> (k 21. červnu 2019).

¹¹⁹ Pograničnyj – město v Rusku, nachází se v Přímořském kraji, leží jihozápadně od jezera Chanka, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 126.

¹²⁰ Buched – město, nedohledáno.

¹²¹ Versta – stará ruská jednotka délky, 1 versta = 1067 m, viz Miloš CHVOJKA – Jiří SKÁLA, *Malý slovník jednotek měření*, Praha 1982, s. 245.

¹²² Nikolsk Usurijsk – dnes se ruské město nazývá jen Ussurijsk, nachází se v Přímořském kraji, leží jižně od jezera Chanka a severně od města Vladivostok, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 126.

postavila zde stanici. Ob den koncertuje hudba 3. jízdního pluku. Počasí je pěkné; každodenně chodíme hrát kopanou, zuřivě hranou našimi hochy.

Sluší poznamenat, že skoro na každé depovské stanici žijí české rodiny, dávno zde v Mandžusku usedlé.

10. dubna [1920]

[4] Čteme v „Českoslov[enském] deníku“¹²³ článek o obrněném vlaku „Orlíku“,¹²⁴ jenž byl vyznamenán gen[erálem] Syrovým.¹²⁵ Vyslovujeme mínění, náš „Úderník“ byl bohatší svojí bojovou minulostí. Umiňuji si poslati k uveřejnění článek o našem „Úderníku“.

12. dubna [1920]

Posílám redakci „Českoslov[enského] deníku“ článek následujícího znění:

Obrněný vlak „Úderník“. „Při vystoupení v r[oce] 1918, jakož i [5] při ochraně sibiřské magistrály¹²⁶ velmi vážné úkoly připadly našim obrněným vlakům. Narychlo udělané, s jedním nebo dvěma děly, několika kulometry a poměrně slabou posádkou, často a s úspěchem čelily nepřátelské přesile a dělostřelecké převaze, ba často dobývány stanice za pomoci hrstky pěchoty. Jedním z nejslavnějších byl obrněný vlak „Úderník“, pojmenovaný tak pro svoji bojovou minulost. Byl postaven po vystoupení v Čeljabinsku¹²⁷ 3. Č[esko]sl[ovenským] stř[eleckým] plukem. Pod vedením por[učíka] [6] Iljinského¹²⁸ na východo-uralské dráze vítězně vycházel z řady větších i menších bojů. Po vzetí do Jekatěrinburku¹²⁹ v Nižně-Tagilském¹³⁰ směru úspěšně vzdoroval

¹²³ Československý deník – ústřední tiskový orgán čs. legií v Rusku. Vycházel od 5. prosince 1917 do 28. července 1917 na různých místech Ruska. Hlavním redaktorem byl Bohdan Pavlů, viz J. GALANDAUER a kol., *Slovník*, s. 28.

¹²⁴ Orlík – obrněný vlak, ve kterém legionáři jeli přes Transsibiřskou magistrálu, viz D. VÁCHA, *Ostrovny*, s. 319.

¹²⁵ Jan Syrový (1888-1970) – příslušník čs. legií v Rusku, armádní generál, velitel československého vojska na Rusi. V roce 1938 se stal ministrem obrany, viz J. GALANDAUER, *Slovník*, s. 133.

¹²⁶ Transsibiřská magistrála – železniční dráha, která vede přes Sibiř a Mandžusko do Vladivostoku, viz E. ORIÁN (ed.), *Československá legie*, s. 342.

¹²⁷ Čeljabinsk – město v Rusku, nachází se na východě pohoří Ural, město z obou stran obtéká řeka Measa, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 108.

¹²⁸ Sergej Iljinský – (*15. července 1893) velitel 3. střeleckého pluku, <http://www.vuapraha.cz/soldier/16759022>, (k 21. červnu 2019).

¹²⁹ Jekatěrinburk – město v Rusku, nachází se na východě pohoří Ural, leží na řece Iseti, viz *Ilustrovaný atlas*, 108.

¹³⁰ Nižnij Tagil – město v Rusku, nachází se na východě pohoří Ural a severně od města Jekatěrinburk, TAMTÉŽ.

zuřivým náběhům, tehdy již dobře organizovaných a vedených bolševiků.¹³¹ Po několika vítězstvích dorazil k Nižně-Tagilu, o který pak sváděny urputné boje. Pod obštěrem několika nepřátelských baterií, často obklíčen nepřítelem, obrněný vlak „Úderník“ hrdinně vzdoroval a kosil nepřátelské hustě nastupující řady. [7] S příchodem 8. Č[esko]sl[ovenského] stř[eleckého] pluku konečně Tagil vzat po tuhém boji. Dále následoval boj v stanici Láju,¹³² o kteréžto vítězství též má svoje zásluhy „Úderník“. Odtud byl pak poslán na Kungurský směr, kde se opět vyznamenal v boji o rozjezd 59. s nepřátelským obrněncem. Setrvav na této frontě do vzetí Kunguru,¹³³ byl pak v Jekatěrinburku přičiněním bra[tra] Františka Kalvody¹³⁴ předělán a důkladně opevněn. S odchodem našich vojsk na ochranu magistrály připadl „Úderníku“ nejhorší rajón Krasnojarsk¹³⁵-Tajšet.¹³⁶ Přepaden [8] u stanice Balaj¹³⁷ u poškozené trati rozehnal nepřítele, který se pak neodvážil přicházeti blízko k trati. Za nepořádků v některých částech si „Úderník“ svědomitě plnil své povinnosti, při poměrně slabé posádce, těžké a namáhavé. Konečně při evakuaci z Krasnojarska určen do zadního voje. Zpočátku vše šlo hladce, když však se za našimi zády vzdala polská divize, bylo třeba větší opatrnosti. Železnici však ponecháváme v pořádku. To umožnilo nepříteli přepadení našeho nic netušícího [9] (právě obědvajícího) zadního voje dvěma polskými obrněnci. Za nastalého souboje „Úderník“ biřmován dvěma granáty. Z toho dne však mohl nepřítel litovati ztrát mostů a vodáren zničených „Úderníkem“. To je také donutilo k vyjednávání o příměří v Tajšetě, k němuž však nedošlo, neboť během vyjednávání nepřítel stahoval síly a snažil se obklíčiti zadní voj. „Úderník“ pak pokračoval v namáhavé cestě za posledními ešalony¹³⁸ majíc časté půtky s nepřítelem. Nedostatek parovozů [10] byl příčinou stálých zádržek na rozjezdech i v polích. Došla voda, došlo uhlí. Posádka byla nucena v krutých mrazech často nosit vodu i sníh do lokomotivy a nakládat uhlí nebo dříví při vši tíze služby. Konala to však ráda, dobře věda, že od toho závisí bezpečnost zadního voje.

¹³¹ Bolševik – člen radikální frakce v Sociální demokratické dělnické straně v Rusku. Od roku 1912 označení stoupců kolem V. I. Lenina, viz *Ottova všeobecná encyklopedii A-L*, Praha 2003, s. 151.

¹³² Lája – řeka v Rusku, protéká Archangelskou oblastí, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 109.

¹³³ Kungur – město v Rusku, nachází se jižně od města Perm, TAMTÉŽ, s. 108.

¹³⁴ František Kalvoda – (*25. prosince 1892) československý legionář, <http://www.vuapraha.cz/soldier/16765318>, (k 21. červnu 2019).

¹³⁵ Krasnojarsk – město v Rusku, leží na řece Jenisej, nachází se severovýchodně od města Novosibirsk, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 114.

¹³⁶ Tajšet – město v Rusku, nachází se východně od města Krasnojarsk, městem protéká řeka Birjusa, TAMTÉŽ, s. 115.

¹³⁷ Balaj – město v Rusku, nachází se jihovýchodně od města Čita, TAMTÉŽ.

¹³⁸ Ešalon – transportní vlak, viz. M. ŠROUFOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, s. 601.

Tak se dostal „Úderník“ do Nižně Udinska;¹³⁹ jak známo, využili bolševici mlhy a rozebrali trať asi 5 verst východně stanice, následkem čehož vyjelo z kolejí 27 vagonů prvního ešalonu, [11] který přejížděl. Zatím se rozehrál v Nižně Udinsku boj, při kterém byl nepřítel rozehrán. Zároveň však byl dán rozkaz k ústupu (snad následkem klamných zpráv) pěším pořádkem. S lítostí opouštěla posádka obrněný vlak „Úderník“, který po 20 měsíců věrně a poctivě sloužil našim společným zájmům. Jedno však utěšuje: že přišel nepříteli velice draze.¹⁴⁰

13. dubna [1920]

[12] Počasí se přeměnilo; navalila se mračna a spustil se déšť se sněhem, takže venku je chladno a blátivo. Není radno vyjít ven. Sedíš doma, marně se ti ženou do hlavy chmurné vzpomínky, snad vlivem špatného počasí, a tím i špatné nálady. Kdy již bude konec té dlouhé zimy? Je to již pátá, kterou přežívám na Sibíři. Snad již poslední? Byla dosti krušná, zvláště dokud jsme byli v zadním voji. Vzpomínám Kappelovy¹⁴¹ armády, která v nejhorších mrazech prošla [13] přes tisíc verst na zmučených koních. Pamatuji se, jak došli do Kljukvenné.¹⁴² Již tehdy bylo mnoho nemocných a omrzlých. Pořádali jsme před tím malý večírek v Ujaru,¹⁴³ na což jsme odvezli do místnosti několik lavic, které tam zůstaly. Když se na nás navalila polská vojska, tušil jsem, že brzy odjedeme; proto vypravil jsem se do Ujaru pro lavice. Však jaká tam podívaná! Plné ulice, plné dvorky, plné chaty přemrzlých vojáků a vyhublých koní. Po silnici vedoucí přes ves na sousední vrch táhnou se zvolna [14] hladové kolony slavných Iženců¹⁴⁴ a Votkinců.¹⁴⁵ Stmívá se, mráz stoupá a jedovatý vítr divně honí spousty sněhu po ulicích. Vesnice plná, nikde místečka, třeba dorazili do nejbližší vesnice, bůh ví, kolik verst vzdálené. Při ohničku na ulicích hřejí své zkrhlé údy ženy i děti kappelovských vojáků a důstojníků, nemající již

¹³⁹ Nižneudinsk – město v Rusku, nachází se severozápadně od města Irkutsk, leží na řece Uda, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 115.

¹⁴⁰ Článek z Československého deníku, viz Československý deník 3, 1920, 28. dubna 1920, s. 2.

<http://www.digitalniknihovna.cz/nacr/view/uuid:35a4404b-7d5e-11e1-9ec7-001b21b897bf?page=uuid:365e1a6d-7d5e-11e1-9ec7-001b21b897bf> (k 20. červnu 2019).

¹⁴¹ Vladimír Oskarovič Kappel – ruský plukovník, bojoval na protibolševické straně v Ruské občanské válce. Jeho příznivci byli nazýváni „Kappelovci“, viz K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 181.

¹⁴² Kljukvennaja – ruská železniční stanice na Transsibiřské magistrále, nachází se východně od města Krasnojarsk, viz J. GALANDAUER, *Slovník*, s. 65.

¹⁴³ Ujar – železniční stanice, nedohledána.

¹⁴⁴ Iženci – obyvatelé ruského města Iževsk. Město se nachází jihozápadně od města Perm a leží na řece Iž, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 109.

¹⁴⁵ Votkincové – obyvatelé ruského města Votkinsk. Město se nachází na jihozápadně od města Perm, TAMTÉŽ.

místa v přeplněných domkách, sami vojáci pak snaží se obsloužit své vyhublé, utýrané koně. S tíží dobral jsem se do naší zábavné místnosti. Vrazím tam, [15] však zaraženě jsem zůstal stát nad tím, co jsem spatřil. Několik důstojnických rodin sedělo na svých hadrech a částečně na mých lavicích, smutně a zmateně hledíce na vetřelce. Na jedné lavici stála otevřená rakev s mrtvolou asi pětiletého děvčátka. Žena, bezpochyby matka, seděla vedle rakve držíc na rukou malé dítě; snad již ani plakat nemohla. Hlavu sklopenou na hrudi, zoufale upírajíc zrak do země, seděla tiše a snad ani nepozorovala můj příchod. Tři důstojníci šeptem mezi sebou cosi hovořili [16] a spatřivše mě, umlkli. Omluviv se, spěchal jsem ven na volný vzduch. Viděl jsem kousíček dramatu tisíců odstupujících vojáků s rodinami, hladoví a zmrzlí. Obaleni ledajakými hadry a zaprášeni sněhem zasmušile hledíce, mlčky táhli na svých zmučených koních. Jel jsem rychle domů, do svého vagonu, příjemně vytopeného. Tam jsem měl čas uvažovati o utrpení ustupujícího vojska, kdysi slavného, nyní však zdecimovaného těžkými zkouškami. [17] Však tyto zkoušky valily se každou minutou též na nás. Na druhý den ráno pobíhalo okolo stanice mnoho vyhublých koní, nepotřebných a opuštěných Kappelovými vojáky. Naši hoši je chytali a poráželi, což se mně hnusilo. Působilo to dojmem, že nemáme co jíst.

Přicházely rodiny ustupujících, prosíce, abychom je vzali do vlaku, což některým náš velitel povolil.

Pak přišla zpráva, že vlaky polských vojsk násilně jedou z Balaje do Klukvenné po obou [18] kolejích. Ihned vyslán náš obrněnec „Úderník“ po jedné a „Spasitel“¹⁴⁶ po druhé koleji, aby je zadržely. Tak stály asi tři versty od naší stanice několik verst dlouhé řady vlaků s polskými vojáky. My jsme byli na řadě objížděti, však nebylo parovozů a stanice byla ucpaná našimi vlaky. Brzy telegrafoval velitel posádky, že situace stává se vážnou, ba beznadějnou, aby zepředu poslali pro nás lokomotivy, však nadarmo. Přišel večer; každý cítil jisté napětí, všude ticho jako v hrobě, [19] jen stěhující se rodiny přecházely sem a tam. U nás již všecko spalo, jenom já ležel jsem potmě a nemohl usnouti. Po chvíli převalování sedl jsem si u okénka a hledím na kopce osvětlené měsíčním světlem. Nedaleko vagonu stáli čtyři Rusové a hlasitě hovořili. Zaslechl jsem cosi o Čechoslovácích. Tiše otevřu okénko a naslouchám. Jeden z nich se rozčiloval: „Ruský člověk zasluhuje jen ho bít a bít. Čech, cizí člověk, ten ti dle sil pomůže a náš (vyrugal¹⁴⁷ se) hledí, jak by tě ještě víc přitiskl.“ [20] Zavřel jsem opět okénko a ulehl,

¹⁴⁶ Spasitel – obrněný vlak, D. VÁCHA, *Ostrovy*, s. 350.

¹⁴⁷ Vyrugal – zanádat si, viz. M. ŠROUFOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, s. 103.

však ne a ne usnout. Nevím, jak dlouho jsem se převaloval, když jsem opět uslyšel zmatené hlasy, tentokrát české. Vyběhnu ven a spatřím našeho děžurného.¹⁴⁸ Ptám se, co je? Polská divize se celá vzdala tři versty odtud „nepříteli.“ Naše delegace vyjednávala s nepřítelem, však marně. Jestli nebudeme za několik hodin odtud pryč, jsme nuceni přijmout boj. Parovozy žádné nepřijely, situace beznadějná. [21] Za chvíli již u každého vagonu bylo slyšet: „Do zbraně, do zbraně!“

14. dubna [1920]

Včera večer stal se případ těžkého zranění našeho dobrovolce¹⁴⁹ vojáky 2. Č[esko]sl[ovenského] jízdního pluku. Posekán šavlí do rukou i do hlavy, ztlučten, ležel na ulici od 9 hodin večera do 3 hodin do rána bez vědomí. Pak, probрав se z mrákot, dobral se domů, kdež opět, vysílen ztrátou krve, upadl do mdlob. Takových případů je [22] více, jenom že některé se tají.

Příklad z Klukvenné:

Bratři Mráčkové od naší části chodili každodenně do jednoho domku, kde se opíjeli a dělali výtržnosti do pozdní noci. Při jedné takové návštěvě střetli se tam dobrovolci 12. Č[esko]sl[ovenského] stř[eleckého] pluku. Jelikož Mráčkové jsou velice nesnášenliví, nastala brzo hádka a pak rvačka, při které Mráček Václav¹⁵⁰ vytáhl kapesní nůž a probodl dobrovolce 12. Č[esko]sl[ovenského] stř[eleckého] pluku, načež oba bratři utekli domů. Když to bylo hlášeno našemu veliteli, [23] prohlásil tento, že dobře se mu stalo, že Mráček jednal v sebeobraně. Tím byl tento zločin ospravedlněn.

Tito ptáčkové však toho mají na svědomí více, jako: Mráček Antonín,¹⁵¹ brezent¹⁵² ukradený naší části. Mráček Václav – vintovku,¹⁵³ ukradenou ruskému vojáku. Mráček Václav, kožich a mnoho různých věcí ukradených na st[anici] Tinskaja,¹⁵⁴ které pak prodával v Mandžurii (za kožich dostal asi 7.500 r[ublů]) Po stanicích kradli společně mouku a pšenici. Takovým způsobem se obohacují. Za peníze, krádežemi nabyté, pak

¹⁴⁸ Děžurný – službu konající, vojenský dozorčí orgán, viz E. ORIÁN (ed.), *Československá legie*, s. 342.

¹⁴⁹ Dobrovolce – dobrovolný voják viz M. ŠROUFKOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, s. 130.

¹⁵⁰ Václav Mráček – (*8. září 1892) československý legionář, <http://www.vuapraha.cz/soldier/16793941>, (k 21. červnu 2019).

¹⁵¹ Antonín Mráček – (*19. června 1887), československý legionář, <http://www.vuapraha.cz/soldier/16793901>, (k 21. červnu 2019).

¹⁵² Brezent – plachtovina, viz M. ŠROUFKOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, s. 71.

¹⁵³ Vintovka – pistole. TAMTÉŽ, s. 83.

¹⁵⁴ Tinskaja – železniční stanice, nedohledána.

kupují tabák, čaj a různé věci, které pak [24] posílají domů, a kořalku, kterou se ožirají a dělají československé armádě nejhorší hanbu.

Dnes vyjíždíme ze stanice Pograničné do Nikolska-Usurijského. Dráha se stále točí okolo vysokých hor. Projíždíme pět tunelů. Po devítihodinové jízdě přijíždíme do Nikolsk-Ussurijska, o který měl 8. a 5. Č[esko]sl[ovenský] pl[uk] v r[oce] 1918 velké boje. Jelikož je již tma, prohlédnu si jej, bude-li to možno zítra. Rusové zde stávkují; u telegrafu, na stanici, a na manévrujících lokomotivách [25] samí Japonci. V noci: přichází zvěst, že spojení s Vladivostokem a Pograničnou opět přerušeno. Povstalci nás bezpochyby nechali projeti a hned za námi zničili telegrafní vedení. Máme částečnou pohotovost.

17. dubna [1920]

Stojíme ještě zde, v Nikolsk-Usurijském. Počasí se vyjasnilo; je teplo, slunce pěkně hřeje. Byli jsme včera s Antonem¹⁵⁵ ve městě, které se nám velice líbí. Široké ulice, výstavné domy a všude velká čistota. [26] V porovnání s druhými sibiřskými městy je toto velmi hezké a čisté. Obyvatelstvo je většinou ruské, pouze na konci města je malá čínská čtvrť. Japonského obyvatelstva zde velmi málo. Je však zde vidět japonský teror. Viděl jsem, jak čtyři Japonci s nasazenými bodáky vedli na provaze svázaného, zakrváceného Rusa. Obyvatelstvo je všechno přestrašeno japonským násilím; dělníci stávkují, vzdor všem vyhláškám a provoláním. K nám se chovají Rusové přátelsky; zeptáš-li se na něco, velice ochotně vše poví a ukáží. Procházeli jsme [27] též čínskou čtvrtí. Jsou to úzké uličky plné různých krámků; pro zápach však se nemůžeš dlouho zdržovat, spěcháš raději dále. Číňané vybíhají z krámků, dávají hlavy dohromady; prohlízejí si nás a něco tiše brebentí, (snad se bojí, abychom jim nerozuměli), já však rozumím jen „ček – ček“! (znamená Čech). Číňanky chodí s dětmi po ulici. Kdežto Číňané chodí v dlouhých černých nebo modrých hábitech, podobných našim kněžským. Číňanky nosí modré kabáty. Někdy ani nemůžeš poznat mužského od ženské, protože málokterý Číňan má [28] vousy a skoro každý nosí dlouhý cop, jako ženská. Nám říkají kapitán, kapitán Ček aneb „hoďa“, (což značí pán).

¹⁵⁵ Anton – československý legionář, nelze určit konkrétní osobu z důvodu neuvedeného příjmení.

18. dubna [1920]

Dnes ráno asi v 7 hod[in] jsme neočekávaně vyjeli z Nikolska-Ussurijského. Jedeme však velice pomalu, vinou špatné lokomotivy. Nežli jsme dojeli do následující stanice, asi třikrát jsme stáli v širých polích. Když jsme se tak dotáhli asi 20 verst, hlásil děžurný důstojník: „Všecko z [29] vagonů ven, kde jaká vědra jsou, vzít a nosit do lokomotivy vodu, abychom mohli jeti dále!“ Tedy malá arriergardní¹⁵⁶ zábava, abychom nezapomínali, že jsme opět na ruské půdě. Což teď, kdy je dosti teplo, se to lehce udělá, horší to však bylo v zadním voji. Matně si vzpomínám, jaká to byla práce. Opouštěli jsme stanici. Rozumí se, že jsme před odjezdem nabrali vodu z hydrantu, byla-li tam vodárna. Pak jsme tuto podminovali a vyhodili do povětří, načež jsme teprve vyjeli ze stanice za posledními našimi vlaky. Cestou [30] však jsme měli samé zádržky. Buď jsme přejížděli mosty, které jsme museli podminovat a vyhazovat, což stálo dosti práce a času, anebo poslední vlak, který jel před námi, se vyšinul z kolejí (bolševici rozebírali trať), neb se přetrhl a rozbil, což bylo takřka na denním pořádku. V některých místech byla trať zaváta spoustou sněhu, takže první vlak, který po takové vánici projížděl, stěží si cestu proklestil. Lokomotivy byly špatné; na kolách namrzly vrstvy ledu, následkem čehož špatně táhly. Takovými a podobnými [31] zádržkami se vypotřebovala voda v lokomotivě a vytopilo uhlí nebo dříví. Ihned musela posádka nastoupit a chopit se práce. Jak dlouho se však musí nosit voda několika vědry a jak dlouho se musí nakládat uhlí dvěma, třemi lopatami, aby alespoň na několik hodin se lokomotiva zásobila? K tomu sluší připomenout, že posádka našeho „Úderníka“ byla nevyspalá, zmrzlá a živila se pouze samými konservami, takže za takových okolností a za panujících mrazů to nebyla žádná maličkost. Kromě toho [32] všeho nepřítel stále nás stíhal s dvěma děly, které vezl na saních. Jakmile nás dostihl, ihned začala přestřelka. Naše pěchota nemohla takřka nic dělat; po trati by se zbytečně vydávala pod obštel nepříteli a do stran nemohla pro obrovské sněhové závěje, takže hlavní roli hrál náš „Úderník“; posádka byla si vědoma zvláštní zodpovědnosti, a proto byla stále v pohotovosti. Náboje do děl při ruce, takže i ruční granáty a chladiče kulometů naplněny vodou. Přijde-li nepřítel blíže, [33] odkryjeme pekelný oheň. Z počátku jsme trať neničili. Když však jsme byli v Bošňákově¹⁵⁷ přepadeni dvěma obrněnými vlaky, museli jsme pracovat jinak. První most, který se vyhazoval, aneb alespoň měl vyhodit, se pouze poškodil vinou obrněného vlaku „Spasitel“. Totiž věc byla následovně:

¹⁵⁶ Arrière-garde – zadní voj, týl, viz *Lingea velký slovník. Francouzsko-český, česko-francouzský*, Brno 2007, s. 49.

¹⁵⁷ Bošňákov – železniční stanice, nedohledána.

Při boji v Bošňakově se nám poškodilo zadní dělo a sice tak, že nebylo schopné boje. Byli jsme tudíž nuceni v noci odejeti do depovské stanice Ilanské¹⁵⁸ a tam obrněné vagóny otočiti: přední dozadu a zadní kupředu, abychom měli zadní dělo dobré. [34] Po dobu naší nepřítomnosti dostal „Spasitel“ za úkol zničit most za Kanskem,¹⁵⁹ asi 80 m dlouhý, aby nepřátelské obrněné vlaky za námi nemohly. Když byl již „Úderník“ v pořádku, přijely do Ilanské za námi poslední vlaky s 9. pl[ukem] a brzy za nimi se přihnal též „Spasitel“. Ptali jsme se, jestli vyhodili most. Prý vyhodili, ale nepovedlo se to, je prý pouze poškozen. Tu máš, „čerte“, kropáč. Během několika hodin se může přepadení opakovat! Byl již tmavý večer, když se důstojníci radili o situaci. Nakonec se usnesli, že [35] zmíněný most se musí stůj co stůj zničit, jelikož následující most byl vzdálen asi 35 verst a nežli tam dojdeme, a nežli jej vyhodíme, můžeme být několikrát přepadeni a utrpěti ztráty, kdežto tento byl 21 verst dozadu, směrem k nepříteli. Byla však otázka, jestli již není obsazen nepřátelskými obrněnci, kteří nás napadli v Bošňakově. Ať je to, jak chce, musí „Úderník“ jeti nazad a pokusit se zničit tento most kvůli bezpečnosti celého zadního voje. Byla již tmavá noc, když jsme dostali tento rozkaz. Připravili jsme se co nejlépe a ve 12 hod[in] jsme vyjeli. Zpočátku jsme jeli jako [36] když hrom bije; když však jsme ujeli asi 10 verst, zmírnili jsme jízdu a za chvíli jsme jeli docela pomalu; kupředu poslána rozvědka, je-li trať v pořádku. Tak jsme se blížili krok za krokem bez hluku k mostu. Všude panovala nejhlubší tišina. Vyšel srpek měsíce a slabě osvěcoval okolní vrchy a lesy. Byli jsme přesvědčeni, že most je hlídán nepřátelskými obrněnci; mnohý očekával, že každou minutu nastane pekelná střelba. Byl by to však nerovný boj; jeden proti dvěma. Ovšem na větší vzdálenost nám tak [37] dalece nemůže uškodit, neb těžko by nás trefili. Zde však by nám bylo dosti špatně, neb oni mohou státi v zátočině a očekávat nás, a jakmile se přiblížíme, pouze vystřelit. Granát musí v každém případě nás zasáhnout do slabých míst a proletět dovnitř vagonu a my potom nepostačíme vystřelit a jsme takřka ztraceni. Tak si každý dělal černé představy, však nadarmo. Šťastně jsme dojeli k samému mostu, nikde ani živé duše. Ihned poslána kupředu rozvědka; část posádky začala minovat most a část zůstala u děl a kulometů. Rozvědky [38] se po chvílích měnily. Byl ukrutný mráz, nebylo možno půl hodiny vydržet na mostě. Prohlédl jsem si ho; byl pouze v prostředku natržen, to jen po jedné straně, nosili jsme pyroksilin¹⁶⁰

¹⁵⁸ Ilanskij – město v Rusku, nachází se východně od města Krasnojarsk, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 115.

¹⁵⁹ Kansk – město v Rusku, nachází se východně od města Krasnojarsk, městem protéká řeka Jenisej. TAMTÉŽ.

¹⁶⁰ Bavlna střelná – trhavina, látka vzniká z celulózy působením kyseliny dusičné a sírové, viz *Ottův slovník naučný* 3, Praha 1890, s. 512.

a starali se co nejrychleji ho podminovat. Práce však šla pomalu, pro velkou zimu. Asi za hodinu přivedla rozvědka staršího člověka, podle všeho železničního zřízence. Přiznal se, že jej sem poslali bolševici, aby dal pozor, nepůjdeme-li sem zpět. Do půlnoci prý most hlídali dva obrněnci; potom jim bylo zima, [39] tak odjeli zpět do Kanska. Pracovali jsme ještě pilněji, v duchu se smějíce nepříteli; když začalo svítat, byl most podminovaný, zůstalo jen zapálit doutnáky. Jelikož jsme byli blízko nepřítele, slyšeli jsme z jejich stanice jezdit lokomotivy a tomu podobný hluk. Konečně jsme přistoupili k zapalování. Čtyři nahoru, čtyři dolů a zapálili doutnáky, načež jsme utíkali co nejrychleji k obrněnci, který zatím od mostu couvl. Neuspěli jsme odběhnout na 200 kroků, když se rozlehla hromová rána. Sloup černého dýmu přeměnil se v mrak a [40] pomalu se vznášel výš a výše. Vrátil jsem se, abych se podíval, jak se dílo podařilo. Všecky čtyři traversy byly nadobro roztrhány, pouze na kousíčkách visely; též pilíř byl poškozen. Most byl zničen dokonale. Slunce bylo již dávno vyšlo, když jsme se vrátili na Ilanské. Pěchota nás s radostí přivítala, vyptávajíc se, jak to dopadlo. K završení díla vzali jsme my po jedné koleji studenou lokomotivu, po druhé „Spasitel“ a vydali se opět k mostu. Nedojížděje k němu, vede trať svrchu. Tam jsme rozehnali [41] obě lokomotivy a pustili. Dlouho bylo slyšet, jak uhánějí svrchu dolů k mostu. Pak krátký rachot oznamoval jejich i mostu zřícení.

Projíždíme dlouhým tunelem, který byl nedávno poškozen povstalci. Na verstu do tunelu je vidět spoustu obrovských kamenů, rozházených až sem obrovským výbuchem. V tunelu, nyní již trochu vyčištěném, je svrchu obrovská díra. Po cestě ještě nakládáme dříví, neb na lokomotivě již není čím topit.

19. dubna [1920]

[42] Stáli jsme do rána na malé stanici Naděždinské,¹⁶¹ asi v 8 hod[in] jedeme kupředu. Za půl hodiny vidíme moře v dálce se zelenající. Odevšud je slyšet výkřiky: moře, moře! Ze všech vagónů, kde je jaká díra, vyhlíží plno hlav upřeně a dychtivě hledících na ohromnou spoustu vody. Zastavujeme na malé stanici, pod štítem kteréž je nadpis: Okeanskaja.¹⁶² Stanice leží přímo na břehu mořském. Náš vlak se ještě ani nezastavil, když ze všech vagónů se hrnuli hoši volajíc radostně: moře! Připomněl jsem

¹⁶¹ Naděždinsk – dnes ruské město s názvem Serov, nachází se na východě pohoří Ural a leží severně od města Jekatěrinburk, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 108.

¹⁶² Okeanskaja – železniční stanice, nedohledána.

si [43] několik povídek ze života námořníků, kteří po dlouhém plavání a utrpení uviděli zemi. Tak jako oni radostně volali: země! Tak my nyní po předlouhé a zkoušek plné cestě po souši se radujeme: moře! A skutečně! Moře bylo takřka naším cílem a jak se někdy zdálo, nedosažitelným. Když jsme byli ještě u Krasnojarska, měli jsme do Vladivostoku asi 3800 verst, to je vzdálenost, kterouž si představit jen velmi těžko. Půjde-li vše dobře, počítali jsme, že budeme dělat denně 50 verst kupředu, za dva a půl měsíce budeme [44] ve Vladivostoku. To byla naše první meta, ku které když se dostaneme, máme vyhráno. Bylo však málo naděje, že této mety dosihneme, neboť za námi, před námi, vpravo i vlevo, takřka všude obklopoval nás nepřítel, neb alespoň živly nepřátelské, dělají nám všemožné překážky. Nakonec i ti Japonci, prý naši spojenci, chránící naši evakuaci, jak stále troubí do světa, zastupují nám cestu a snaží se nás co nejdéle zdržet. Každý z nás byl celou cestu, tři měsíce trvajícím, nervosní a strašně rozčilen a hotov byl [45] ze zlosti dát se do Japonců a vyřezat je do jednoho. Stávaly se také skutečně dosti nebezpečné incidenty, které však bohudík se podařilo vždy urovnati. Není tedy divu, když vlak Československých vojáků za radostných výkřiků stane u moře, po takové cestě a všichni s nadšením a radostným pocitem běží k němu a s ním se vítají.

Stojím u okna a pozoruji houfy našich hochů, běžících k samé vodě. Mnozí z nich jako by nevěřili, že mořská voda je slaná a přesvědčují se. Já pak hledím do nekonečné dálky. Různé myšlenky ženou se do hlavy, [46] jedna přes druhou. Jsem též rád, že jsme již u moře. Kolik myšlenek a tužeb dolétlo sem k němu od nás ze sibiřských plání! Kolik vzpomínek a nadějí toto moře v nás oživilo! Matně se obracíš v tu stranu, kde leží naše drahá domovina. Je nyní 9 hod[in] ráno; počítám, že naši ve vlasti spí touto dobou tvrdým snem, neb u nich není více, jak jedna hodina v noci. Nyní, když jsme se dostali až sem, snad se přece vyplní naše jediné přání, totiž: uhlídat konečně naši drahou republiku! Vycházím též [47] z vagonu a jdu pomalu k moři. Vlny si jedna s druhou pohrávají a šumí, jako by zpívaly nekonečnou tichou ukolébavku. V dálce je vidět několik plachetních rybářských člunů. Ze všech stran je tento záliv lemován modravými horami, pouze jihovýchodně hledíš do skromné nedozírné dálky.

Hoši běhají po břehu a se zájmem sbírají lastury různého tvaru. Po chvíli křičí děžurný, abychom šli opět nosit vodu do lokomotivy. K mému údivu jdou všichni bez reptání a nadávek, což je pozoruhodné, neb bez reptání se něco podobného [48] skoro nikdy neobešlo. To snad moře má takovou zvláštní působnost. Ihned se objevilo množství věder a voda rychle jde do lokomotivy, tentokrát z moře. Po hodinové zastávce jedem opět kupředu, máme do Vladivostoku 20 verst.

20. dubna [1920]

Brzo jsme se však zastavili na malém rozjezdu „Rěčka vtoraja“,¹⁶³ kdež stojíme dnes celý den. Od vagonu máme ze svahu k moři asi patnáct kroků. Z moře vane studený vítr, takže je chladno. Přesto však přece [49] je stále na břehu plno Čechoslováků. Několik jich vzalo loďku a vozí se již po moři, však daleko se neodvažují.

21. dubna [1920]

Dnes jsem odevzdal službu, kterou jsem měl zde na rozjezdu „Rěčka pervaja“,¹⁶⁴ kamž jsme přijeli včera večer. Počasí je zde pramizerné; celý den je mlha a padá drobný déšť, přitom velice chladno. Jsem celý den ve špatné náladě, jednak následkem počasí, jednak rozbroji a nespokojeností, panující v naší posádce. Celý den se nadává skoro ve všech vagoncích a [50] skoro všude jsou ostré debaty. Mezi mužstvem hádky, mezi poddůstojníky rozbroje. Je třeba něco udělat na kuchyni a v pekárně, neb ve skladišti. Nikdo se však nechce hnout; jeden se odkazuje na druhého a každý hledá nějakou výmluvu. Takovéto nepořádky trvají už dlouho. Dlužno hledati jejich příčinu. Když tak přijdu do některých vagonů, všude slyším nějaké řeči. Z nich a ze své zkušenosti si přirozeně dělám úsudky. A přicházím konečně k poznání vývodu, že původcem [51] všech rozbrojů a nespokojenosti je náš velitel por[učík] Ruml.¹⁶⁵ Z jakých důvodů? Zde částečně jsou:

Je zde několik lidí velice špatné minulosti, kteří dělají krádežemi a jinými zločiny českému národu neslýchanou hanbu, jež však velitel, neznámo z jakých příčin, chová v největší lásce; místo jich potrestání je povyšuje a udílí jim vyznamenání (dle pověsti cizí), ačkoliv v bojích za celý rok 1918 žádných nebylo. Přirozeně, že to u spravedlivějších lidí budí odpor a pohoršení. Zmíněná individua jsou přesvědčena, že se jim nemůže nic [52] stát, jelikož velitel je má rád, i pokračují v krádežích, vyhrožování a v hrubosti. U něho jsou pak vedeni jako nejlepší vojáci.

Nedůvěra k němu, dříve dosti utajovaná, propukla o Vánocích tím, že polovina posádky mu odepřela poslušnost. Místo řádného ospravedlnění se [!] pak prohlásil, jako na úkor celé posádky, že krádeže, loupeže, ba i vraždu odpustí, ale neuposlechnutí třeba maličkosti požene do krajnosti. Samo sebou se rozumí, že nespokojenosti jenom

¹⁶³ Druhá říčka – železniční stanice, nachází se na poloostrově Muravěva Amurského, viz Martin DUBÁNEK, *Pevnost Vladivostok a československé legie v Rusku*, Historie a vojenství 56, 2007, č. 2, s. 65.

¹⁶⁴ První říčka – železniční stanice, nachází se na poloostrově Muravěva Amurského, TAMTÉŽ.

¹⁶⁵ Ruml – československý legionář, nelze určit konkrétní osobu z důvodu neuvedeného křestního jména.

přibývalo. [53] Když pak jednou posádka nastoupila a žádala si s ním promluvit, nevyšel vůbec ven, jako by si myslel, aby mu všichni vlezli na záda. Někteří vojáci pak ze zlosti a nespokojenosti, rozčileni nepěkným jednáním velitelovým, začali se ulévat od služby a od práce, čehož se ihned chytily zdejší horší živly a ulévaly se též. Tak ulejšáků přibývalo, a ti, kteří ve službě byli neustále, měli služby a práce stále více. Přirozeně, že i u nich následkem toho nespokojenost roste. Potom: je rozkaz něco vykonat. Při rozháranosti a nespokojenosti [54] žádný nechce dělat a velitel snad nemá tolik síly, aby šel a poručil sám. Tak se hádají a jeden se vymlouvá na druhého a dělat nechce žádný. V opilství, výtržnostech, krádežích, samé to hanbě naší, se vesele pokračuje. A velitel je slabý, aby udělal této ostudě konec a postaral se o nápravu.

23. dubna [1920]

Dnes ráno byl jsem probuzen pekelným rámusem. Ani jsem nevěděl, že je můj svátek, až když mně přišli vyhrávat. Mohu říci, že mně [55] v životě tak neblahopřáli a nehráli jako dnes. Byl jsem v nejlepším spánku, když mě probudil strašný řev a hluk. Do vagonu se přihnulo asi 15 našich dobrovolců pod vedením Čermáka,¹⁶⁶ našeho kuchaře, a začali hrát na tyto nástroje: housle, trubku, na kus starého plechu, na palec a na kus klacku, přičemž i zpívali. Dělal to strašný rámus, takže důstojníci, kteří spí vedle, se ihned probudili. Po zahrání jednoho pochodu přinesli mi jako dárek k svátku kus uslintaného chleba a hrnek kávy se špiritusem.¹⁶⁷ Pak mě vyzvali, [56] abych dobrovolně slezl dolů a sedl si na lavici, přinesenou sem „hoblovací komisí“, což jsem musel učinit, neb by to dopadlo hůře. Na přání většiny publika a muzikantů rozhodla se hoblovací komise ustoupiti od hoblování, když však muzikanti začali hrát: „šup sem, šup tam“, nemohla to vydržet a začala mě hoblovat, což trvalo hezky dlouho. Pustili mě, až přestali muzikanti hrát. Pak jeden po druhém mně gratulovali. Byl jsem dojat. Poté se ujal slova předseda hoblovací komise [57] a pravil: „Prosíme za prominutí, že bez hoblování se to neobešlo, však myslím, že by to jinak ani takový slavnostní ráz nemělo. Jak jistě sám uznáváš, nadřeli jsme se při tom dost. Překvapuje nás, když vidíme, že naprosto nejsi na svůj svátek připraven, což jsme opravdu nečekali. Však co se pokazilo, napravit se dá. Víš, kde je ke koupi dobré přírodní víno. Doufám, že se ihned oblečeš a půjdeš pro něho, neb žízeň naše jest veliká velmi. Až jí alespoň trochu uhasíme, provoláme všem Vojtům: „Nazdar“! Muzikanti, hrajte! [58] Muzikanti hráli, druzí při tom zpívali. Koncert tento

¹⁶⁶ Čermák – československý legionář, nelze určit konkrétní osobu z důvodu neuvedeného křestního jména.

¹⁶⁷ Špiritus – líh, viz Lumír KLIMEŠ, *Slovník cizích slov*, Praha 1986, s. 673.

trval pak asi půl hodiny, načež velitel této skupiny dal znamení k odchodu. Seřadili se před vagonem pěkně v pořádku. Napřed hoblovací komise nesla lavici, svůj symbol, za ní muzikanti a pak diváci. Čermák velel: „Vpravo v bok – pochod!“ a hudebníci opět spustili. Tak prošli okolo vagonů, někteří v košili, jiní bosí, nu, jak kdo mohl. Japonci udiveně hleděli na zvláštní hudební nástroje.

25. dubna [1920]

[59] Chodil jsem dva dni po Vladivostoku. Město je dosti veliké, avšak roztahané po břehu moře, po údolích, horách. Jdeš jednou čtvrtí; projdeš jí a vidíš před sebou vysokou, holou horu. Vejdeš do druhé čtvrti, projdeš i tu a za ní je zase hora. Tak se to opakuje stále; za každou sebemenší částí města vyčnívá holý kopec. Japonci mají obsazený celý Vladivostok velmi důkladně. Všecky forty¹⁶⁸ této ohromné pevnosti mají v rukou. Městský ruch následkem toho poněkud uvázl; tramvaj [60] nejezdí, železniční zřízení stávkují. V celém městě je jakási stísněná nálada. Ruské peníze takřka ztratily cenu, panuje úžasná dražota. Přes to všechno však na bazaru¹⁶⁹ je takřka všechno k dostání, ovšemže za báječné ceny; např. jedno jablko 25 rub[lů], kapesník 100 rub[lů], dámská kabelka 2-3000 rub[lů], jedna pohlednice 15-20 rub[lů], nízké botky 4000-8000 rub[lů] atd. Dražota neslýchaná. Ruských obchodníků je zde vidět velice málo, všude samí Číňané a Japonci.

[61] Zašel jsem též na přístav. Již zdaleka bylo vidět celý les stožárů. První pozornost upoutal na sebe křižník¹⁷⁰ pod americkou vlajkou; hned vedle kotvil francouzský křižník, pak anglický, opodál ohromný japonský a za ním čínský, nejmenší ze všech. Nejkrásnější však byl anglický. Celý bílý, čistý jako sklo. Ohromné kanony ze všech stran trčící nahánějí hrůzu. Na japonském křižníku jsem jich napočítal 24 různého kalibru.¹⁷¹ Dlouho jsem si prohlížel tyto mořské obludy, budící údiv každého, kdo přichází ponejprv k moři. Též zde stál [62] veliký švédský parník, nakládající zajatce Němce, vozící jich domů, pak celá řada různých parníků a parničků. Viděl jsem dnes též naši československou flotilu

¹⁶⁸ Forta – opevnění, pevnůstka, viz L. KLIMEŠ, *Slovník*, s. 185.

¹⁶⁹ Bazar – orientální trh, TAMTÉŽ, s. 55.

¹⁷⁰ Křižník – druh válečné lodi, tento pojem byl poprvé použit v Americké občanské válce, viz *Ottova všeobecná encyklopedie*, s. 666.

¹⁷¹ Kalibr – stupnice váhy, kterou v roce 1444 vynalezl Hartmann v Norimberku, viz *Ottův slovník naučný* 13, Praha 1898, s. 789.

sestavající z těchto parníků: „Strělok“,¹⁷² „Smělčák“,¹⁷³ „Naděžný“¹⁷⁴ a „Upocenej“.¹⁷⁵ „Smelčák“ a „Naděžný“ právě jezdily po širém moři, kdežto „Strělok“ a „Upocenej“ stály zakotveny v přístavu. Naši hoši na nich v námořních šatech vesele a směle pracují. Kdybych snad býval nebyl o tom věděl, že máme své lodě na moři, darované nám Ruskem, jistě by mě velice překvapilo, když [63] jsem slyšel z jedné lodě volání: „Franto, zvedni kotvu z „Upocenyho“, pojedeme!“ Pak české písně a rozhovor – vše působilo mile a vzbuzovalo ve mně sebevědomí, že máme také „flot“!¹⁷⁶ Však v porovnání s některými z křižníků je toto pouhá kocábka; přece však přes moře na Ruský ostrov¹⁷⁷ převáží přes 500 osob najednou, ba jezdí pryč až do Japonska.

Přes celý tento záliv je vidět na druhou stranu (Chniloj Ugol,¹⁷⁸ Čurkino¹⁷⁹ atd.) Veliké množství čínských lodiček, převážejících pasažéry a projíždějících okolo velkých lodí, vyhlíží malebně. Tito převažeči jsou [64] vesměs Číňané a žijí zvláštním životem. Domek nemají, ani třeba nějakou mizernou chatrč; pouze tuto loďku. Ta mu slouží za obydlí, za postel a vůbec za všecko, co skromný člověk k žití potřebuje. V ní spí, jí, pracuje a ani z ní nevylezá, jenom když si na přístavu kupuje jídlo, to jest ohromného mořského raka neb pavouka, kterého sní syrového, což je velice odporné. Místo vesel má vzadu připevněný kus klacku, čímž vrtí jako ryba ocasem, a kupodivu loďka jede dosti rychle. Fouká-li vítr, natáhne si pouze plachtu, [65] jež dobře řídí, a jede též rychle. Těchto čínských lodiček je v zálivu plno a všechny stejné.

29. dubna [1920]

Dnes odjíždíme na Ruský Ostrov. Stáli jsme několik dní na Chnilém Uglu na druhé straně zálivu, odkud bylo pěkně vidět skoro celé město a přístav. Dělalí jsme po těch několik dní poslední přípravy na cestu mořem. Každý sháněl bedny, hřebíky a hlavně zboží, které by chtěl přivést domů. Konečně vše připraveno, bedničky uloženy do jednoho vagonu; písaři a hospodář mají nejvíc [66] práce. Přejde kontrola, proto musí být vše hotovo.

¹⁷² Strjelok – parník pod československou vlajkou, převoznická služba, viz D. VÁCHA, *Ostrovy*, s. 366.

¹⁷³ Smělčák – parník pod československou vlajkou, převoznická služba, TAMTÉŽ.

¹⁷⁴ Naděžnyj – parník, pod československou vlajkou, převoznická služba, TAMTÉŽ.

¹⁷⁵ Upocenej – parník, nedohledán.

¹⁷⁶ Flot – loďstvo, viz M. ŠROUFKOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, s. 558.

¹⁷⁷ Russkij – ostrov v Zálivu Petra Velikého v Japonském moři, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 126.

¹⁷⁸ Gniloj Ugol – ruské město, nachází se ve Vladivostocké zátocce, viz D. VÁCHA, *Ostrovy*, s. 356.

¹⁷⁹ Čurkino – mys, viz M. DUBÁNEK, *Pevnost*, s. 67.

Dnes tedy jsme spali naposledy v ruských pohostinných vagonech. Byli jsme na ně tak zvyklí, že se nikomu ani nechtělo je opouštět. Však není divu, bydlíme v nich již přes dva roky. Konečně, chtěj-nechtěj a ven jsme museli. Každý s tlumokem na zádech, výstroj jako do pole. Seřadili jsme se; zazněl povel a posádka „Úderníka“ se hnula k přístavu. Tiše, beze slova šli všichni; patrně se každý v duchu loučil se svým pohyblivým obydlím. Došli jsme na přístav. Po krátkém čekání přijel [67] parník „Strjelok“, nasedali jsme zároveň s 1. jízdní baterií, načež pronikavý hlas parní píšťaly dal znamení k odplutí.

První cesta parníkem po moři! Představuji si v duchu tu dlouhou cestu mořem. Co tu asi bude dlouhé chvíle! Srovnávám cestu po souši s cestou po vodě; však cestování po vodě nesmí se ani zdaleka rovnati cestování po souši vlakem. Co tu bylo veselosti a bodrosti, když jsme jezdili po sibiřské magistrále, a zvláště v létě! A téhle dlouhé cesty po moři se skoro každý více či méně obává. Přesto, že jsme „houpání“ zvyklí, bojí se každý nejvíce mořské nemoci.

[68] Přijíždíme na Ruský Ostrov a po dosti nepříjemné procházce jsme ubytováni v kasárnách. Nastává čilejší, pospolitější život vojenský. Hraje se zuřivě kopaná, pořádá se šachový turnaj atd.

2. května [1920]

Proslýchá se, že loď, se kterou my pojedeme, přijede 4. května. Stojí prý již v Japonsku a nabírá uhlí, však neví se, jestli ho dostane, neb v Japonsku je velká stávka. Je prý to loď „Edellyn“¹⁸⁰ a má vzít: úderný prapor, 1. jízdní baterii a nás „Úderníka“. Celkem asi 1350 lidí. S takovým malým [69] transportem by to nebylo tak zlé.

11. května [1920]

Loď naznačená na 4. května nepřijela. Tvrdilo se, že prý určitě přijede 9. května. Avšak přišel i tento den, a loď opět nepřijela. Pak říkali, že přijede až desátého, však zase nic. Včera přišla zpráva úplně nová. Že prý ta loď, kterou očekáváme, vůbec asi nepřijede, neb prý potřebuje větší správu a tou dobou se již opravuje. Místo ní přijede velká pasažérská loď asi na 3000 lidí, prý určitě 16. t[ohoto] m[ěsíce], s kterouž lodí i my pojedeme. Cesta však bude větší, neb [70] máme jeti přes Ameriku, a ne, jak jsme

¹⁸⁰ Edellyn – americká loď, na které byli legionáři evakuováni do Československa, viz Michal PLAVEC, *Na Čechy musíme pohlížet jako na spojence. Přeprava vojáků ze Sibiře v dokumentech State Departmentu, (1918-1922)*, Historie a vojenství 67, 2018, č. 4, s. 48-50.

původně mysleli, okolo Indie a Afriky, přes Suezský průplav do Terstu. Budeme dělat tedy skoro cestu kolem světa. Odtud nás ona loď doveze do Ameriky, kdež vysedneme, načež pojedeme železnicí přes Kanadu na druhou stranu Ameriky. Tam prý budeme pořádat nějaké slavnosti a parády. Pak zase vsedneme do lodě a pojedeme kolem Anglie, Francie, Španělska a Itálie do Terstu. Tak se vypravuje a má to prý být pravda. Přejedeme tedy ještě hezký kousek světa. Nyní tedy určitě očekáváme [71] příjezd lodi na 16. května.

Drobnosti ze Sibíře

V únoru t[ohoto] r[oku] projížděli jsme stanicí Olovjanou.¹⁸¹ Byla tam silná posádka Semenovců¹⁸² a Japonců a obrněný vlak „Истрибител“.¹⁸³ Tento obrněný vlak naháněl hrůzu obyvatelstvu, žijícímu na stanicích a ve všech vesnicích přiléhajících k železniční trati. Posádku tvořili sami Semenovci, kteří páchali na obyvatelstvu ukrutností. Mnoho životů lidských, nevinných, mají tito despoti na svědomí. Byl-li některý občan jenom podezřelý z bolševismu, neb neuposlechl přesně jejich rozkazu, mohl se ihned rozloučiti [72] se životem. Stačila pouhá msta druhého občana očernit jej u Semenovců, že je přívržencem bolševismu, a ihned se „pracovalo“. Několik Semenovců s puškami došlo si pro takového nešťastníka, obyčejně otce rodiny, odvedli jej do obrněného vlaku a víc ho nikdo nespatriil. Tam býval nešťastník mučen různými barbarskými způsoby, které Semenovci vymýšleli a jež byly horší než středověké mučení. Před naším příjezdem do Olovjané sebrali Semenovci asi 15 mužů, občanů Olovjanských, jako podezřelých z bolševismu a bez všech soudů a vyšetřování je vedli [73] v noci k řece. Tam je obstoupili, dali jim do rukou sekyry a nebožáci museli za krutého mrazu uprostřed řeky vysekat větší díru. Nežli však je k tomu výkonu přinutili, svlékli je úplně donaha a vyzuli z bot. Když byli s prací hotovi, odňali jim semenovští žoldáci sekyry a začali je sekat šavlemi. Někteří se pokoušeli o útěk, byli však probodnuti bodákem, neb řetěz vojáků byl hustý. Všichni tito nešťastníci byli pak naházeni prosekaným otvorem do řeky. Někteří museli být ještě živí, tam však se utopili. Většina těchto mrtvol přimrzla k ledu, takže zakrátko byli [74] objeveni jednou ženštinou. Strhl se poplach a rodiny pohřešovaných se šly dívat, nejsou-li tam jejich milí. Tak se sebral na řece zástup plačících žen, jež poznávaly částečně v mrtvolách své muže. Spatřivše to obrněný vlak „Истрибител“,

¹⁸¹ Olovjannaja – město v Rusku, kterým protéká řeka Onon, nachází se severozápadně od města Borzja, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 128.

¹⁸² Semenovci – vojsko Grigorije Michajloviče Semjonovova, viz M. HONZÍK, *Legionáři*, s. 106.

¹⁸³ Истрибител – obrněný vlak, nedohledán.

vyjel k mostu a pustil střelbu z kulometů do zástupu; přirozeně, že se zástup ihned rozeběhl na všechny strany a nikdo již se neodvažoval na řeku jíti. To bylo zrovna v době, když na stanici nebyl ani jediný náš vlak. Krátce nato přijel vlak 2. jízdního pluku, jenž tam pak zůstal delší dobu jako [75] posádka. Pak jsme přijeli my. Obyvatelstvo se zaradovalo, uviděvši Čechoslováky, a ihned zvěštovali, co se stalo a co našli v řece. Naši hoši se šli ihned podívat a našli všecko věrně dle vypravování. Daleko kolem otvoru, nyní slaběji zamrzlého, byl led červený od krve, otvorem pak bylo vidět některé rozsekané nahé mrtvoly. Za pomoci obyvatelstva byly mrtvoly vyloveny, ovšemže ne všechny, a hotovil se jejich pohřeb. Přirozeně, že Semenovci se již neodvažovali střílet do lidí, když mezi nimi byli Čechoslováci. Zato však brzy vypátrali, kdo to Čechoslovákům donesl, a [76] zatkli ihned onoho mužika, železničního zřízence, a odvedli jej do obrněného vlaku. Žena jeho znaje poměry, přiběhla s pláčem k nám a vypravovala, že jejího muže odvedli na broněvik¹⁸⁴ a že ho budou jistě mučit, jako to dělají s jinými, prosila, abychom jej vysvobodili. Přestože jsme byli vázáni smlouvou a rozkazem nemíchat se do ruských záležitostí, zakročil ihned velitel 2. jízdního pluku u Semenovců, žádaje okamžitě propuštění zmíněného člověka. Naši hoši pak naplnivše kapsy bombami, procházeli se jakoby [77] nic okolo obrněného vlaku a okolo vlaku se semenovským vojskem. Kdyby Semenovci nevyhověli naší žádosti a nepropustili onoho železničního zřízence, byli by na to zle doplatili. Naši byli odhodláni vybit Semenovce do jednoho. Ti však, jako by to tušili, bez váhání se podrobili a zmíněného zřízence propustili. Nato pak jsme odjeli dále na východ a v Olovjané zůstal 2. jízdní pluk. Co se tam potom odehrálo, dozvěděl jsem se z denních zpráv.

Povstalci soustředili větší síly v okolí Olovjané a jednoho dne udeřili na stanici a rozehnali všechny [78] Semenovce a Japonce. Náš jízdní pluk se boje neúčastnil, pouze nečinně přihlížel. Když byli Semenovci a Japonci rozehnáni, vrhli se povstalci na jejich vlaky a vyplenili je, v čemž jim statečně pomáhali naši od 2. jízdního pluku. Vyplenivše, co se dalo, povstalci opět odtáhli. Když to rozběhlí Japonci zpozorovali, vrátili se a pokoušeli [se] stíhat povstalce, ovšemže marně. Pak začali přicházet též Semenovci. Uviděvši všechny vlaky zpustošené a výsměch od Čechoslováků, nařkli je z porušení neutrality a z krádeže jejich majetku. [79] Jízdní pluk hned nato odejel do Mandžurie, kde

¹⁸⁴ Broněvik – obrněné auto nebo vlak, viz M. ŠROUFOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko – český, česko-ruský slovník*, s. 71.

již byla sestavená komise a prohlédla jim vlak. Našlo se více věcí, které olovjanští Semenovci poznali co svůj majetek. Byla z toho ohromná ostuda a jízdnímu pluku se každý vysmíval a dělal uštěpačné poznámky, že prý ukradnou, kde co je atd. My jsme se s nimi setkali opět až v Pograničné. Radio-rota, která se vezla v našem vlaku, postavila tam radio-stanici. Bylo při tom více diváků z našich i ruských řad a každý očekával, že tato stanice bude zachycovat mnoho nových zpráv. [80] Však jako naschvál žádné zprávy nepřicházely, nebo snad velitel radio-stanice si je nechával pro sebe a pro štáby části, které tam stály.

Když se někdo ptal dobrovolce od radiatoroty: „Tak co, chytli jste něco?“, odpověděl: „Ale kdepak, nic nejde.“ S Charbinem spojení je a s Vladivostokem se nemůžeme dovolat!“ Tu dotyčný opět rozmrzele poznamenal: „Mně se zdá, že byste tu měli raději chytat do pytle, spíše byste chytli nežli na aparát.“ Jednoho dne přišel k nim dobrovolce od 2. jízdního pluku a řekl jízlivě: [81] „Jestlipak jste už něco chytli? Vy prý to chytáte do pytle. Je to pravda?“ Načež dostal ostrou odpověď: „Ano. Nachytali jsme toho už plný pytel, ale kavaleristi od 2. pl[uku] nám to ukradli!“ Kolem stojící spustili ukrutný smích. Onen kavalerista sklopil oči a zahanbeně odcházel.

Zůstává zde ve Vladivostoku mnoho našich dobrovolců. Vystupují z armády, a buďto hledají zaměstnání zde, neb jedou zpět na západ. Zůstávají zde většinou kvůli svým děvčatům, neb ženám. Však ještě více je těch, kteří [82] se oženili jako vojáci a své ženy neb snoubenky vezou domů. Jsou to ženštiny převážnou většinou s velmi špatnou minulostí. Naše posádka čítá asi 80 dobrovolců. Ženatých je sedm. S námi však domů tito ženáci nepojedou; zůstanou zde a pojedou až naposledy. Je prý jich přes 8.000.

V Irkutsku¹⁸⁵ řekl jeden Rus při rozmluvě našemu dobrovolci: „Nyní bude v Rusku blažený a spokojený život!“ „Proč?“ ptal se ho tento. „Poněvadž Čechoslováci [83] všecky prostitutky odtud odvezou do své vlasti!“ odpověděl.

Téhož mínění byl i jistý náš důstojník, který pravil: „My jsme připravili Rusko o nejlepší koně a o nejhorší ženské. Jenomže koně jsme zde museli nechat a ženské vezeme do vlasti.“

Když jsme přijeli do Chajbaru¹⁸⁶ v Mandžusku, vyšel jsem si s druhem Antonínem na procházku. Jelikož jsme byli zvyklí, že vlak v depovské stanici, jako byla tato, stojí

¹⁸⁵ Irkutsk – město v Rusku, leží na řece Irkutsk, *Ilustrovaný atlas*, s. 124.

¹⁸⁶ Chajbar – železniční stanice, nedohledána.

alespoň půl dne, bezstarostně jsme se potloukali asi půl versty od našeho vlaku. Přišlo mně [84] podívat se na náš vlak, a tu s hrůzou vidím, jak on ujíždí pryč. Dohnat ho nebylo ani pomyslení. Byli jsme nuceni čekat na stanici do druhého dne, kdy jel vlak našich centroskladů, který nás vzal s sebou. Počítali jsme, že na druhé depovské stanici svůj vlak doženeme, což bylo asi 130 verst vzdálené. Přijeli jsme tam ráno a vidíme, jak náš vlak právě vyjíždí ze stanice, nám přímo před nosem. Ujel opět. Nezbyvalo nic jiného, nežli počkat pasažérského vlaku a tímto svůj dohánět, neb jel velice rychle. Čekali jsme tedy. [85] Konečně „pasažérák“ přijel; vmáčkli jsme se do přeplněného vagonu třetí třídy a uháněli jsme k Buchedu. V tomto vagoně bylo několik slečen a s nimi několik bab; ostatní cestující tvořili sami Číňané, stlačeni jako slanečci, takže žádný ani hnout [se] nemohl. Když nás ony slečny uviděly, začaly si hlasitě vypravovat o Čechoslovácích. Prý mnoho slečen vezou Češi s sebou na východ, říkají prý, že je dovezou až do Čech a že se chtějí s oněmi slečnami ženit, anebo již jsou ženatí. Jedna bába se do rozhovoru vložila a začala horlivě tvrdit, že [86] Čechoslováci jsou v tomto ohledu věrolomní. Slibují prý manželství a všechno možné, ale běda holce, která jim uvěří. Doveze prý ji takový Čech k moři a tam ji hodí do vody a utopí ji. Bože, kolik prý takových nešťastnic zaplatilo svoji lásku k Čechoslovákům životem. Dlužno podotknout, že tato bába nás neviděla, neb ležela na vedlejší lavici zarovnaná balíky a obsedlá Číňany. Zasáhli jsme do rozhovoru a vykládali slečnám, že je to svatá pravda, že mnoho ruských děvčat je provdáno za naše dobrovolce a že jedou s námi do Čech. [87] Našemu tvrzení nechtěly věřit, ovšem jen na oko. Bylo však vidět, že by samy se chtěly seznámit s nějakými Čechoslováky (ještě štěstí, že jsme pak brzy dohnali náš vlak, jinak snad už byla ruka v rukávě). Pak se daly do zpěvu a zpívaly mezi jinými: „Loučíme se občané, ujíždíme – ženy a vagóny zde necháváme.“ Což platilo pro nás Čechoslováky. Jak říkám, štěstí, že jsme dohnali vlak.

[88] Na stanici Pervajaka Rečka měl jsem službu u vlaku s uhlím. Za strážnici nám sloužila výhybkářská budka, opuštěná od výhybkáře. Co jsme tam seděli v této budce při zavřených dveřích, sešlo se pod oknem asi osm Rusů a začali si vypravovat. Jeden povídá: „To je divné. Japonci jezdí na parovozech a Čechoslováci hlídají vodárnu, uhlí a všecko!“ „Vždyť jsou spojenci.“ Ušklíbl se druhý. „Co je na tom pravdy,“ ptá se opět jiný. „Povídá se, že tihle Čechoslováci skutečně jedou domů, do své vlasti!“, načež jiný hlas sděluje: „Nevěř tomu. [89] Oni sice chtějí se dostat domů po moři, ale nepodaří se jim to. Vždyť každou loď, která je veze, uprostřed moře potopí. Už pět velkých lodí plných Čechoslováků z Vladivostoku odplulo a všechny se potopily a Češi všichni zahynuli.

Takový osud stihne všechny!“ Ostatní se na chvíli zamlčeli. Posléze se opět jeden ozval: „Ale podívejte, kolik tam (v Rusku) bylo všelijakých spojenců: Čechoslováci, Japonci, Angličané a čert ví, kdo ještě. A co pořídili? Nic. Všichni museli utíkat před udatnou sovětskou armádou, aby tam všichni nepadli. Bože, kolik jich [90] tam zahynulo, spousty, spousty!“ Musel jsem se zasmát. Vyšel jsem ven, nevlídně na ně pohlížeje. Vzchopili se a počali se rozcházeti.

Mnoho Rusů nechce bráti kolčakovské¹⁸⁷ bankovky tisícirublové tištěné na lhůtu 1. června 1920. Říkají, že jsou to české peníze, že prý si je Čechoslováci tiskli sami. Dříve nám vytýkali, že jim sníme všechn chleba, jim prý zde v Rusku nezůstane nic.

16. května [1920]

[91] Lod', kterou očekáváme a která dnes [má] přijeti, opět nepřijela. Jak nám sdělují naše evakuační úřady, přijede prý až 22. května. Mnozí jsou již netrpěliví a rozmrzelí stálým čekáním a tím houpáním. Já se nezlobím, neb zde mám ještě trochu času a volné místo k zapsání různých hloupostí.

Před rokem byli jsme s posádkou na stanici Kljukvennaja ve střední Sibiři. Pěkná stanice s přiléhající vesnicí, kolem dokola [92] mírné návrší porostlé březovým hájem; na jihu vysoké vrchy, taktéž porostlé stromovím a pod nimi široký potok. Tak tu bylo krásně v létě, jenže povstalecké loupeživé bandy napadající a ničící stanice a trať nám nedaly mnoho té krásy užítí. Kljukvennaja byla často vyrušena střelbou povstalců, kteří obsadili vrchy a počali střílet do vesnice a do našich vozových příbytků. Ovšemže střelba dlouho netrvala; obyčejně „Úderník“ s plnou posádkou vyjel ze stanice na příhodné místo, vypálil po kopci několik ran z děla a povstalci již [93] „brali draka“, jak se říká vojenskou hantýrkou. Přepadávání se dělo velmi často a na různých místech, takže jsme měli práce dost. Skoro každý den jsme museli projíždět svůj rajon, dlouhý na 200 verst. Zpočátku jsme museli jezdit opatrně, zvláště v noci, neb trať byla často rozebrána a vlak rychleji jedoucí a nezpozorovaný poškozené místo vyjel z kolejí a celý se roztránil, přičemž mnoho lidských životů vzalo za své. Povstalci obyčejně rozebírali trať na vysokém náspu, kde se trať točila. Běda vlaku a v něm lidem, když vjeli na poškozené

¹⁸⁷ Alexandr Vasiljevič Kolčak – ruský admirál, v Ruské občanské válce stál na protibolševické straně. V roce 1918 v Omsku svrhl vládu vyšších důstojníků a nastolil vládu „vrchního vládce a diktátora vši Rusi“, viz K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 238-239.

místo! [94] V tento čas, před rokem, bylo takových neštěstí velmi mnoho. Po trati od Novo-nikolajevska¹⁸⁸ až k Irkutsku, což je asi 1400 verst, bylo zničeno a válely se pod násy sta a sta vagónů a desítky lokomotiv. Bylo hrozné se podívat na tu hromadu trosek, jež takřka v každém případě skrývaly pod sebou mnoho mrtvol. Teprve, když naše pěší pluky s pomocí ruských vojsk se vydaly do nedostupných lesů a hnaly nepřítel na příhodnější místo, aby jej zničily, bylo železničních neštěstí méně, a když byl nepřítel, [95] tehdy již hezky silný a vyzbrojený, v okolí Narvy,¹⁸⁹ (kdež byl štáb pověstného Ščetinkina¹⁹⁰) obklíčen a rozbit, přestalo přepadávání trati v našem rajonu úplně. Přesto ale jsme byli nuceni stejně projíždět svůj úsek, kvůli bezpečnosti a kontrole jako dříve, jenže s tím rozdílem, že jsme nyní jezdili velice rychle. Mosty po celé linii, od Novonikolajevska až za Irkutsk, byly obsazeny naší pěchotou. Měli tam i hoši též krušnou službu! Nejhuře bylo u těch mostů, které byly vzdáleny od stanice na osm i více verst. Tam vždycky přivezla [96] lokomotiva stráž, která změnila starou. Obyčejně stál u mostu domek, ve kterém stráž bydlela. Bylo jim jistě velmi smutno zde, těm hochům, zvláště když stáli na mostě na stráži. Kolem dokola neproniknutelný les, a všude ticho jako v hrobě. Jak snadno se mohl přiblížit nějaký povstalec – lupič, který tyto černé lesy zná lépe než tento voják svůj vagon, a jedním výstřelem zrádným ukončit mladý život tak těžce zkoušeného vojáka! Často se stávalo, že tyto hlídky byly přepadávány a jen [97] své neohroženosti vždy děkovaly, že vydržely neporušeny do příjezdu obrněného vlaku, před kterýmž měly bandy ukrutný strach. Však kdyby se jim takový „Úderník“ dostal rádně na kobytku, pamatovaly by [si to] do nejdelší smrti. Jakmile jej zaslechli přijížděti, rozprchli se na všechny strany do hustých tmavých lesů; a kdož tam za nimi půjde? Po porážce jejich na Maně¹⁹¹ a u Narvy by si nejvíce oddychly tyto hlídky. Přesto však byli vždy velice rádi, když slyšeli přijížděti nějaký vlak, třeba nákladní, a [98] ještě raději byli, když zleva se vynořil „Úderník“ a šíleným letem hnal se k mostu, u něhož se zastavil, a vyběhnuvší celé stráž z domku se ptal, co nového? Tu si hoši jistě vždy oddychli a byli pak pokojnější a veselejší. Po kratičké rozmluvě se opět „Úderník“ hnul kupředu a stráž se dívala za ním, dokud bylo viděti z něho nad lesem dým a slyšeti rachot kol a pancéřů.

¹⁸⁸ Novonikolaevskij – město v Rusku, leží na řece Ob, nachází se jihozápadně od města Penza, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 110.

¹⁸⁹ Narva – estonské město, nachází se u hranci s Ruskem, městem protéká řeka Narva, TAMTÉŽ, s. 67.

¹⁹⁰ Ščetinkin – nedohledán.

¹⁹¹ Mana – řeka v Rusku, protéká Krasnojarským krajem, viz K. PICHLÍK – B. KLÍPA – J. ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři*, s. 245.

Jak již podotknuto, když bylo na magistrále bezpečněji, jezdil „Úderník“ jako hrom, což bylo [99] posléze příčinou různých nehod i neštěstí. Bylo-li pěkné počasí, bylo zajímavé se dívat na takou jízdu. Vepředu i vzadu na dělech seděla posádka, železné přílbice na hlavách, ověšená bombami, na očích každý šoféřské brýle, po straně ostrý, zahnutý kinžal.¹⁹² Kdejaké místo neb sedátko vyčnívají z vlaku, bylo obsazeno bojovně vystrojeným vojákem. Připadalo mně to leckdy, jako když tatík Žižka se svými vozy jezdil, ovšemže ne tak rychle a s takovou výzbrojí jako my po kolejích. [100] Byla to někdy jízda přímo až zběsilá. Když jsem tak leckdy seděl při jízdě na malém sedátku, připevněném zezadu u kulometného vozu, anebo na střeše vedlejšího vozu s dělem, až se hlava točila a prach a písek se zvedal podél trati za prudké jízdy. Těšilo mě to tak jezdit, zvláště v létě, když všechno kolem zelené, všude plno květů různého druhu. Byl jsem již tak zvyklý na to ježdění, že mě kolikrát přišlo na mysl, jestli to jednou nezaplátím životem anebo zdravím, [101] neboť jsem byl stále neopatrnějším a v jízdě jsem lezl a skákal po schůdkách a po střeše. Však bohu díky, k úrazu jsem nepřišel. Velmi často se stávalo, že jsme doprovázeli vlaky s cenným vojenským materiálem, anebo vlaky s vysokými vojenskými hodnostáři do druhého rajónu, kde je převzal jiný obrněný vlak a vezl opět dále. Tak když jsme byli s posádkou v Ilanské, doprovázeli jsme jednoho dne vlak generála Janina.¹⁹³ Jezdili jsme s ním již častěji, ale tentokrát se nám stala malá nehoda. Vyjeli jsme ze stanice a vlak gen[erála] Janina [102] za pět minut za námi. Strojvůdce musel dávat dobrý pozor, aby [do] nás nenarazil v případě, že by nás dojížděl, neb trať se stále točí a proplétá hustými lesy a mezi kopci. Projeli jsme již několik stanic bez nejmenší příhody a blížili jsme se k městu Kamsku. Když jsme přijeli až k samému nádraží, musel strojvůdce zastavit, neb jsme neměli volnou cestu do stanice. Stojíme asi dvě minuty, když zaslechneme za sebou hukot vlaku, a než se kdo nadál, narazil na nás Janinův vlak a [103] roztránil nám dva vozy úplně. Ještě štěstí, že na sedátkách na „Úderníku“ v tu chvíli nikdo neseděl, bylo by se mu zle vedlo. Vyskočili jsme ven a hleděli na hromadu trosk – zničených dvou našich vozů, třetí byl poškozen. Silná železa, šíny¹⁹⁴ a vagonové konstrukce byly zohýbány a zpřelámány jako tenoučké plíšky. Kola odletěla jako u hračky a z ostatního materiálu byla jen podivná směsice. Strojník ovšem

¹⁹² Kinžal – dýka, viz. M. ŠROUFKOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko – český, česko-ruský slovník*, s. 195.

¹⁹³ Janin Maurice – (1862-1946), Francouz, vrchní velitel čs. zahraničních vojsk, generál francouzské armády. V roce 1918 velel čs. legiím v Rusku, řídil evakuaci čs. legií do vlasti, viz J. GALANDAUER, *Slovník*, s. 58-59.

¹⁹⁴ Šína – železná tyč, traverza či kolejnice, viz L. KLIMEŠ, *Slovník*, s. 704.

ihned zastavil a vyběhl z lokomotivy celý vyděšený. Přiběhl též důstojník od štábu gen[erála] Janina, též ustrašený. [104] Přivítal je křik, smích a dílem i nadávky vojáků, kteří utrpěli nárazem pár modřin. Strojník i onen důstojník rozpačitě pohlíželi na hromadu trosek, až posléze byli zavoláni dělníci ze stanice a za naší pomoci byly trosky zanedlouho odstraněny. Gen[erálu] Janinovi se prý při tom rozbilo všechno nádobí.

Podobná nehoda nás stihla, když jsme vezli z Krasnojarska do Klanské¹⁹⁵ generála Syrového. Již tehdy bylo málo lokomotiv, proto rozhodl se gen[erál] Syrový, že se [105] se svými pěti vagony nechá vždy připnout k obrněnému vlaku a ten jej proveze svým rajonem a předá druhému, což se stávalo též dosti často. Bylo to již na podzim, sníh pokrýval lesy i stanice. Vyjeli jsme s gen[erálem] Syrovým z Klukvenné večer, byla již čirá tma, až posléze vyšel bledý měsíc a matně nám svítil na cestu. Asi po 40 minutách jízdy jsme vjížděli do stanice Zaozerné.¹⁹⁶ Nedbalostí železničních zřízenců se stalo, že nás pustili po koleji, na které stál kratší vlak nějakého ředitele dráhy. [106] Voják, který seděl na předním voze v budce na stráži, buď spal, anebo nedával pozor na cestu a vylezl z budky právě v tu chvíli, když jsme narazili na onen vlak. Náraz byl velice prudký. Naše přední dva nízké vagony (platformy) projely první vagon stojícího vlaku, ten pak se do poloviny vrazil do druhého, druhý do třetího, třetí do čtvrtého. U našich vagonů pouze uletěly kola. Celý zadek tohoto vlaku byl nadzvednut vzhůru, takže to vypadalo směšně. [107] K zranění nepřišel nikdo, neb ve zmíněném vlaku v tu chvíli nikoho nebylo, pouze voják, který ze strážné budky vylezl, odnesl to několika odřeninami. Ač tím byl sám vinen, nadával jako špaček. Kdosi ze štábu gen[erála] Syrového řekl, že to je na Syrového nalíčeno, aby se rozbil, neb když vjížděl do st[anice] Kamarčaga,¹⁹⁷ též najel na stojící tam vlak a úplně ho roztrástil. Kdosi chtěl dojít pro náčelníka stanice a odstřelit jej, že prý on nese hlavní vinu. Byl však zakřiknut a [108] zamlčel. Museli jsme couvnouti dozadu a vyjeti na druhou kolej, roztráštěné „platformy“ jsme odepnuli a nechali na stanici a za několik minut jsme jeli dále, ovšemže už opatrněji.

Takových nehod jsme měli více. Jednou jsme přejeli prase, podruhé krávu. Jedenkrát jsme však přejeli člověka. Bylo to již v listopadu, kdy krajina je pokryta sněhem a mrazy dosahují slušné výše. Vyjeli jsme z Kanska k Ilanské domů, když bylo asi 9 hod[in] večer. Když jsme přijížděli [109] k mostu, asi 8 verst z K[anska] vzdáleného,

¹⁹⁵ Klanská – železniční stanice, nedohledána.

¹⁹⁶ Zaozěrnyj – město v Rusku, kterým protéká řeka Birjusa, nachází se jižně od města Krasnojarsk, viz *Ilustrovaný atlas*, s. 114.

¹⁹⁷ Kamarčaga – železniční stanice, nedohledána.

potkali jsme nákladní vlak, jedoucí do K[anska]. Pomalu utichajícím rachotem bylo náhle slyšet tři krátkých zapísknutí naší parní píšťaly – znamená to, aby strojvůdce okamžitě zastavil. Ten však pískání přeslechl a jel dál. Teprve na druhé výstražné znamení počal se „Úderník“ zastavovat. Vyskočil jsem ven, byli jsme již u samého mostu a naše stráž rozmlouvala s mostovou stráží. Přišel jsem k nim a naslouchám rozhovoru: [110] „Vyhýbal se bezpochyby nákladnímu a přišel pod nás! Ten bude mít ještě kabát pomačkaný!“ Povídal Ruml, stojící vpředu v budce na stráží. Mezitím seběhlo se více našich vojáků a uslyševše, že jsme přejeli člověka, ihned se vydali na zpáteční cestu jej hledati. Asi verstu od mostu ležel nešťastník v kaluži krve. Hlava celá rozbitá a zkrvavená, a obě nohy zpřelámané, jedna v kotníku odříznuta. Opodál ležel plátěný kufřík a za pásem, který [111] nesl písmena Ž. D., trčela malá sekyra. Schýlil jsem se k němu a poslouchal, je-li ještě živ. Bylo slyšet slabý chrapot deroucí se mu z hrdla. „Žije!“ povídám, „rychle sem broněvik!“ „Úderník“ se zatím vrátil a stál opodál. Několik vojáků přineslo dva kusy zbitých prken a opatrně kladli nešťastníka na ně. „Ten již nevydrží!“ pravil podporučík. „Myslím, že ano!“ odporoval jsem; „Jestli ho ihned zavezeme zpět do Kanska a dostane rychlou pomoc, může býti [112] při životě zachován.“ „Vykrváci, nežli nějakou pomoc dostane“ pravil opět podporučík, „a potom, i kdyby se z toho vykřesal, co bude mít za život takový nešťastník pozbyv obě nohy?“ „Raději ať zemře“, ozval se kdosi vzadu. Ač mě to bylo proti mysli, musel jsem se s tím spokojit. Nešťastníka naložili na zadní odkrytou „platformu“, více se o něj nestarajíc. B.¹⁹⁸ vzal jeho plátěný kufřík a šel do kulometného [113] vozu. Za chvíličku strojvůdce zapískal a hnuli jsme se k Ilanské. B. prohlížel kufřík, co v něm je. Mezi různými maličkostmi bylo též půl lahve kořalky. „Nu ovšem, ty nesmíš scházet nikde, bez tebe se nic neobejde“, smál se B. a dával některým pít. Nikdo však se nenapil, ačkoliv jindy by byli dali za ni nevíme co. Měl jsem stále na mysli přejetého železničního zřízence. Jistě již nebude žít, než dojedeme do Ilanské! Má asi rodinu – ženu a děti; netuší asi, [114] co se s jejich otcem stalo!

Když jsme dojeli do Kanské a na peroně zastavili, byl nešťastník mrtev. Jak by ne! I zdravý člověk, proležev takto na odkrytém voze na mrazu, by zmrzl. Jakýsi člověk přinesl nosítka a hoši na ně nešťastníka položili a podávali s nosítky dolů. Na jednom konci však příliš zvedli, takže mrtvola se svalila z výše dolů a padla na peron. Buchlo to příšerně.

¹⁹⁸ B. – zkratka nezjištěna.

20. května [1920]

[115] Přes všechny informace, které jsme dostávali od našeho evakuačního úřadu a odjinud stran našeho transportu, byly a jsou velice nespolehlivé, neboť 17. t[ohoto] m[ěsíce] přijela americká loď „Crook“,¹⁹⁹ na kterou se ihned nalodil těžký division,²⁰⁰ a zároveň i my jsme dostali pokyn, abychom se okamžitě připravili na nalodění, což se s radostí stalo. Každý si připravil svůj tlumok a čekal na parníček, který nás měl odpravit z Ruského Ostrova na Chniloj Ugol. Dne 19. t[ohoto] m[ěsíce] časně ráno přijel náš parník „Smělčak“, [116] na který jsme sedli, avšak hned při první cestě jsme měli smůlu. Porouchal se totiž stroj a parník nemohl z místa. Byli jsme nuceni čekat na „Střelka“, aby nás odtáhl. Konečně tento přijel; přivázal „Smělčaka“ k boku a hnuli jsme se. Než jsme však dorazili do Chniloj Ugol, bylo skoro poledne. Po cestě jsme měli samou smůlu a ztěžka jsme přistáli. Na Chniloj Ugol jsme dostali lístky a šli jsme na loď, kde jsme se seřadili, a celý transport čekal na loučení, neb loď již měla [117] odjíždět, čekala pouze na nás. Vlajky třepaly se ve vzduchu, když hudba spustila řízný pochod a generál Čeček²⁰¹ přicházel na loď s námi se rozloučit. Po proslovu vyletěla jako šipka až ku špici hlavního stožáru bílo-červená vlajka. Hudba zahrála českou a slovenskou hymnu, generál Čeček přál všem šťastnou cestu, načež provoláno Československé republice, jejímu prezidentu a vůdci T[omáši] G[arrigue] Masarykovi a všemu československému vojsku hřímavě [118] „Zdar!“ a za několik minut se již náš „Crook“ otáčel a vyjížděl z přístavu. Naposledy, vystrčiv hlavu z malého okénka, díval jsem se na pěkné panorama Vladivostoku a na ruskou půdu, dokud mně nezmizely z očí. Dávám ti poslední „Sbohem“, ty nešťastné, usouzené, ode všech vysáté a opuštěné Rusko! Nerad se s tebou loučím, do srdce i na duši padl tísnivý smutek, avšak domov mi kyne a vzpomínka na něho zastírá a smutek zahání. Přeji ti, ty nám všem Čechům drahé [119] Rusko, šťastného osudu a všeho blaha tvému těžce zkoušenému národu! S bohem, nebo Na shledanou?

22. května [1920]

První den plavby minul celkem klidně a nebyl takřka ničím zajímavý. Mohli jsme chodit po palubách, a tím nám dána možnost aspoň trochu si loď prohlédnout. Podle mého

¹⁹⁹ Crook – americká loď, na které byli legionáři přepraveni do Československa, viz M. PLAVEC, *Na Čechy*, s. 50.

²⁰⁰ Division – vojenská jednotka, obvykle u dělostřelectva, viz E. ORIÁN (ed.), *Československá legie*, s. 342.

²⁰¹ Stanislav Čeček (1886-1930) – příslušník čs. legií v Rusku, divizní generál. Patřil k prvním dobrovolníkům České družiny. Byl prvním čs. dobrovolníkem, který byl vyznamenán Řádem sv. Jiří, viz J. GALANDAUER, *Slovník*, s. 20-21.

úsudku je asi 200 kroků dlouhá; rychlost jízdy 14 uzlů za hodinu (1 uzel 1850 m).²⁰² Jest velice pěkně zařízena; všude [120] panuje největší čistota. Společná jídelna, koupele, umývárna atd., důstojnické kajuty, jídelna a salon vzbuzující obdiv svojí úpravou a čistotou. Lodní personál sestává většinou z černochů. Kuchyň je zde výborná, jídla dostatek, ačkoliv mnozí tvrdí, že jim nestačí, že mají málo.

Dne 21. května časně ráno projížděli jsme okolo menších ostrovů, zleva japonských, zprava pak bylo vidět ve veliké dálce modravé hory, břehy korejské. Většinou je celý transport stále na palubách, takže nám neujde žádná [121] sebemenší zajímavost. Od rána již bylo vidět mnoho létajících ryb, vyplašených naší lodí. Vylétají těsně u lodě, letí asi 30-50 kroků a opět se ponořují.

Celý den se slunce neukázalo; mlha zahalovala celou oblohu, potom začalo pršet. Počasí však je dosti teplé; každým dnem stoupá teplota větru. Odpoledne se moře počalo pěnit a vlny se zvětšovaly, až pak k večeru se válely jako nějaké násypy. Loď se začala kymáct, což bylo velice nepříjemné. Bolela mě trochu hlava, lehl jsem si. [122] Náhle cítím, jako by mě někdo zvedal vzhůru a hned na to jsem opět padal dolů, což se opakovalo. Některou chvíli se předeck lodě zvedal povážlivě, což na mě působilo velice nepříjemně. Cítil jsem, jako když mám v hlavě plno malých koleček přesně sestavených a jdoucích pravidelně. Však při každém zvedání a klesání lodě tato kolečka jako by se točila obráceně, v hlavě šumělo a rachotilo. Vyšel jsem na vrchní přední palubu, kde bylo houpání cítit nejvíc. Mnoho lidí již statečně [123] zvracelo; záchody byly přeplněny. Když to trvalo asi hodinu, byl každý, jako by vypil alespoň patnáct plzeňských. Když se setmělo, bylo postižených již mnoho. Tu a tam bylo vidět tragikomické výjevy. Například jeden se držel železných stěn záchodu a křičel při tom: „Já vám ukážu, co ve mně je!“ Druhý opět: „Já starej námořník!“ Každý měl strach z této noci a nechtěl jít ani spát, poněvadž v podpalubí bylo velmi dusno, takže to nutilo [124] k zvracení. Jeden ferina²⁰³ si uvázal na krk kotlík pro tento případ, což vzbudilo všeobecné veselí. Asi v 8 hod[in] jsem vyšel na zadní hořejší palubu. Tam kolísání nebylo tak cítit jako vpředu. Přesto však mořskou nemocí též strádalo mnoho osob, zvláště žen. Viděl jsem manžele, kteří se vedli pod paží a vrávorali jako opilí. Manželka snad stále omdlévala, neboť manžel nabral do úst vody a každou chvíli prskal manželce do obličeje. Čekal jsem též, že [125] budu

²⁰² Uzel – jednotka rychlosti pro námořní plavbu. Je to rychlost, při které loď urazí 1 námořní míli za hodinu, 1 uzel = 19 km/h⁻¹, viz M. CHVOJKA – J. SKÁCEL, *Malý slovník*, s. 243.

²⁰³ Ferina – šprýmař, šibal, filuta, viz L. KLIMEŠ, *Slovník*, s. 170.

zvracet, však nestalo se; pouze hlava více bolela, jako by kolečka v ní se chtěla rozběhnout. Chodil jsem též jako opilý, některou chvíli až smysly přecházely. Brzy však se moře trochu uklidnilo; vlny se zmenšily a přicházely šikmo, s velkým hukotem se tříštíc o loď. Pozoroval jsem dlouho toto vlnobití, a připadalo mně to, jako by se moře zlobilo a chtělo nás rozbít a pohltit, pěna chvilkami až k palubě vystříkla.

[126] Dnes je počasí dosti příjemné, ač ráno bylo zamračeno a hrozilo deštěm. Moře je dosud neklidné. Chvillemi se zdá, že se houpání bude opakovat.

Plujeme dále za příznivého počasí. Každý den je pozorovat podle tepla, že jedeme k jihu. Provází nás několik ptáků, jeden krásně barvený; když již nemohou letět, sednou na loď a jedou jako pasažéři. Téměř každodenně projíždíme [127] okolo menších a větších ostrovů, místy trčí do výšky holá skála obletovaná ptáky – racky. Teplota se stále stupňuje. V podpalubí v některých místech již není možno spát, ačkoliv četné ventilátory bez přestání pracují.

V saloně I. třídy vyvěsil amer[ický] strejda velkou mapu; natáhl nit' a špendlík několikrát za den posunuje, označuje cestu, kudy jedeme. Též kinematograf zde zřizuje. 22. května přejíždíme obratník Raka a vjíždíme do [128] tropického pásma. Krátce po šesté hodině již zapadá slunce.

Loďní posádka dělá různé přípravy pro nastávající vedra. Nad všemi palubami natahují plachty a do podpalubí spustili ohromnou rouru plátěnou, nahoře zařízenou tak, aby vítr jí procházel a profukoval podpalubí.

Podle mapy se již blížíme k Filipínským ostrovům, první to naší zastávce. Jedeme tam proto, že tam ještě Čechoslováci nebyli, tak aby prý si nás Filipínci prohlédli. [129] Šestým dnem plavby dojíždíme k těmto ostrovům a skoro celý den jedem blízko břehů, až konečně k ránu loď zastavuje před přístavem. Jsme nuceni zde stát až do bílého rána, do příchodu komise, pak snad nás pustí do přístavu. Pro veliké horko jsem nemohl dole usnout, lehl jsem si tedy na přídi na palubě, však spustivší se déšť mě sehnal opět na dolejší palubu. Když již jsem zde usnul, probudil mě ukrutný rachot – to spouštěli kotvu. [130] Stáli jsme před přístavem asi do 8 hodin; pak přijel malý parník, objel loď dokola a za malou chvíli jsme vjížděli do přístavu. Zmíněná komise zde byla brzy ráno, nic však neprohlížela. Na přístavu stály čestnou stráž asi dvě čety Američanů. Každého udivil ohromný ruch, zde panující. Na vodě plno parníků, menších a větších, ulice pak vedoucí podél přístavu plná automobilů a kočárů. K naší lodi ihned po přistání přijelo několik

parníků s baržemi²⁰⁴ [131] s nákladem. Bylo radost se dívat, jak jeřáby nakládají ohromné a těžké předměty (nový lodní šroub) a doplňují zásoby vody, uhlí a potravin.

Dostali jsme dovolení jít do Manily a prohlédnouti si toto město, kdysi španělské. Však ohromné vedro skoro každého sráželo. Na širém moři to bylo dosti příjemné, ale zde to nebylo k vydržení. Ani dost malý vánek nefoukl, aby nás alespoň trochu osvěžil. Z každého se lil pot [132] zrovna potokem. Většina z nás se vysvlékla takřka donaha, však nic to nepomáhalo. Koupelna byla přeplněna; každý se tlačil pod sprchu, aby se alespoň trochu osvěžil, však voda zde je teplá, takže málo osvěží.

Vzal jsem si též dovolenku do města, ačkoliv jsem byl vedrem jako vařený a v kapsách panovala temnota a pustota, a po obědě jsem se oblékl a vyšel z lodě. V přiléhajícím k lodi skladišti se nás pak shromáždilo asi 250. Byli jsme [133] rozděleni na malé skupiny; každá skupina dostala dva americké vojáky za průvodce a jedna za druhou vycházela do města. Ačkoliv se slunce pekelně opíralo, přece bylo na ulicích k vydržení, neb vanul slabý větřík, přesto však se každý ukrutně potil. Prošli jsme přístavem a zanedlouho jsme byli u města, obehnaného starou silnou zdí, kdysi sloužící za důkladnou pevnost; na místech, kde ulice protíná hradby, jsou kamenné, důkladné [134] brány. Všecko je velice zachovalé, snad ani jediný kámen není shozen. Hlavnější ulice spojuje elektrická tramvaj, vedoucí až na přístav. Ve městě je mnoho parků, bez lavic; unavené obecenstvo sedá do trávy a odpočívá. Za zmínku stojí též několik kostelů a chrámů, starých i novějších. Procházeli jsme ulicemi celí propocení. Ze všech oken domů a z obchodů zevlovalo na nás spousty domorodců, Američanů a Evropanů zde žijících. [135] Nejvíce snad naše přítomnost poutala malé i velké kluky – domorodce, kterých je na ulici jako smetí.

Asi po hodině této šílené procházky jsme již horkem sotva šli, proto požádali jsme našeho tlumočnicka, aby požádal průvodčí, by nás zavedli do parku. Prošli jsme několik ulic a octli jsme se v krásném parku, kde již odpočívala naše jedna skupina. Ovšemže jsme se k ní přidali a posedali do trávy. V malé chvíli [136] byli jsme obklopeni asi rotou domorodců, zvědavě si nás prohlížejících. Po chvíli odpočívání mezi tropickými rostlinami, krásnými palmami a jinými nádhernými stromy šli jsme do sousedící zoologické zahrady. To byla jediná příjemná chvíle, kterou jsem zažil v Manile. Obklopeny různými mě neznámými stromy, stojící klece s divokou zvěří a všelijakým ptactvem. Několik druhů medvědů, tygrů, pardálů, krokodýlů, spousty opic a mnoho jiné

²⁰⁴ Barža (vlečná), nákladní loď, viz M. ŠROUFOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko-český, česko-ruský slovník*, s. 59.

dravé zvěře hoví si v klecích v příjemném chládku. [137] Též větší kašna se zlatými rybami je pěkná.

Naši průvodčí pozorují, že máme žízeň, nás pak zavedli do amerických kasáren a dali nám vody. Na schodišti přivítal nás Číňan ruskými slovy: „как поживаете“.²⁰⁵ Odpověděl jsem mu: „ничего хорошего“,²⁰⁶ z čehož měl ukrutnou radost a smál se pak asi půl hodiny. Z kasáren jsme pak zamířili k akvárium, že jsme však žádný neměl peníze, nemohli jsme se tam podívat.

[138] Pak nás vedli k ohromným automobilovým garážím, to však nám již nebylo po chuti, proto jsme se uradili, že půjdeme na přístav a na loď; byli jsme ukrutně utýráni tou chůzí a vedrem. Američané nás ochotně doprovodili až na loď; kdež jsme jim poděkovali, ovšem jako kdo mohl: jeden česky, druhý rusky a jiný pouze mlčky.

Byl jsem rád, že jsem opět doma, že mohu svléknout ty propocené hadry, což jsem učinil okamžitě. Pak jsem [139] běhal po všech palubách a hledal místečko, kde by mě dost malý větrík zchladil, však marně, všude jako v pekle. Proklínal jsem v duchu toto úžasné vedro a velebil zlatou Sibiř a záviděl jsem těm nahatým domorodcům, pracujícím na lodích a ulicích to jejich tělo, přivyklé na horka. Mluvílo se, že se nám domorodci smějí, že se tak potíme, neb podle jejich mínění nyní prý žádné horko zde není, neb je zde již podzim. Hlavní vedra jsou prý v březnu. [140] S obavou hledím vstříc budoucnosti, neb musíme ještě projeti pět neděl horkým pásmem. Slibují nám Američané, že teprve přijedeme do skutečného horka (snad tedy do pekla).

Jsem rád, že je již večer, že alespoň to slunce do nás nepere, ač horko je stejné. Dlouho jsem chodil po palubách a hledal místečko, kde bych se vyspal, avšak marně, všecko obsazeno až příliš hustě. Byl jsem tedy nucen nocovat v podpalubí, což na mě působilo zle, neb ráno jsem sotva [141] vstával, byl jsem jako vařený, až když jsem nějakou dobu obléhal koupelnu, podařilo se mi pod sprchou se trochu osvěžit. Po snídani jsem opět bloudil po palubách, nevěda horkem a dusnem co činit. Tak jsem prochodil až do oběda, kdy jsem měl nastoupit službu. Vzal jsem si tedy řemen a opásal se jím, aby se mi každý povšiml, že službu držím řádně, avšak dlouho jsem nevydržel. Hodil jsem řemen na „postel“, svlékl se do naha a [142] zaujmul místo v koupelně, kdež jsem byl až do večere. V 6 hodin, když se setmělo, jsem si ulehl na palubu, kdež náhodou bylo jedno místečko uprázděno, a spal jsem klidně až do rána.

²⁰⁵ как поживаете – Jak žijete?

²⁰⁶ ничего хорошего – Ne moc dobře.

28. května [1920]

Ráno v 8 hod[ín] měli jsme vyjížděti opět z přístavu, však vypluli jsme až v poledne. Jak jsem byl rád, když loď opět byla na volném moři! Větrík začal foukat a ochlazovat a dobrá nálada se zase vracela. Do samého večera jsme pak jeli okolo menších [143] ostrovů a skal, dosti zajímavých. V jednom místě jsme viděli velrybu vyhodivší se nad vodou. Je to ohromné těleso. Když se pak skryla úplně pod vodu, stříkala do vzduchu silný proud vody jako vodotrysk velice vysoko.

4. června [1920]

Cesta z Manily do Singapuru má nám trvati asi pět dní. Pluli jsme třetí den, když jsme viděli asi na kilometr od lodě velký houf či stádo velkých [144] ryb – delfínů. Pluli při samém povrchu, rozkrývajíce klidnou vodu a vyhazujíce se vysoko nad vodu. Takových houfů těchto ryb je vidět v těchto vodách mnoho. Pluli jsme též celé půldne vodou, jež byla místy žlutě zbarvená jako nějakým plovoucím práškem. Čtvrtým dnem jsme se již pěkně přiblížili k Singapuru, jak bylo vidět na vyvěšené mapě. K večeru jsme uviděli ostrovy, známka toho, že již nemáme do přístavu daleko. Kolem těchto ostrovů jsme jeli celou noc. K ránu nám [145] zmizely z očí, zato ale se vepředu v dálce objevily nové. Podle mapy již co nevidět budeme v přístavu. Pomyslím na to s hrůzou a strachem, neb bude-li to takové jako v Manile, nevím, vydržím-li to. Přemyslím, neměl-li bych ještě před veplutím do přístavu si zaujmouti místo v koupelně pod sprchou a prožít tam alespoň dva dny.

Obavy moje se však, bohudík, nesplnily, neb do samého přístaviště jsme nedojeli; zakotvili [146] jsme asi míli od nábřeží, takže velikého vedra jsme prozatím nezažili, neb stále vál mírný větrík a ochlazoval nás všecky. Bylo to 2. června, když jsme přibyli do Singapuru. Z daleka bylo vidět město a přístav s velkým množstvím lodí, menších i velkých. Sotva jsme zastavili, byli jsme obklopeni spoustou lodiček; to Číňané již přijeli prodávat své zboží. Na každé lodičce seděli dva. Jakmile přijeli až k naší lodi, jeden z nich (který nevesloval) [147] zvedl dlouhou tyč s hákem a zachytil se jím o výběžek neb díru v lodi a přitáhl se až k samé lodi. Na to druhý pustil vesla a hodil nám druhý konec provazu, jež my jsme přivázali za železný kruh. Na druhém konci provazu byl přivázán proutěný košík, od nějž vedl opět jiný provaz; ten však držel Číňan v ruce. Po obou stranách naší lodě bylo těchto lodiček plno, jedna na druhé. Když si byl každý svoji loď uvázal, [148] začal křičet po rusky, což nás překvapilo; (tedy i zde se rusky domluvíme):

„Hod'a, hod'a, kupi, kupi!“, a ihned trhali za provaz, abychom vytáhli košík, dali doň peníze; spustili dolů, oni že pak naloží do košíku zboží a my si ho vytáhneme nahoru. Z příhrádek udělaných po stranách a vzadu loďky pak začali vytahovat a rozkládat své zboží: klobouky „panama“ (falešné), ponožky, plavky, pletené košile, různé krabice, doutníky atd. [149] Nejvíce lodiček však bylo s tropickým ovocem, jako: ananasy, kokosové ořechy, banány aj. Začal hned čilý obchod. Košíky létaly nahoru a dolů – dolů s penězi a nahoru se zbožím. Nejvíce prodali Číňané nabízející různého druhu a velikosti lastury, šneky a mořskou pěnu. Za dolaru plný košíček, koupil jsem si též. Nejzajímavější však byli prodavači různých papoušků a malých opic. Přijeli již [150] trochu pozdě, takže neměli ani místa, kde by mohli k nám přistát. Přece však se s velkým křikem prodrali skrze množství lodiček, přičemž papoušci vyděšeně vyvalovali oči a opice jako na výsměch posedaly na okraj lodičky, spustivše ocas do vody. Měl jsem sto chutí koupit si tu jednu opici, známí mě však upozorňovali, že prý je to zbytečné, doma prý jednu dostanu ještě s penězi a pak prý si [151] mohu opici, pořádnou neb malou, opatřit doma v leckteré hospodě za laciný peníz. Musel jsem uznat, že je to pravda, a tak jsem ji nekoupil.

Neméně zajímaví byli potápěči – Indové. Nazí a černí, jako když je naviksuje,²⁰⁷ přijeli na maličkých lodičkách (čemuž naši hoši říkali, že jsou to „škatulky“ od sirek). Křičeli na nás (kupodivu česky): „Peníz, malý“, a ukazovali, abychom jim házeli peníze. [152] Mnozí, majíce drobné mince kovové, házeli je do moře. Indové jako dravci se pokaždé vrhli ze svých loděk do vody, ponořili se, však za okamžik vypluli opět na povrch, vítězně ukazujíc chycený peníz a své bílé zuby. Dlouho trvala tato zábava, až pak již nikdo neházel do moře peníze, potápěči odpluli.

Číňané však obchodovali do samého večera. Na lodi snad nebylo Čechoslováka, který tehdy nebyl zakousnutý do ananasu nebo banánu. [153] Pak zas všechny odpadky házeli přes palubu zpět Číňanům do loděk. Před večerem nám přečetli rozkaz, že všem se povoluje východ do města, a ráno že přijedou pro nás barže. Každý reptal na to, že jsme zakotvili daleko od břehu, že se musíme nechat převážet, chceme-li do města.

Ačkoliv jsem mnoho chuti neměl do města jít, přec jenom jsem si pomyslel, že sem asi vícekrát nepřijdu a nyní mám [154] příležitost, tedy se podívám.

Ráno jsem se oblékl a po snídani jsme posedali do přípluvších dvou barží; zanedlouho přijely dva parníčky a odtáhly nás do přístaviště. Bylo nás mnoho všech,

²⁰⁷ Naviksovat – lešti viksem tj. černým leštidlem na boty, viz L. KLIMEŠ, *Slovník*, s. 774.

oddělili jsme se tedy čtyři od celé skupiny a dali se městem na vlastní pěst. První, co překvapí, jaksi je veliká čistota panující všude, nejvíce však v evropské čtvrti okolo různých velkých a nádherných domů a paláců. Ulice v této čtvrti jsou asfaltové, takže všechen hluk se zde tlumí.

[155] Byli jsme ještě předešlého dne upozorněni, že dnes, tj. 3. června, je svátek, totiž oslavy narozenin anglického krále²⁰⁸ (Singapur patří Anglii), u příležitosti čehož se bude konat nějaká vojenská slavnost za účasti následníka rumunského krále.²⁰⁹ Vzpomněli jsme na to nyní, však rozhodli jsme se nebrat na té parádě účasti a jít dále do města, což jsme bez meškání učinili. Dívali jsme se ještě zpět na moře z nábřeží na tu spoustu lodí, ověncených [156] na počest krále množstvím praporů, pak jsme zahruli do jiné ulice. Zanedlouho jsme překročili most a ocitli se v čínské čtvrti. Dlouho jsme však tam nemohli chodit, neb strašný smrad, tam panující, nám nedal; připadalo to, jako by na povrchu ulice hnily nezahrabané mrtvoly. Proto jsme hleděli co možná brzy se dostat do nějakého parku. Procházeli jsme hlavnějšími ulicemi, kde je dosti velká frekvence svého zvláštního rázu. Nehledě na to, [157] že je zde dosti rozvětvená tramvajová trať, projíždí rychle sem i tam mnoho velkých i malých automobilů, trojkolek, motocyklů; podivně působí na „našeho člověka“, když vidí, jak takový indický gentleman, majíc na sobě krátké kalhoty, košili (někdy i bez košile) a na hlavě široký slamák, sedí na motocyklu bos, neb jede na kole též bos a šlape o všecko pryč. Nejvíce však zde jezdí Číňanů – běhounů s dvoukolovými kočáry. Těmito otroky [158] jsou některé ulice přeplněny. Službu strážníků zde konají Indové, ač je jich zde mnohem méně než Číňanů (těchto jest 75 %).

Zašli jsme již hlouběji do města a dále se nám nechtělo, neb jsme byli již unaveni a skrz na skrz propoceni. Každému se propotil takřka celý kabát. Zahruli jsme doleva, kde bylo vidět více stromů, podle všeho park. Když jsme tam došli, shledali jsme, že to sice park jest, ale soukromý, čemuž nasvědčovaly pěkné vily, obklopené [159] palmami a jinými stromy, které vzbuzovaly náš obdiv a úctu. Na některém stromě rostly tak veliké listy, že jsem si v duchu netroufal unést ani dva.

Rozložili jsme se pod košatými stromy, svlékli kabáty a sušili se. Bylo veliké vedro i zde ve stínu, však větřík nás ochlazoval, takže jsme s rozkoší odpočívali; já však byl neklidný, neb jsem si vzpomněl na kokosové ořechy a ananasy a pomyslel jsem si, kdyby tak se některý utrhl a spadl mi [160] na hlavu, rozbije ji jako skleněnou makovici.

²⁰⁸ Jiří V. – R. G. GRANT, *První světová válka*, s. 15.

²⁰⁹ Carol II. – Kurt W. TREPTOW (ed.), *Dějiny Rumunska*, Praha 2000, s. 289.

Chvílemi to v korunách stromů zašustělo a já se skrčil, očekávaje, že to již letí kokosový ořech. Druzí se mně smáli, až pak jsem teprve zpozoroval, že ořechy rostou na vedlejším stromě a na tom, pod kterým sedíme, ovoce není.

Odpočínuvše si a osušivše kabáty, nastoupili jsme zpáteční cestu jiným směrem, než jsme byli přišli. Prošli jsme okolo několika vil; některé byly anglické, jiné japonské a čínské. [161] I zde, rozumí se, potkávali jsme elegantně oděné občany, kdežto v těch úzkých ulicích viděl jste skoro samé naháče. Zastavili jsme se na nároží a kupovali si od domorodce vodu s ledem pro občerstvení. Kolem nás prošel dlouhý průvod, bezpochyby to čínský pohřeb, neb v průvodu byli sami Číňané. Vpředu nesli různé barevné prapory s malovanými bohy, pak následovala ohromná jakási bedna, přikrytá těžkým kobercem, [162] nesená asi 30 polonahými Číňany; za ní šlo několik čínských muzikantů s trubkami a bubny; konečně dvě řady dvoukolových kočárů, tažený Číňany – běhouny, v nichž se vezla lepší čínská třída, bezpochyby to truchlící pozůstali. Celé toto procesí křičelo, každý z plného hrdla.

Odtud jsme zašli do velikého musea, které naše trampoty dokonale odměnilo, neb co jsme tam viděli, zajisté již nevidíme nikde a mnohý [163] boháč by za to musil dát pěkné peníze, kdyby to chtěl spatřiti; my pak jsme to zaplatili pouze svým potem. K vypovědění to není – přesto se jen zmíním. V první síni jsou voskové figury v životní velikosti – Číňanky a Číňané při různé práci; v pravé síni ukázky z památky začátku Čínské a Indické kultury; mnoho bůžků a bohů, ze dřeva i z bronzu, velmi staré. Různého druhu zbraně, kamenné i kostěné, dřevěné a železné, [164] jako sekery, kopí, šípy, luky atd., až po staré ohromné pušky a kanony. Různé práce ze dřeva, kovu a slonové kosti, vzbuzující obdiv. V levé síni pak jsou soustředěny všechny možné mořské obludy; ryby, hadi, pavouci, houby, štíři a jak se ty potvory všechny jmenují, na něž je skoro strach se dívati. Některé ty obludy dosahují dvou metrů i více délky, hadi šupinatí jako ryby, až 5 m. Ryby všemožného druhu, všech barev, pěkné i příšerné, [165] velké i malé.

V prvním poschodí opět vzbuzuje obdiv všecko ptactvo, žijící v tropech, od nejmenšího, jako brouk, až po ohromné pštrosy a krásné pávy. Jako mořští živočichové, tak i ptactvo má různé obludy mezi sebou, některé s ohromnými zobáky, jiní s dlouhými ocasy, (ač sami těla malého). Některý ten pták vypadá jako půl zvířete a půl ptáka, inu jakoby mořské obludy. Dále je zde mnoho ohromných krokodýlů, [166] želvy, hadi, jedovatí i ohromní hroznýši. V druhé polovině pak možno vidět všecku možnou zvěř, jako: slona, medvěda, tygra, levharta, buvola, nosorožce, pardála, divokého vepře a mnoho jiných, které jsem nikdy před tím neviděl. Nejvíce však je v tomto oddělení opic

všech druhů: šimpanzů, goril, orangutanů, dosahujících velikosti člověka. Naposledy jsme zašli do oddělení malého, kde je všelijaký hmyz, strašný [167] i neškodný. Motýl např. je až 25-30 cm v rozpětí.

Ani jsme si vše nemohli řádně prohlédnouti, neb již bylo málo času. Opustili jsme tedy museum a dali se kratší cestou k přístavu, neohlížeje se na žebravé polonahé Indy a zmrzačené a rozbodané fakiry.²¹⁰

Lituji, že jsem si nemohl zajít za město do domorodé vesnice, stojící větším dílem ve vodě. Jsou to jakéhosi druhu obydlí, veliké košíky na tyčkách zrobené [168] z proutí a z klacků, některé též z beden. Ze stromů vykukují rozcuchané hlavy černých Indů. V těchto místech je též čínské divadlo pod širým nebem, totiž místo, kde se hraje divadlo. „Umělci“ jsou různě zdobení a pomalovaní a co hrají, to čerti vědí. Obecenstvo sedí v písku neb na různých kládách a bednách. Hraje se bezpochyby celý den, neb „umění“ milovní domorodci přicházejí a odcházejí, někteří si přinesou sem jídlo aneb „produkty“, z nichž [169] teprve zde připravují jídlo, a za strašných zvuků trub a bubnů (divadelního orchestru) a na herce hledíce, jedí. Že je při tom křiku, hluku a rámusu, že není herce slyšet (občas umělci mlátí do bubnu, div ho neprorazí), netřeba připomínat.

Došli jsme k přístavu a tu se na nás vyhrnulo asi šest Číňanů, majitelů lodiček a nabízeli své služby. Vybrali jsme si jednoho a ten nás za amer[ický] dolar dovezl až k naší lodi. [170] Trvalo to asi hodinu a pěkně jsme se osvěžili, neb větřík nás ochlazoval. Byly však větší vlnky, takže se nám chvilkami voda do loďky nabírala.

Večer poskytovalo město nádhernou podívanou, bylo zvláště osvětleno.

Druhý den doplňovala loď zásoby uhlí a vody a třetí den jsme opět vypluli z přístavu.

10. června [1920]

Ze Singapuru jsme vypluli 5. června přesně v 6 hod[in] ráno. [171] Pluli jsme úzkými i širšími průlivy, než jsme se dostali k otevřenému moři. Jeden průliv byl obzvláště úzký; ním projíždělo mnoho parníků. Na břehu viděli jsme pobíhati několik opic. Pluli jsme celý den, když se nám ostrovy počaly ztráceti. Druhým dnem ještě bylo vidět Sumatru, velký to ostrov. Počasí bylo pěkné, moře klidné. Bylo vidět stáda vyskakující z vody delfínů, [172] z nichž někteří připluli k samé lodi a závodili s námi, občas se vylodivše nad vodu. Někteří byli asi půldruhého metru velcí. V noci pak, když bylo moře tiché, viděli jsme ve vodě plno světél – svítící to ryby.

²¹⁰ Fakír – chudobný muslimský mnich, viz L. KLIMEŠ, *Slovník*, s. 163.

Připomenouti dlužno, že zde takřka soumraku není; jakmile zapadne slunce, za několik minut je tma. Pěkné je to pozorovat z lodi; na jedné straně slabá záře od zapadlého slunce a na druhé již matně svítí měsíc. Tuto noc se obloha zatáhla [173] černými mraky a zadul silný vítr; po půlnoci pak spustil silný déšť. Pěkně se ochladilo, však následky všeho jsme pocítili hned časně ráno, kdy se moře počalo povážlivě vlnit a nás houpat. Co chvíle byl vítr prudší, a vlny větší. Lod' naše létala jako hračka. Námořníci svinuli plachty, aby nás jimi vítr nezabrzdl. Bylo opět ihned mnoho nemocných a hladových, neb mnohý se bál jísti, aby se mu neudělalo zle. Seděl jsem na přídi na palubě a [174] pozoroval vlny; některá byla ohromná a zvedla nás jak hračku do velké výše; hned na to jsme zaletěli dolů a ponořili se hluboko do vody. Dlouho však jsem tam nesesedl, neb vlny byly stále větší a najednou přinesl vítr kus té vlny a celou palubu polil, rozumí se, že i nás; byli jsme od hlavy až k patě mokří; ihned jsme slezli dolů a nahoru se již neodvažovali. Však ani zde jsme nebyli chráněni, neb náhle přiletěl opět „kus vody“ a zalil celou palubu. [175] Za minutku byli všecy paluby prázdné a vždy přiletěvší voda je omývala. Námořníci zadělali vchody do podpalubí, neb tam již počínalo býti velmi mokro. Obloha byla stále zatažena a každou chvíli spustil silný déšť. Hukot vln z větru stále byl silnější a bylo úzko jemu naslouchat. Tak se to prodlužovalo dva dny, až třetí den se vítr zmírnil, ale vlny byly stále velké. Některá se nalila jako dům a za ním povstala vždy hluboká dolina, [176] takže jsme se houpali stále pěkně. Mnozí nadávali a proklínali toto moře i cestu a naříkali, proč raději nezůstali v Rusku, a manželky našich vojáků prý volaly své manžele, proč prý je do Čech táhne; kdyby prý věděly, jaké to bude na moři, nikdy a za nic na světě by nejely (ей Бoгу бы не поехала).²¹¹ Mnoho tentokráte „postrádalo“ mořskou nemocí. Já nepozoroval nic, ani bolení hlavy, které jsem měl při prvním kolébání lodi na cestě z Vladivostoku do Manily; [177] skoro jsem byl rád, že se to tak houpá. Až třetí den jsem dostal nechut' k jídlu; však najedl jsem se přece a ráno mě již opět chutnalo.

Plujeme již šestý den a lod' se ještě kymácí ze strany na stranu. Během 24 hodin máme býti v Colombu; od rána je již vidět ve veliké dálce pevnina, bezpochyby to ostrov Ceylon. Blížíme se každou hodinou a před polednem konečně k němu přijíždíme, však plujeme podél něho dále. [178] Odpoledne přijíždíme k majáku. Přístav dosud není vidět, ač má již býti blízko.

²¹¹ ей Бoгу бы не поехала – ani za Boha by nejela

20. června [1920]

Přijeli jsme do Colomba v noci z 10. na 11. června a zakotvili opět dále od přístaviště. Dostali jsme všichni dovolení jet do města; vyšel jsem si též. Dva malé americké parníčky vozily nás ku břehu a druhé dva opět převážely dobrovolce 2. jízdního pluku z lodě „Sherman“²¹² přípluvší brzy po nás.

V Colombo tak dalece [179] nebylo nějakých zvláštností; město dosti výstavné a čisté, veliké parky s tropickými rostlinami a stromy – celkem všecko takové, jako v Singapuru nebo v Manile. Domorodci snad dělají výjimku svojí drzostí, zvláště malí kluci žebraví. Domorodí obchodníci vedli si vůči nám velice čile; vybíhali z obchodů a každý se snažil někoho z nás dostat do svého obchodu. Většina obchodů je zajímavá spoustou krásných výrobků ze slonové [180] kosti; ceny však jsou velmi vysoké.

Pili jsme v jednom hostinci pivo honosící se jménem „Pilsen“, však drahé a pramizerné jakosti.

Procházkou zašel jsem za město k moři, kdež byla pěkná podívaná na příboj; dělaly se ohromné vlny, tříštily se o skály s náramným hukotem a létaly do velké výše. Odtud mě vedla cesta do velkého parku, zajímavého tím, že je tam památný strom, pod kterým prý žil Adam [181] s Evou (v ráji) a z něhož Eva utrhla zapovězené ovoce. Několik mil od Colomba je vysoká hora, přes kterou prý byli Adam a Eva vyhnáni z ráje.²¹³

Zde v parku jsem viděl též ukázkou anglické šlechtnosti a kolonizace. Mladý gentleman (Angličan) nechal se dovézt od domorodce ve dvoukolovém kočáře sem do sadu a odbýval jej nějakým malým poplatkem; domorodec chtěl však podle zásluhy více, a když mu [182] Angličan nechtěl více dáti, rozčílil se tak, že nabral do ruky písku a chtěl mu zasypat oči. Angličan však vytáhl revolver a snad by byl střelil, kdyby domorodec – otrok ihned se bázlivě nevzdálil. Dlouho však pronásledoval gentlemana nadávkami a zlostí div neplakal. Po hříchu i naši domorodci nechali se zde vozit v těchto kočárkách lidmi – otroky; sprostý to, odsouzení hodný čin. Vzдор tomu, že za laciný peníz zde možno [183] použití tramvaje neb automobilu, musí se takový ničema nechat vozit od otroka. A potom Rusové říkali o nás: „образованный народ“!²¹⁴

Zajímavé, ba překvapující je, že v Colombu téměř ve většině obchodů se možno domluvit rusky.

²¹² Sherman – americká loď, na které byli přepraveni legionáři do Československa, viz M. PLAVEC, *Na Čechy*, s. 50.

²¹³ Gn 3, 19.

²¹⁴ образованный народ – vzdělaní lidé

Jinak zde žádných zvláštností neb zajímavostí není. Proto byli jsme povděční, že hned druhý den, tj. 12. června odpoledne, zvedli jsme kotvy a vypluli odtud. Žádný z nás [184] však ani netušil, co budeme mít za zkoušky po dobu této cesty. Hned, jakmile jsme vypluli z Colomba, začaly s námi vlny opět házet, což žádnému příjemné nebylo. Hůře však bylo, když jsme se dostali dále do moře. Vlny s námi pohrávaly jako třískou a občas některá zalila celou palubu, kdež nikdo nemohl postát. Zlé to bylo též s jídlem. Málo bylo těch, kteří se dostali do jídelny, aby nebyli zasáhnuti některou vlnou a promočeni úplně. [185] Já téměř ani neusychal, stále jsem byl promočen. Tak to trvalo opět celých osm dní a ku konci to bylo nejhorší. Loď se tak silně kymácela, že přivázané slaběji věci létaly po palubě a lidi div nelezli po čtyřech. V jídelně a v podpalubí bylo zrovna boží dopuštění; stoly, lavičky, kotlíky a vše, co nebylo přivázané neb jinak upevněné, lítalo po podlaze jako zběsilé. Paluby byly prázdné a všude plno vody. [186] Též mnoho létajících ryb bylo vyhozeno vlnami až na palubu. Netřeba připomínat, že číslo nemocných se značně zvětšilo. Též přítel Antoša povážlivě se roznemohl.

Každému spadl kámen ze srdce, když po devítidenní plavbě jsme změnili směr plavby a zabočili jsme zálivem k Rudému moři. Zde je moře již úplně klidné, takže jízda opět příjemná. Paluby ihned se oživily a kdo mohl, vylezl si na nejlepší místo a [187] neopustil ho, dokud se na něm nevyspal. Každý si oddechl a místo dřívějšího proklínání bylo opět hlučno a veselo. A den máme již za sebou; vyjíždíme okolo pevnosti postavené na ostrově do Rudého moře.

1. července [1920]

Cesta Rudým mořem byla celkem klidná, ačkoliv jsme se v něm ještě dva dny pohoupali, však nebylo to tak zlé. 25. června k večeru uviděli jsme [188] z obou stran břehy; neklamné to znamení, že se nacházíme již v úžině a brzy přijedeme do Suez. Prohlížím mapu a vidím, že se nacházíme v historicky památných místech. Po levé straně Afrika se známým Nilem a Palestinou, po pravé Arábie s pověstným tureckým městem Mekkou a jinými městy. Též se zde v blízkosti nachází známá z bible hora Sinaj. V těchto místech asi přešel žid Mojžíš se svým národem přes moře, uhodiv holí do něho, aby se [189] otevřelo.²¹⁵ Máme u našeho „Úd[erníku]“ též Mojžíše a dorážíme naň, aby se

²¹⁵ Ex 17, 70.

postaral o hůl a sebral všechny Židy a převedl je zpět do Palestiny, což on nechce učinit, že prý sám nepochází z národa vyvoleného.

26. června ráno přijíždíme do Suez. Je to nevelký přístav a velmi mělký, takže loď musí přistávat daleko od břehu. Dlouho jsme se zde nezdrželi. Naložili na loď našich několik malých loďek a velký reflektor, načež jsme pod vedením [190] průvodčího vpluli v Suezský kanál, kdež jsme potkali několik větších lodí. S[uezský] kanál je asi 90 mil dlouhý a vede přes několik jezer do Port-Saidu.²¹⁶ Jezditi kanálem se musí pomalu, jen 6 mil za hodinu; tudíž cesta ze Suez do Port-Saidu nám trvala asi 15 hodin. Přijeli jsme tedy do Port-Saidu v noci ze 26. na 27. června. Hned časně ráno přivezli k naší lodi 10 barží uhlí a vodu a začali nakládati. Dělnictvo zdejší je z Turků, Arabů a Beduinů;²¹⁷ [191] při práci nadělali více hluku a křiku než práce. Nehledě na to, že zasvinili celou loď, takže jsme byli všichni začerněni, sypali uhlí tak neopatrně, že protrhli silný žok a zasypali uhlím mnoho postelí a věcí u 3. skupiny. Z toho povstal rámus a hoši vynášeli šaty, příkrývky a vůbec všechny věci, co měli, nahoru na palubu na polovic zničené; lodní správa byla nucena všechny šaty dát vyčistit a opravit do města.

Prodavači přijeli na loďkách [192] a nabízeli doutníky, cigarety, arbuzy,²¹⁸ citrony, okurky atd. Nejvíce zde bylo pohlednic z Kaira,²¹⁹ Port-Saidu a Jeruzaléma. Čilí mohamedáni prodávali růžence, obrázky a křížky, prý z Jeruzaléma.

Byl jsem též ve městě, však kromě zlotřilých domorodců, jejich mešit a zakuklených žen nic zajímavého jsem nenašel. Kupovat zde není nic radno, neb jsou zde samí zloději; buď chtějí dvakrát platit anebo jednou pořádně natáhnou. [193] Naši převažeci byli tak drzí, že když jsme jim nedali „bakšiš“,²²⁰ zůstali s námi stát daleko od břehu a nechtěli veslovat tam ni zpět. Rozumí se, že jsme proti takovým energicky zakročili, neb oni brali plat od naší lodní správy a nás ještě chtěli odírat.

Po městě není radno chodit v odlehlejší ulice, neb zde bylo několik případů zranění našich dobrovolců domorodci. Na loď „Sherman“, která sem přijela o den dříve než my, [194] nevrátili se z města tři dobrovolci. Možná dost, že jsou již někde zahrabaní.

²¹⁶ Port – Said – egyptské přístavní město, nachází se v severní části Suezského průplavu, *Ilustrovaný atlas*, s. 118.

²¹⁷ Beduinové – odvozené od bedy – poušť, poušti náležející, v poušti se zdržující, kočovní Arabové, viz *Ottův slovník 3*, Praha 1890, s. 605.

²¹⁸ Arbuzy – meloun, viz. M. ŠROUFKOVÁ – R. PLESKÝ – M. VENCOVSKÁ, *Rusko – český, česko-ruský slovník*, s. 54.

²¹⁹ Kairo – Káhira, viz Olga LIMBURSKÁ – Eva MRÁZKOVÁ a kol., *Německo-český, česko-německý slovník*, Praha 1991, s. 656.

²²⁰ Bakšiš – spropitné, úplatek, viz L. KLIMEŠ, *Slovník*, s. 49.

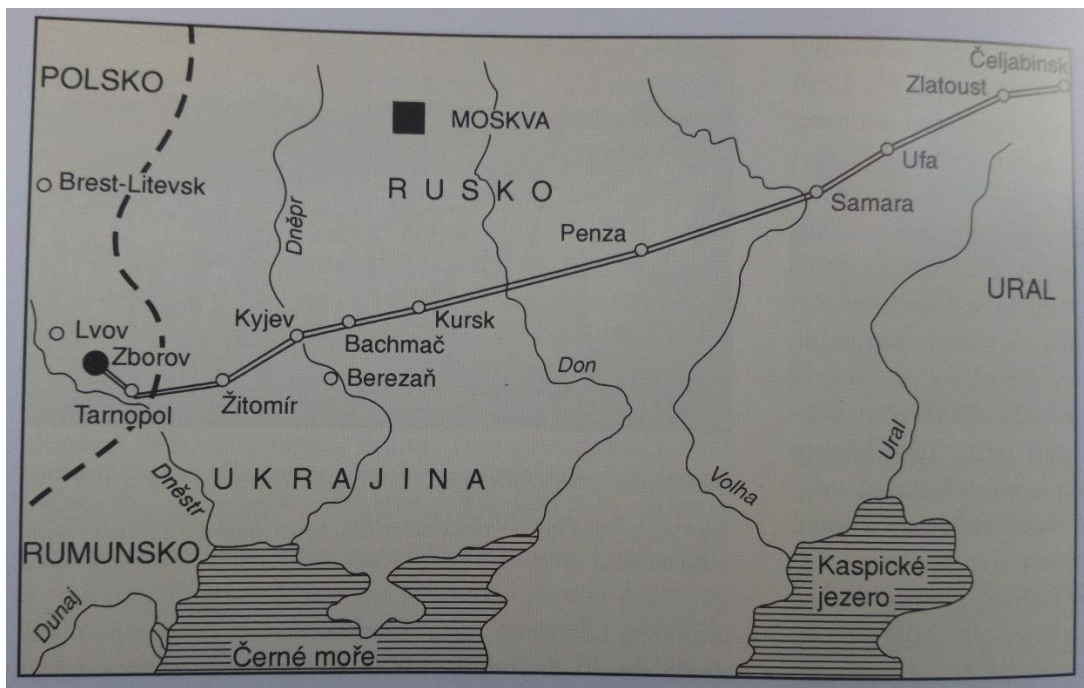
Konečně 29. června v poledne zvedli jsme kotvy a vydali se na poslední cestu mořem do Terstu. Mnoho je debatování a povídání; na každém je vidět, jak se těší na domov a raduje se z toho, že tuto proklatou cestu brzy budeme mít za sebou.

Každý tvoří plány do budoucnosti mlčky, v myšlenkách i nahlas. Já jsem jich už několik utvořil po čas [195] plavby, však opět se vyskytuje nový a starý se hroutí, až posléze si umiňuji nechat všech plánů a řídit se až doma podle okolností. Těším se velmi na tu chvíli, až své milé opět za tak dlouhou dobu obejmu, však radost mi poněkud zastiňuje obava a starost s budoucností.

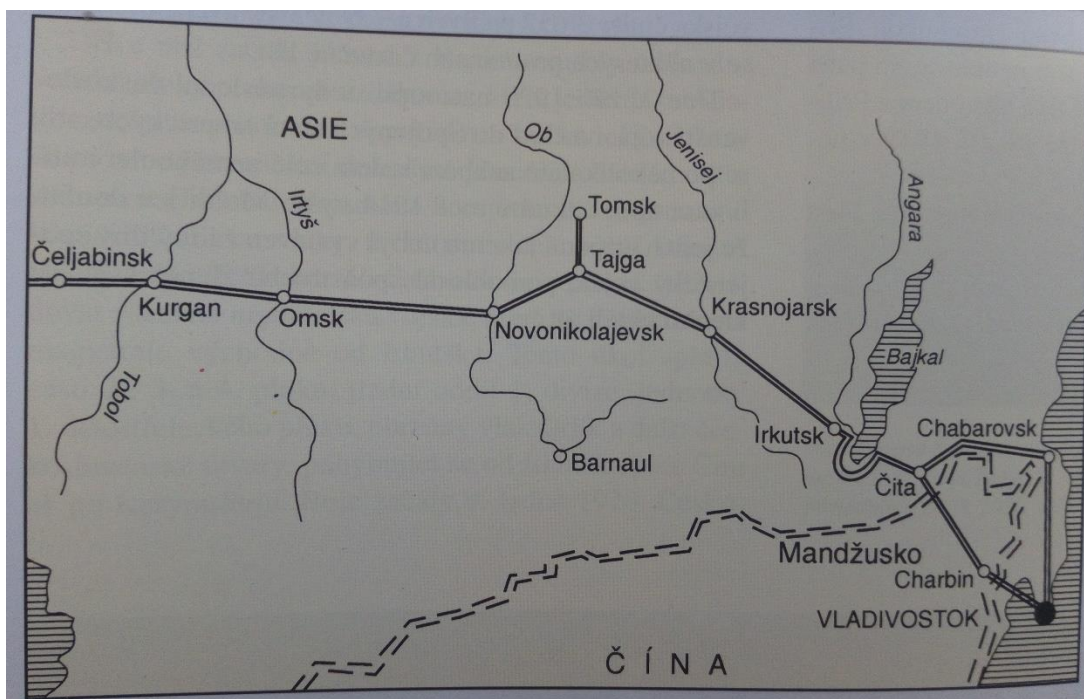
Dnes příjíždíme k ostrovu Kréta; máme do Terstu ještě tři dny plavby.

Příloha č. 3 – Mapy a itinerář cesty Vojtěcha Holana v roce 1920

Mapa č. 1 – Místa, kterými projížděly vlaky s legionáři

Mapa č. 2 – Místa, kterými projížděly vlaky s legionáři

Tabulka č. 1 – Itinerář cesty Vojtěcha Holana v roce 1920

Místo	Příjezd	Odjezd	Dopravní prostředek
Pograničná	2. dubna	14. dubna	obrněný vlak Úderník
Nikolsk-Usurijsk	14. dubna	18. dubna	obrněný vlak Úderník
Naděždinsk, Okeanskaja	19. dubna	19. dubna	obrněný vlak Úderník
Druhá říčka	20. dubna	20. dubna	obrněný vlak Úderník
První říčka	21. dubna	23. dubna	obrněný vlak Úderník
Vladivostok	24. dubna	29. dubna	obrněný vlak Úderník
Ruský ostrov	29. dubna	19. května	parník Strjelok
Gniloj Ugol	19. května	19. května	loď Crook
Manila, Filipíny	25. května	28. května	loď Crook
ostrov Singapur	2. června	5. června	loď Crook
Colombo, Srí Lanka	11. června	12. června	loď Crook
Suezský průplav, Egypt	26. června	26. června	loď Crook
Port-Said, Egypt	27. června	29. června	loď Crook
Kréta	1. července	neuveďeno	loď Crook

Příloha č. 4 – Obrazová příloha

Obrázek č. 1 – Legionářská karta

K 740992 / *Holau*

Čech-Slovák: příjmení Holau

Křest. jm. původní Vojtěch pravosl. _____ otcůstvo Josef

Den 4, měsíc V., rok 94 a místo narození Čp. Chlumec

Domov. obec Čp. Chlumec polit. okres Čadčany

Adresa na své rodiče a příbuzné _____

Číslo pl. v rak. arm. 28 zp. hodnost tamtéž _____

Zaměstnaní knihkari vzdělání ob. šk.

Politická příslušnost ve vlasti (Sokol) noe. dem.

Svoboden, ženat, vdovec, děti proč., kdy a kde zajat 21/III. 15 Rakupy

Místo posledního pobytu v zajetí } Omaha **740992**

Zařazen do českoslov. vojska dne R.V. 1918 v Omaha

Čís. pluku 1. pluk 2. divize čes. voj. i hodnost v něm _____

Vlastnoruční podpis: _____

Čís. 70.784.

Poznámky:
Korakovou
Grook
dne 9/7 1920
Volavský, Malá
Českoslov. vojsko 28. srp.
Čp. Chlumec 19. IV. 1918, příl.
občanské odboje v Rakupě

Obrázek č. 2 – Žádost legionáře Vojtěcha Holana z roku 1920

Střelmistě
obrněného vlaku „Úderník“
Holan Vojtěch,
Stanice Mulin, 3. dubna 1920.

Veliteli
obrněného vlaku
„Úderník“.

06 Žádost.

Žádám o vyhotovení výkazu o činnosti v osvobozovacím
kruhu na základě nařízení Vojenské správy na Sibiři
č. 23559. ze dne 31. prosince 1919.

Příloha:
Příběh mého pobytu v Rusku.
Vojtěch Holan.

VELITEL
OBRNĚNÉHO VLAKU
ÚDERNÍK
Dne 3. dubna 1920
Čís. 119
H. Mulin.

Mobilizačnímu oddělení voj. referátu
česl. vojska na Sibiři

Žádám za vyřízení.

1 příloha

Velitel obrněného vlaku „Úderník“
Mulin

Vojenský historický archiv
kopie materiálů 824 110. V. 10
číslo: 3

Obrázek č. 3 – „Průběh mého pobytu v Rusku“

Průběh mého pobytu v Rusku.

Předl jsem do zajetí 21. března 1915. Po pětinedělní nemoci odeslán jsem byl ze Samary do zajateckého tábora do Omska, kde jsem byl 20 dní, načež mě poslali na polní práce do Tobolské gub. do kozácké stanice Kojjiru. Tam jsem pracoval celé léto káček za den: mo, týden za týdnem v polích, nemají možnosti zajetí, ani do vesnice, takže jsem nepoznal ani teč Čechů, kteří tam pracovali, kromě dvou, kteří pracovali se mnou v polích. Nemohu již snést takový život, proto jsem odešel. Po několikadenní chůzi, došel jsem spěš. do Omska, kdež mě zaviřeli do tábora, odkud mě pak najal do práce sedláka a koza, Akmolinské oblasti. Tam jsem pracoval ve svém oboru (stolarářském) a seznámil se ihned se všemi Čechy, kteří tam pracovali na polních pracích. Tam jsem také dostal poprvé do rukou „Čechoslováka“ a „Čechoslovana“, které vydával Frant. Plzák, pracující tam též jako stolar. Sblázešli jsme se vždy v neděli na 2-3 hodiny, neboť více času nikdo neměl (kromě mě a Plzáka). Tam jsme četli a míněné časopisy, poradili též brožury, které jsme pak předpláceli společně. V létě 1916. usnesli jsme se založit vrboučku organizovanou Čechů a Slováků v koze. Pro poměrně malý počet členů, (asi 18) zvolen jeden funkcionář (pokladník, předseda) Fr. Plzák, a začalo se s vybiráním příspěvků dle organ. ustanovení. Přirozeně, se proti nám sušivě stvali pracující tam Němci, a chadávci, důsledek čehož bylo to, že Plzáka, jako „bunšaré plennyj“ odvřeli a zaviřeli do lagru v Omsku. Plzák pak předal vše Frant. Konvalinkovi, ten však se odkázal pro nedostatky, času, i z jiných důvodů. Byl jsem tedy zvolen důvěrníkem já. To bylo 18. V. 1916. Poněvadž však u sedláka, kde jsem byl zaměstnán jako stolar, nebylo možno organizačně pracovat, pořádali schůze a t. d., vymohl jsem si u volostního úřadu, že mi mohou najmouti byt a dílnu, a pracovat pro místní obyvatelstvo. Najmul jsem si tedy byt, a měl jsem ve všem ihned volnější ruku. Za krátko jsem se seznámil s Čechy a Slováků ze sousední vesnice, načež jsem přistoupil k činnosti po celé volosti. Tož se mě dařilo; křoval jsem pouze, že časopisy došly velmi nepravidelně, bezpochyby se cestou ztrácely. V velikých svátcích pořádali jsme večírky (4 hudebníci)

Vojenský historický archiv
kopie materiálů 274. 616. V. HOLLAN
číslo: 4
10/17

Obrázek č. 4 – Pokračování „Průběh mého pobytu v Rusku“

na které jsem vždy pozval všechny zajatce slovenské národnosti. Při lidových platech, jaké měli zajatci na vesnici (3-10 r. měs.) podávalo se vždy při večerku vybrati 20-30 rublů na invalidní fond (které jsem posílal na redakci Čechoslovana). Svolával, nepodařilo se mě ni jednoho Slováka do vojska. Po Zborovském vítězství, jímž jsme byli nadšeni, většina nás chtěla do vojska, však narazili jsme na tuhý odpor volostních úřadů, kteří za žádnou cenu nechceli nás pustiti, ovšem na popud pedláků, u kterých byli naši hoši velmi oblíbeni. Zajel jsem tedy do Omska, kdež u známého J. Malcecha jsem se informoval o příjedu emisarů a posílal jim, aby ho k nám poslali. Zároveň jsem se dověděl o Omském Sdružení Čechů a Slováků, však pro nedostatek času jsem si vzal pouze adresu náčez, přijda domů, ihned jsem navázal s nimi písemné styhy. Emisarů však nepřišel, snad proto, že jsme byli daleko vzdáleni od železnice a bylo špatné spojení (porozkami). Žádal jsem písemně O. S. Č. a Sl., aby jim k nám poslali, však opět marně. Sloučili jsme se tedy s O. S. Č. a Sl., od nichž jsme též dostali legitimace. Po bolševickém převratu se náš počet zmenšil, (následkem „provody“) se rozběhli po okolí „hledat štěti“. Na to kraj bylo příměří s Němci. Dostával jsem tehdy jen kusé zprávy o evakuaci našeho vojska do Francie, o které u Bachmace. Vyjžděl jsem se opět do Omska. Tištěl jsem projektů páty pluk na výhled a poznal jsem, že klusé drvanáča; vrátil jsem se a ihned vše oznámil hoším. Uonesli jsme se, co nejrychleji jednal; a poněvadž nám bolševici dávali „provody“ (ne však pedláci) správi jsme se o to, a podle smluvy jsme skoro všichni spustili vesnici. Ze posledni vesnice ovšem až kake, jenom se o 5 dní pozdeji. Tak jsme přišli do Omska ne slobný punkt a ihned zařazeni do ~~Omska~~ vojska. To bylo šestého května 1918.

Nemaje žádných dokumentů s mé org. činnosti v svobod. knuti, kromě zápisníku který mě sloužil za kalendář a za denník, odvolávám se na svědectví se mnou přítelů, do vojska dobrovolců:

svobodníka	F. Konvalinky,	legit. č. 966.	vyjí. knutka 12. Čel. št. pl.
"	F. Háška,	" " 972.	" 3. Čel. 7. Zičky pl. 1. kul. rola
střelce	Jan Husáka,	" " 967.	" " " " " 4. rola
desátníka	Još. Titoula,	" " 974.	" telegram. št. Čel. vojsk (ob. Smjansk)
svobodníka	Još. Klájska	" " 973.	" 3. Čel. 7. Zičky pluk
střelce	Jan Nováka	" " 973.	" " " " " 4. rola

dále na: Hartáka J., Prclala F., Merdlika B., Fojta Rud., Křižana Jana Bubička Jana a Malcecha Još. jiné pobyt mé není znám.

Fojtač Holan
střelce,
občinného stáku "Hledník".

ojenský historický archiv
kopie materiálů SPH 600. V NOCAN
číslo: 5

Obrázek č. 5 – Demobilizační záznam Vojtěcha Holana z roku 1920

Ob zeleznici pluk
Náhradní vojína.

1894/14.

Lesie	Francouzská
	Italská
	Ruská

Demobilizační záznam.

I. Údaje všeobecné.

Nynější vojenská hodnost	<i>skládkář</i>	Jméno a příjmení	<i>Vojtěch Holan</i>
Pluk, oddíl atd.	<i>Československý pluk, náhradní</i>	Den a rok narození	<i>4. 4. 1894</i>
Příslušná domovská obec	<i>St. J. Olmütz</i>	Příslušný politický okres, země	<i>Střelivý (Děvčívka)</i>
Jest v legiích od	<i>1918</i>	Obdržel v legiích vyznamenání	
Zda ženat či svobodn	<i>svobodný</i>	Civilní zaměstnání	<i>skládkář</i>
Zda-li požívají příslušníci rodiny vyživovací příspěvky a kterou vyživovací komisí byly tyto přiznány		<i>žádné</i>	
Přesná adresa po propuštění (zem, politický okres, obec, ulice a číslo domu)		<i>Olomoucký pobřeží 1. c. 204</i>	

II. Údaje o vojenském poměru v bývalé rak.-uherské armádě.

Kdy odveden (kdy uznán u domobranecké přehlídky za schopna)	<i>1914</i>
Kde a kdy nastoupil ve válce službu	<i>1914 do Bruselu</i>
Kterému pluku, oddílu, ústavu atd. byl po nastoupení vojenské služby ve válce přidělen	<i>28. ženit. pl. v Bruselu</i>
Kterému pluku, oddílu, ústavu atd. náležel, než upadl do zajetí, neb než opustil rak.-uherskou armádu	<i>"</i>
Jakou měl vojenskou hodnost	<i>voják</i>

III. Poznámka.

Podulitz dne *11. října* 1920

Jmenovaný stvrzuje, že hořejší údaje jsou správné.

Vojtěch Holan Podpis.

Popelchala Podpis velitele roty neb jeho zástupce.

IV.

1. Doplňovacímu okresnímu velitelství
 2. ~~Zeměbraneckému doplňovacímu~~ okresnímu velitelství
 3. ~~Domobraneckému~~ okresnímu velitelství
 4. 6. oddělení (legionářskému) prezidia ministerstva Národní obrany Praha-Hrad.

ad 1, 2 neb 3. ku provedení demobilizace a propuštění podle ustanovení výnosu MNO, oddělení III, doplň. č. j. 10.000 ex 1918.
 ad 4. na vědomí

Razítko ederačního velitelství.

Podpis velitele: *Popelchala*

KAPITAN VORREITH.

Podulitz dne *11. října* 1920

Tiskárna MNO, v Praze.

vojenský historický archiv
kopie materiálů
číslo: 1
1977

Obrázek č. 6 – Oznámení o odemobilizování Vojtěcha Holana z roku 1920

č. domobran. okres. velitelství v Písku
č. 4700 / 296

Legie Ruska

Oznámení

Odemobilizace legionářů dle výnosu č. 53180 / org. mob. 4. 1920

jméno a příjmení	Státníste Rus. leg.
Legionářské pluk, oddíl	Holan Vojtěch
číslo propustky	Obnovný vlak Udr. mob.
Den a rok narození	č. 414 1894
Christianá dom. obč. obč. číslo	Vp. Olomouc - Skalčany
číslo propustky	29. 10. 1920
Adresa pro propuštění	Mladá Boleslav II. č. 204
Podpis	číslo propuštění

Obrázek č. 7 – Potvrzení o přiznání statutu legionáře z roku 1921

**Ministerstvo Národní Obrany, kancelář Československých legií.
Evidenční úřad.**

Číslo 44366

Kolku prosto podle §u 16. zákona ze dne 24. července 1919 č. 462 sb. z. a n.

Potvrzení,

že (jméno a příjmení) Holan, ěapěch yo. 484
 vojenská hodnost a poslední voj. těleso prvního štábu obrní vlak o 2. úderu
 narozený dne: 14. 1894 v Čyp. Chlumeck okres Čechy země Čechy
 příslušný do dělo okresu dělo země dělo
 jest ve smyslu §u 2. zákona / dne 24. července 1919 č. 462 sb. z. a n. a článku 5. vládního nařízení ze dne 14. 1920 č. 151 sb. z. a n.

legionářem.

Do československé armády legionářské přihlásil se dne (slovy) osmiho
 měsíce (slovy) května
 Do armády spojenecké vstoupil roku (slovy) devatenáctel
osmnáct

Z čl. legionářského vojska byl řádně propuštěn dne (slovy) devátého
 měsíce (slovy) července
 Na území čl. republiky z Ruska se vrátil pouze pro ty, kteří se vrátili po 31. prosinci 1919 z Ruska) roku (slovy) devatenáctel
dvacet

2. Jest dosud ve vojenské službě.
 3. Jeho služba legionářská počítá se mu do dne (slovy) konce července
 roku (slovy) 1921 také celkem obnáší (slovy) šest roků
 měsíců (slovy) devět kalendářních.

Toto potvrzení jest dokladem pro nabytí všech práv, vyhrazených legionářům zákonem ze dne 23. V. 1919 č. 282 sb. z. a n. a ze dne 24. VII. 1919 č. 462 sb. z. a n.

V Praze, dne 3. června 1921.

Vlastnoručně podpis majetníka: Jan Holan
 Podpis přednosty Evidenčního úřadu: Jan Holan

Nehodící se budiž škrtnuto.
Opraveno dne 23. VIII. 22

Vojenský historický archiv
 kopie materiálů potvrzení
 číslo: 1 v. HOCAN 4027

Obrázek č. 8 – Fotografie legionáře Vojtěcha Holana

Obrázek č. 9 – Fotografie legionáře Vojtěcha Holana (sedící)

Obrázek č. 10 – Obraz, který si Vojtěch Holan přivezl z Ruska

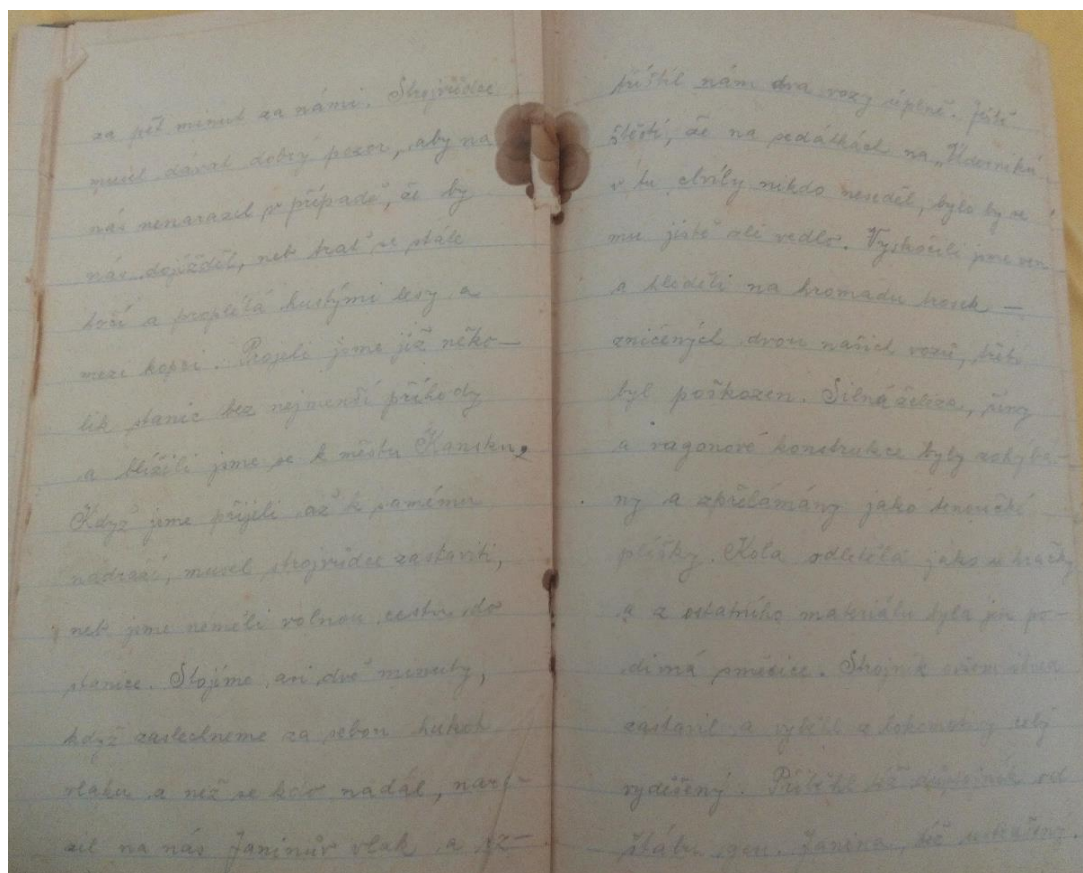
Obrázek č. 11 – Lastura, kterou si Vojtěch Holan přivezl z Ruska

Obrázek č. 12 – Snímek deníku „Zápisky z Úderníku“

Obrázek č. 13 – Ukázka písma z deníku „Zápisky z Úderníku“

Obrázek č. 14 – Svatební fotografie Vojtěcha Holana z roku 1922

Obrázek č. 15 – Na fotografii (zleva) Marie Holanová, Jaroslav Holan, Vojtěch Holan a truhláři z jeho firmy z roku 1931

Obrázek č. 16 – Vizitka strojního truhlářství Vojtěcha Holana

Obrázek č. 17 – Fotografie Vojtěcha Holana

Obrázek č. 18 – Fotografie Vojtěcha Holana z roku 1945

Obrázek č. 19 – Československý válečný kříž z roku 1945

